

Høringsnotat

Lovavdelingen
Februar 2011
Snr. 201100885

Høringsnotat om forskrift til den nye vergemålsloven og endringer i annen lovgivning som følge av ny vergemålslov mv.

Innhold

DEL I. FORSKRIFT TIL VERGEMÅSLOVEN	5
1 Innledning	5
2 Bakgrunn	6
3 Departementets generelle vurderinger	6
4 Lovens virkeområde. Svalbard.....	8
4.1 Innledning	8
4.2 Forslag	8
5 Vergemålsmyndigheten.....	10
5.1 Fylkesmannens opplæringsplikt	10
5.1.1 Innledning	10
5.1.2 Forslag.....	11
5.2 Fylkesmannens veilednings- og bistandsplikt	12
5.2.1 Innledning	12
5.2.2 Forslag.....	13
5.3 Fylkesmannens tilsyn med vergene	14
5.3.1 Innledning	14
5.3.2 Forslag.....	15
5.4 Fylkesmannens tilsyn med uskiftebo.....	16
5.4.1 Innledning	16
5.4.2 Forslag.....	17
5.5 Beredskapsordning for faste verger til bruk for domstolene mm.	18
5.5.1 Innledning	18
5.5.2 Forslag.....	18

5.6	Utpeking av den sentrale vergemålsmyndigheten	19
5.7	Den sentrale vergemålsmyndighetens oppgaver	19
5.7.1	Innledning	19
5.7.2	Forslag.....	20
6	Saksbehandlingsregler i vergemålssaker.....	21
6.1	Begjæring om vergemål.....	21
6.1.1	Innledning	21
6.1.2	Forslag.....	22
6.2	Meldeplikt ved behov for vergemål.....	22
6.2.1	Innledning	22
6.2.2	Forslag.....	23
6.3	Fylkesmannens rett til å få fremlagt dokumentasjon.....	24
6.3.1	Innledning	24
6.3.2	Forslag.....	24
6.4	Vilkår for lån fra midler som tilhører personer under vergemål	25
7	Verger.....	26
7.1	Politiattester for oppnevnte verger mv. – forslag til endring av loven og supplerende forskriftsbestemmelse.....	26
7.1.1	Innledning	26
7.1.2	Forslag.....	27
7.2	Godtgjøring til vergen	29
7.2.1	Innledning	29
7.2.2	Forslag.....	30
7.2.3	Fritak for lønnsoppgaveplikt og unntak for skatteplikt for godtgjøring til alminnelige verger.....	31
7.3	Dekning av vergens utgifter	32
7.3.1	Innledning	32
7.3.2	Forslag.....	33
7.4	Inntektsgrense for fylkesmannens dekning av godtgjøring og utgifter	34
7.4.1	Innledning	34
7.4.2	Forslag.....	34
7.5	Formuesgrense for fylkesmannens dekning av godtgjøring og utgifter	35
7.5.1	Innledning	35
7.5.2	Forslag.....	35

7.6	Regler om vergeregnskapet	35
7.6.1	Innledning	35
7.6.2	Forslag.....	36
8	Finansiell forvaltning	37
8.1	Grensen for når midler skal forvaltes av fylkesmannen	37
8.1.1	Innledning	37
8.1.2	Forslag.....	39
8.2	Vergens meldeplikt om midler som skal forvaltes av fylkesmannen	40
8.2.1	Innledning	40
8.2.2	Forslag.....	41
8.3	Melding om opplysninger fra skattemyndighetene til fylkesmannen	41
8.3.1	Innledning	41
8.3.2	Forslag.....	41
8.4	Melding om forsikringsutbetalinger mv. til mindreårige	44
8.4.1	Innledning	44
8.4.2	Forslag.....	44
8.5	Melding om arv og gave	45
9	Vergemålsmyndighetens regnskapsplikt, revisjon og desisjon.....	46
9.1	Innledning	46
9.2	Forslag	46
10	Forskjellige bestemmelser	48
10.1	Stadfesting av fremtidsfullmakter	48
10.1.1	Innledning	48
10.1.2	Forslag.....	48
10.2	Registrering av fremtidsfullmakter.....	49
10.2.1	Innledning	49
10.2.2	Forslag.....	49
10.3	Forvaltning av legatmidler mv.	51
10.3.1	Innledning	51
10.3.2	Forslag.....	51
11	Overgangsordninger	52
11.1	Avslutning av overformynderienes virksomhet. Regnskap.....	52
11.1.1	Innledning	52

11.1.2	Forslag.....	52
11.2	Vergenes og hjelpevergenes plikt til å levere avsluttet regnskap. Godtgjøring og utgiftsdekning mv.	53
11.2.1	Innledning	53
11.2.2	Forslag.....	54
11.3	Overgangsordninger for fellesmassene	54
12	Økonomiske og administrative bestemmelser	56
12.1	Administrative konsekvenser	56
12.2	Økonomiske konsekvenser	56
DEL II. ENDRINGER VERGEMÅLSLOVEN. ENDRINGER I ANNEN LOVGIVNING SOM FØLGE AV NY VERGEMÅLSLOV		58
1	Endringer i annen lovgivning som følge av ny vergemålslov.....	58
1.1	Innledning	58
1.2	Individtilpasset vergemål – umyndiggjøring og hjelpevergemål faller bort ..	58
1.2.1	Begrepsbruk etter gammel og ny lov	58
1.2.2	Endring av begrepene ”umyndig” og ”umyndiggjort”	59
1.2.3	Legaldefinisjonene etter vergemålsloven § 2	60
1.2.4	Disposisjoner etter særlovgivningen med særlige krav for personer under vergemål – en utvidelse av vergemålet?	61
1.2.5	Særlig om adgangen for personer under vergemål til å ha verv som styremedlem	62
1.3	Omorganisering av vergemålsmyndigheten	63
1.4	Særlig om fylkesmannens rolle etter helse- og sosiallovgivningen	64
2	Andre lovendringsforslag.....	65
2.1	Overgangsregler for fremtidsfullmakter	65
2.2	Forvaltning av sikkerhetsfondene.....	66
2.3	Innsyn i opplysninger fra skattemyndighetene etter vergemålsloven § 54 tredje ledd	67
3	Økonomiske og administrative konsekvenser.....	68
4	Merknader til de enkelte paragrafer i lovforslaget	68
FORSLAG TIL LOV OM ENDRINGER I VERGEMÅLSLOVEN		87
FORSLAG TIL FORSKRIFT TIL VERGEMÅLSLOVEN		106
FORSLAG TIL ENDRING I FORSKRIFT OM BEGRENSNING AV LØNNSOPPGAVEPLIKTEN		116

DEL I. FORSKRIFT TIL VERGEMÅSLOVEN

1 Innledning

Lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål (vergemålsloven) vil erstatte lov 28. november 1898 om umyndiggjørelse og lov 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyndige. Den nye vergemålsloven er ikke satt i kraft.

Den nye vergemålsloven medfører et behov for utfyllende forskriftsregulering. Det er lagt opp til at bestemmelsene skal gis samlet i én forskrift til den nye vergemålsloven. I punktene nedenfor behandles de viktigste spørsmålene som det er aktuelt å regulere i forskriften.

I punkt 4 foreslås det en nærmere regulering av lovens virkeområde på Svalbard.

I høringsnotatet punkt 5 omtales nærmere regler for vergemålsmyndighetens virksomhet. Dette gjelder særlig fylkesmannens plikt til opplæring, veiledning og bistand, samt tilsyn med vergene og med uskiftebo. Fylkesmannen plikt til å etablere en beredskapsordning for faste verger behandles også. Videre behandles den sentrale vergemålsmyndighetens oppgaver.

I punkt 6 omtales de saksbehandlingsreglene som foreslås i utkastet til forskrift. Dette gjelder særlig nærmere regler om begjæring om vergemål, regler om meldeplikt ved behov for vergemål og fylkesmannens rett til å få fremlagt annen informasjon.

Punkt 7 behandler nærmere regler om verger. I dette punktet foreslås det blant annet regler om politiattester for oppnevnte verger. Videre drøftes grunnlaget og nivået for godtgjøring til de ulike gruppene av verger. Det foreslås å sette en inntekts- og formuesgrense for fylkesmannens dekning av kostnadene til vergenes utgifter og godtgjøring.

I notatet punkt 8 drøftes ulike regler knyttet til finansiell forvaltning. Det foretas en bred vurdering av hva som bør være grensen for at de vergetrengendes midler skal forvaltes av fylkesmannen. Videre vurderes ulike ordninger for meldeplikt. Det anses på den ene siden nødvendig å ha regler som sikrer at fylkesmannen får kjennskap til midler som etter loven skal forvaltes av fylkesmannen. På den andre siden anses det som et vesentlig mål å begrense meldeplikten for ulike offentlige og private instanser så langt som mulig. Det fremlegges derfor et forslag om at det vesentligste av behovet for meldeplikt om mindreåriges midler dekkes ved gjenbruk av de opplysningene som allerede er samlet inn av Skatteetaten om de finansielle eiendelene.

I punkt 9 redegjøres det for forslag til egne regler om regnskapsplikt, revisjon og desisjon som skal gjelde for vergemålsmyndighetens forvaltning av midlene til personene under vergemål.

I punkt 10 omtales enkelte forslag knyttet til stadfesting og registrering av fremtidsfullmakter og mulig forvaltning av legatmidler i regi av fylkesmannen.

I punkt 11 omtales enkelte regler om overgangsordninger.

I punkt12 omtales de administrative og økonomiske konsekvensene av de foreslåtte endringene i høringsnotatet.

2 Bakgrunn

Som ledd i arbeidet med å utarbeide et forslag til forskrift etablerte Justisdepartementet et eget forskriftsprosjekt med deltakere fra Justisdepartementet, Fornyings- og administrasjonsdepartementet og fylkesmannen. Prosjektgruppen har hatt jevnlige møter gjennom hele 2010 for å diskutere forskriftsreguleringen.

I tillegg til samarbeidet i arbeidsgruppen har departementet hatt kontakt med andre departementer og eksterne etater. Enkelte problemstillinger er videre drøftet med representanter fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Finansdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet og med Skattedirektoratet og Helsedirektoratet. Det har videre vært holdt flere møter med representanter for overformynderiene med fast formann. Det er også blitt holdt et eget møte med overformynderiene med fellesmasse for å drøfte de særegne problemstillingene som reises for disse. I tillegg er mange av problemstillingene drøftet med styret for Nettverk for overformynderiene i Norge.

3 Departementets generelle vurderinger

Alle mennesker har evnen til å ha rettigheter og plikter, men ikke alle har evnen til selv å foreta handlinger som stifter rett eller pådrar ansvar. Det sentrale siktemålet med dette forslaget til forskrifter er å sikre at interessene til mindreårige og voksne som ikke kan handle på egen hånd, likevel blir ivaretatt, og at dette skjer med respekt for den enkelte persons verdighet og integritet.

Vergemålsreformen er på mange måter også en vergereform. Mange av reglene handler om å legge grunnlaget for at kompetente verger kan opptre til det beste for personen under vergemål. Plikten til å sørge for opplæring av vergene, som er nærmere beskrevet i dette høringsnotatet, er derfor sentral. Vergene skal ha kompetanse om praktisk oppgaveløsning og ha en bevissthet om egen rolle som verge i samsvar med reglene i eller i medhold av ny lov.

Gode regler for rekruttering av verger er vesentlig. Rekruttering av verger i den nærmeste familien vil fortsatt være viktig og riktig i de fleste tilfeller. Nærstående vil som oftest både ha kjennskap til personen og forutsetninger for å utøve vergeoppdraget på en god måte. Men det er ikke alle som har ektefelle, samboer, barn, søsken eller foreldre som kan være verge. I slike tilfeller er det verdifullt om det kan finnes andre, nære personer som kan være verge. Dette kan for eksempel være andre slektninger, naboer, venner, frivillige i lokalsamfunnet eller lignende. Slike personer kan ha særlige gode forutsetninger for å være trygge, nære verger. I noen tilfeller er heller ikke dette et alternativ. Det kan være flere grunner til det, både at den aktuelle, nære krets ikke er egnet eller villig til å påta seg vergeoppdraget, eller at det er særlige forhold ved oppdraget som tilsier at det oppnevnes en profesjonell verge.

Det gis i forslaget til forskrift enkelte nærmere regler om faste verger. Dette er personer som er profesjonelle i vergerollen, og som har det å være verge som et erverv. Den faste vergen kan ha oppdragene som verge både som et heltidserverv eller som et bierverv. Det normale vil være at personen engasjeres av fylkesmannen i det enkelte tilfellet. I tillegg til dette kan advokater engasjeres som verge. Dette er særlig praktisk der vergeoppdraget er av en slik art at det er behov for advokatkompetanse som verge. Reglene om profesjonelle verger letter arbeidet med å finne verger og skal sikre at personer ikke blir stående uten nødvendig verge. Det er imidlertid ønskelig at man også i fremtiden skal basere seg hovedsakelig på å finne verger innenfor familien eller i nærmiljøet.

Som nevnt over vil det å rekruttere egnede verger være vesentlig for en velfungerende vergemålsordning. Et av mange virkemidler, er å lage enkle administrative regler for å unngå at oppdraget blir unødig tyngende. Dette er særlig viktig for å beholde et vergekorps som hovedsakelig består av nærstående og andre ikke-profesjonelle verger. Viktige tiltak er her regler om regnskap som er enkle å følge, samt adgang til å fritta helt eller delvis for regnskapsplikt der saken tilsier det. Videre er utvikling av gode ordninger for opplæring og bistand sentralt. Også de foreslåtte endringene i reglene om lønnsoppgaveplikt er et ledd i dette. Dette forslaget medfører at det kan mottas godtgjøring for et vergeoppdrag oppad begrenset til kr 4000 uten at dette utløser plikt til å innberette dette som lønn. I tillegg kan det mottas utgiftsrefusjon. Samlet sett kan dette gi en enkel ordning for avlønning for de alminnelige vergene.

Også de øvrige reglene som foreslås om godtgjøring og utgiftsdekning til vergene, har som formål å sikre en god rekruttering av verger. Dette hensynet må imidlertid balanseres mot kostnadene ved godtgjøringsordningen. Hovedregelen etter ny vergemålslov, jf. loven § 30 første ledd, er fortsatt at det er personen under vergemål som skal dekke kostnadene. Det er derfor viktig at ordningen ikke gjøres mer kostbar enn det som er nødvendig.

Vergen skal opptre på vegne av personen under vergemål på de områdene som følger av vergens mandat. Vergen opptre privatrettslig og vil innenfor rammen av lovverket og mandatet ha den samme kompetansen som om han disponerte på vegne av seg selv.

Etter den nye loven er det fylkesmannen som skal ha oppgaven som lokal vergemålsmyndighet. Ordningen med kommunale overformynderier faller bort. Fylkesmannen skal gi opplæring, veiledning og bistand til vergene, men fylkesmannen kan normalt ikke gå utenom vergen og handle privatrettslig på vegne av personen under vergemål. Fylkesmannen skal derimot treffe de vedtakene som er nødvendige i vergemålssaken.

Ny organisering av vergemålsmyndigheten innebærer i utgangspunktet at første instans i vergemålssaker reduseres fra om lag 420 kontorer til 18. Endringen innebærer videre at klage- og tilsynsinstansen ikke lenger fordeles på 18 embeter, men samles i ett organ. Et vesentlig formål med denne omorganiseringen er økt rettssikkerhet og rettslikhet. Dette innebærer også at et sentralt arbeidsområde for den nye sentrale klage- og tilsynsinstansen er å sikre rettssikkerhet og rettslikhet gjennom blant annet å utarbeide felles rutiner og retningslinjer for opplæring av

verger, samle og tilgjengeliggjøre praksis i vergemålssaker og føre tilsyn for å sikre rettslikhet og rettssikkerhet.

Et siktemål med reglene som foreslås i høringsnotatet, er også å sikre at nærmiljøet og kommunen fortsatt har en rolle i vergemålssaker. Det foreslås blant annet nærmere regler om den kommunale meldeplikten for å sikre at kommunale organer og ansatte er informert om sine plikter etter vergemålsloven. For eksempel kan ansatte i helse- og sosialtjenesten være viktige for å oppdage behovet for oppnevning av verge og gi råd om hvem som kan være egnet verge for personen det gjelder.

4 Lovens virkeområde. Svalbard

4.1 Innledning

I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) Om lov om vergemål (vergemålsloven) fremhevet departementet at vergemålsloven på grunn av demografiske forhold antakelig har noe mindre praktisk betydning på Svalbard enn i landet ellers, men at det er behov for regler om vergemål også på øygruppen. Den nye vergemålsloven opphever §§ 14 og 15 i lov 17. juli 1925 nr. 11 om Svalbard (svalbardloven), og i loven § 3 er det fastsatt at loven gjelder på Svalbard. Det er i dag ikke noe overformynderi på Svalbard, men det følger av lov 17. juli 1925 nr. 11 om Svalbard § 14 og 15 at Sysselmannen oppnevner verger for umyndige og kan treffe beslutning om umyndiggjøring dersom legeerklæring foreligger. Kongen er gitt hjemmel til å fastsette forskrift om forvaltning av midlene til den vergetrengende og regler om tilsyn med vergene. Slike bestemmelser er ikke gitt, og i praksis har man lagt til grunn vergemålslovens materielle regler, se Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 170.

Det er videre i den nye vergemålsloven § 3 gitt hjemmel for å fastsette i forskrift at enkelte bestemmelser i loven ikke skal gjelde, og hjemmel for å gi særlige regler for Svalbard under hensyn til de stedlige forholdene.

4.2 Forslag

I forslaget til forskrift kapittel 8 har departementet foreslått nærmere bestemmelser om vergemålslovens anvendelse på Svalbard.

Det er et mål i Svalbardpolitikken at Svalbard skal ha et rettslig rammeverk som er mest mulig likt det som er på fastlandet, jf. St.meld. nr. 22 (2008-2009) Svalbard. Samtidig er det særegne forhold ved Svalbard som gjør at reglene om vergemål må tilpasses noe.

For det første må det tas i betraktning at en av forutsetningene for å kunne bo på Svalbard er at man er i stand til å klare seg selv. Longyearbyen er innrettet som et familiesamfunn, men ikke som et livsløpssamfunn. Ved ikraftsetting av den nye vergemålsloven på Svalbard er det viktig å understreke at lovens anvendelse ikke utvider retten til velferdsgoder på øygruppen. Dette innebærer blant annet at det offentlige tjenestetilbudet innenfor helse- og sosialområdet er begrenset. Av samme grunn gjelder ikke lov 20. juni 2008 nr. 42 om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven) fullt

ut på Svalbard. Det er gjort unntak fra bestemmelsene om tilrettelegging og universell utforming, jf. lovens annet ledd annet punktum. Sysselmannen har dessuten adgang til å bortvise den som må antas ikke å være i stand til å ta vare på seg selv, enten ved innreise eller senere. Denne myndigheten følger av forskrift 3. februar 1995 nr. 96 om bortvisning og utvisning av personer fra Svalbard § 1 første ledd bokstav c, hjemlet i svalbardloven § 4.

På tross av dette vil det kunne oppstå situasjoner der det er behov for å sette en voksen person under vergemål, for eksempel i en overgangsperiode for å få ordnet praktiske forhold i forbindelse med hjemreise til fastlandet, eller i en familiesituasjon der forholdene ellers ligger godt til rette for at familien kan bo på Svalbard. I tillegg er alle mindreårige under vergemål.

Sysselmannen har samme myndighet som en fylkesmann på Svalbard, jf. svalbardloven § 5 annet ledd første punktum, og det følger av ny vergemålslov at han er lokal vergemålsmyndighet på Svalbard, jf. den nye vergemålsloven § 4. Det vil derfor være Sysselmannen som skal fatte vedtak om vergemål for personer bosatt på Svalbard og stå for oppnevningen av verger. Det er Sysselmannen som er lokalkjent, og som har de beste forutsetningene for å utføre disse oppgavene på Svalbard. Etter vergemålsloven har imidlertid fylkesmannen flere arbeidsoppgaver som krever spesiell kompetanse på vergemålsområdet. Det vil være svært få vergemålssaker til behandling på Svalbard, og disse sakene skiller seg betraktelig fra de sakene Sysselmannen håndterer til daglig. Det kan derfor være behov for at Sysselmannen har anledning til å søke bistand hos fylkesmannen på fastlandet i forbindelse med utøvelsen av sitt oppdrag som lokal vergemålsmyndighet på Svalbard. Det vil særlig gjelde opplæring, veiledning og bistand overfor verger, tilsyn med vergene og finansiell forvaltning av vergetrengendes midler, jf. vergemålsloven §§ 6 og 7 og bestemmelsene i lovens kapittel 7.

Forslaget til forskriftsregulering av lovens anvendelse på Svalbard er utformet på bakgrunn av disse betraktningene. Fylkesmennene på fastlandet vil behandle et langt større antall vergemålssaker enn Sysselmannen, og det vil være nyttig for Sysselmannen å kunne dra veksler på denne kompetansen i konkrete saker. Departementet foreslår derfor i forslaget til forskriften § 35 første ledd annet punktum at Fylkesmannen i Troms, etter begjæring fra Sysselmannen, skal bistå denne ved behov når det gjelder opplæring, veiledning og bistand til vergene. Sysselmannen avgjør selv når det er behov for å be fylkesmannen om slik bistand.

Etter forslag til forskrift § 34 skal Sysselmannen, i tråd med vergemålsloven, ha tilsynsansvaret med vergene som oppnevnes på Svalbard. Dersom Sysselmannen begjærer det, skal Fylkesmannen i Troms etter forslaget bistå Sysselmannen ved utføringen av tilsynsoppgavene. Fylkesmannen i Troms bistår allerede Sysselmannen når det gjelder tilsyn med barnehage og skole på Svalbard.

Når det gjelder forvaltning av finansielle eiendeler for personer under vergemål bosatt på Svalbard, har departementet lagt til grunn at Fylkesmannen i Troms bør ha ansvaret for forvaltningen. Kompetansen på dette området flyttes dermed fra Sysselmannen til Fylkesmannen i Troms. Dette er foreslått regulert i forskriften § 35. Opplysninger fra skattemyndighetene om formuene til de mindreårige på Svalbard, som etter forslaget til forskrift § 29 skal rapporteres til den sentrale

vergemålsmyndigheten, må derved bringes videre til Fylkesmannen i Troms for personer som er bosatt på Svalbard, jf. forskrift 4. februar 1994 nr. 111 om register over befolkningen på Svalbard § 2. Det samme gjelder vergens meldeplikt etter forskriftsforslaget § 28 og meldeplikt for forsikringsutbetalinger mv. i forskriftsforslaget § 30.

Enkelte bestemmelser i vergemålsloven passer mindre godt for den faktiske situasjonen på Svalbard. Bestemmelsene i § 57 og § 59 første ledd bokstav c om meldeplikt for institusjoner får i praksis ikke anvendelse på Svalbard fordi det ikke finnes slike institusjoner på Svalbard. Det samme gjelder § 67, som omhandler ytelser som ikke gis til personer bosatt på Svalbard. Departementet har kommet til at det ikke er nødvendig å gi regler om at slike bestemmelser i vergemålsloven ikke skal gjelde på Svalbard. Bestemmelsene vil uansett ikke komme til anvendelse.

Departementet har ikke foreslått regler om hvilken tilknytning til Svalbard den enkelte vergetrengende må ha for at Sysselmannen skal anses som lokal vergemålsmyndighet. Personer som oppholder seg på Svalbard, kan ha en mer eller mindre sterk tilknytning til øygruppen. Det følger av vergemålsloven § 4 at Sysselmannen er lokal vergemålsmyndighet "[p]å Svalbard", og vergemålsloven gjelder "på Svalbard". Departementet antar at det ved forståelsen av disse bestemmelsene vil være naturlig å ta utgangspunkt i at personer som er ført inn i befolkningsregisteret på Svalbard, må anses å falle inn under Sysselmannens ansvarsområde som lokal vergemålsmyndighet. Etter forskrift 4. februar 1994 nr. 111 § 2 første ledd regnes en person for å bo på Svalbard og skal innføres i registeret når vedkommende har tatt opphold på Svalbard og har til hensikt å oppholde seg der i minst seks måneder. Dersom vergemål er aktuelt for personer som oppholder seg på Svalbard i en kortere periode, vil det være fylkesmannen på hjemstedet på fastlandet som er lokal vergemålsmyndighet for vedkommende.

5 Vergemålsmyndigheten

5.1 Fylkesmannens opplæringsplikt

5.1.1 Innledning

Fylkesmannen har etter den nye vergemålsloven § 6 annet ledd en plikt til å gi vergene i sitt distrikt nødvendig opplæring, veiledning og bistand. Bestemmelsens tredje ledd gir hjemmel for å fastsette nærmere regler i forskrift for fylkesmannens plikter etter annet ledd.

I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) blir det sagt følgende om opplæringsplikten i merknaden til § 6 på side 171:

«Det fremgår av annet ledd at fylkesmannen har plikt til å gi nødvendig opplæring. Dette innebærer at alle verger som oppnevnes, vil kunne forvente å bli satt tilstrekkelig inn i oppgaven. Om dette rent praktisk gjøres ved at det arrangeres kurs for vergene, eller om den enkelte gis opplæring på annen måte, vil være opp til fylkesmannen å bestemme.»

Opplæringsplikten omfatter bare oppnevnte verger (alminnelige og faste). Dersom verger for egne mindreårige barn har behov for rådgivning, gjelder fylkesmannens alminnelige veiledningsplikt.

5.1.2 Forslag

I forslaget til forskrift § 1 første ledd er opplæringsplikten nærmere regulert. Formålet med bestemmelsen er å sikre god opplæring av de oppnevnte vergene. En god opplæring av vergene er avgjørende for å få ordningen med et individtilpasset vergemål til å fungere etter hensikten. For å oppnå dette bør reguleringen etter departementets syn balanseres mellom behovet for en tilstrekkelig presis regulering og behovet for å gi fylkesmannen tilstrekkelig rom til å finne gode løsninger i eget distrikt og i den enkelte situasjonen.

Departementet foreslår at fylkesmannen skal ”sørge for” at de oppnevnte vergene får nødvendig opplæring, jf. forskriftsforslaget § 1 første ledd. Det er opp til fylkesmannen å ta stilling til hva som er nødvendig opplæring, og organisere denne opplæringen.

Opplæringen må også tilpasses ut fra om det gjelder alminnelige verger eller faste verger. De alminnelige vergene er gjerne familiemedlemmer eller andre nærstående til personen som settes under vergemål, mens de faste vergene er verger som engasjeres på langvarig basis, og som gjerne er verger for flere personer. De faste vergene kan karakteriseres som profesjonelle verger, i motsetning til de alminnelige vergene. Omfanget av vergevirksomheten for de faste vergene, og det at vergevirksomheten er deres erverv, vil gjøre at behovet for opplæring blir et annet enn for de alminnelig oppnevnte vergene, både i omfang og karakter. De faste vergene vil forholde seg til flere ulike grupper av vergetrengende, de skal utarbeide årsrapport om sin virksomhet, jf. forslaget til forskrift § 2 annet ledd, og de har generelt vergeoppdrag av et annet omfang enn de alminnelige vergene. De faste vergene har ikke den personlige tilknytningen til den vergetrengende og kjennskap til dennes behov som det de alminnelige vergene ofte vil ha. Det må tas hensyn til dette under den konkrete utformingen av opplæringstilbudet. På den annen side vil faste verger som har fått opplæring ved første gangs oppnevning som verger, sjelden ha behov for en gjentakelse av opplæringen når vergen oppnevnes for nye vergeoppdrag. I tillegg vil man normalt kunne stille større krav til den faste vergens grunnkompetanse enn det man kan med en alminnelig verger. Det vil være opp til fylkesmannen å rekruttere kompetente og egnede personer til å være faste verger.

Det er imidlertid grunn til å tro at det i de fleste tilfeller vil være nødvendig å sørge for at vergene får opplæring ved oppnevningen. Dette er derfor presisert i forslaget, jf. forslaget til forskrift § 1 første ledd annet punktum.

Behovet for opplæring ved oppnevningen er grunnleggende. For flertallet av vergene vil oppdraget være nytt. Det er vesentlig at vergene allerede fra starten av blir satt i stand til å utføre oppdraget som verger på en forsvarlig måte. På den annen side skal det ikke kreves at de alminnelige vergene skal ha ekspertkompetanse. Forslaget setter krav om at vergen skal settes i stand til å utøve vervet på en ”forsvarlig måte”, jf. forslaget § 1 første punktum. Vergene

skal settes i stand til å utøve et 'hverdagsansvar' for et annet menneske. Det er dagliglivets oppgaver med økonomistyring, betaling av regninger, utfylling og innsending av selvangivelse osv. som ofte skal utføres. Omfanget av opplæringen ved oppnevning avgjøres av fylkesmannen og må tilpasse det enkelte vergemandatet.

I tillegg foreslås det at vergene også skal få opplæring "senere" dersom det er behov for det. I hvilken grad det vil være et slikt behov, vil variere både med oppdragets art og hvem som er verge. Etter oppnevningen kan det oppstå situasjoner som vergen ikke nødvendigvis er like godt rustet for. Det vil da kunne være behov for ytterligere opplæring av vergen. En del av dette opplæringsbehovet vil kunne dekkes gjennom fylkesmannens veilednings- og bistandsarbeid. Departementet antar at det også kan være hensiktsmessig med en organisert løpende opplæring som flere verger kan delta på samtidig. Dette kan for eksempel ta form av temamøter tilpasset verger for ulike grupper av vergetrengende, slik som fellesmøter for verger for funksjonshemmede barn eller voksne, fellesmøter for verger for demente osv. Selv om temamøter kan åpne for at vergene kan utveksle erfaringer fra sin vergevirksomhet, må avviklingen av slike møter ligge innenfor rammen av taushetsplikten, jf. den nye vergemålsloven § 46.

I forskriften er det presisert at fylkesmannen skal sørge for opplæring av vergene i "vergemålsdistriktet". Dette innebærer at opplæringsansvaret omfatter dem som er oppnevnt som verger for personer som er bosatt i dette distriktet, jf. ny vergemålslov § 5 første ledd. Det er uten betydning hvor vergen selv er bosatt.

Den nærmere organiseringen av opplæringen av vergene bør overlates til fylkesmannen. Nærmere retningslinjer for opplæringen kan ved behov gis i rundskriv. Opplæringstilbudet kan utformes i samarbeid med den sentrale vergemålsmyndigheten.

Ny vergemålslov prolongerer beslutninger truffet med hjemmel i gjeldende vergemålslov, jf. ny vergemålslov § 101 nr. 2. Dette innebærer at verger og hjelpeverger oppnevnt før ikrafttredelsen vil fortsette sine oppdrag også etter at ny lov har trådt i kraft. Det antas at det i forbindelse med ikrafttredelse av ny lov vil være et særlig behov for informasjon og opplæring også av verger som har fungert en stund. Departementet har ikke foreslått en særskilt forskriftsregulering av dette.

5.2 Fylkesmannens veilednings- og bistandsplikt

5.2.1 Innledning

Om fylkesmannens veilednings- og bistandsplikt uttales det i Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 171:

«Det følger også av annet ledd at fylkesmannen skal gi veiledning. En veiledningsplikt følger også av forvaltningsloven, og omfanget av veiledningsplikten skal forstås på samme måte. Fylkesmannen skal imidlertid også bistå vergene ved behov. Denne bistandsplikten henger blant annet sammen med regelen i § 47 annet ledd om at vergene bør rådføre seg med fylkesmannen der de er i tvil om hva som er den korrekte beslutningen, eller der vergen skal treffe større beslutninger. Vergen bør her kunne forvente at fylkesmannen setter seg inn i saken og så langt som mulig gir et konkret råd i

den aktuelle situasjonen. Bistandsplikten kan også innebære at det gis nødvendig hjelp slik at vergen kan følge rådet. Bistandsplikten går derved noe lenger enn veiledningsplikten og fordrer et mer konkret engasjement i den enkelte saken.»

Veiledningsplikten etter vergemålsloven skal, som uttalelsen peker på, forstås på samme måte som veiledningsplikten etter forvaltningsloven, jf. forvaltningsloven § 11. Veiledningsplikten gjelder både overfor verger for mindreårige og for oppnevnte verger. Det kan oppstå spesielle omstendigheter under et vergeoppdrag som gjør at det ikke er tilstrekkelig med alminnelig veiledning. Vergen kan bli nødt til å ordne opp i vanskelige forhold eller velge mellom ulike handlingsalternativer. Bistandsplikten innebærer at fylkesmannen i nokså stor utstrekning ikke bare må kunne gi veiledning, men også konkrete råd i det enkelte tilfellet. Dette representerer på mange måter en ny rolle for fylkesmannen. Siktemålet med bistanden er å gjøre vergen i stand til å utføre vergeoppdraget på best mulig måte, og det kan etter omstendighetene føre til en inngående rådgivning og bistand i det enkelte tilfelle.

5.2.2 Forslag

Etter forslaget til forskrift § 1 annet ledd skal fylkesmannen gi vergene i sitt vergemålsdistrikt nødvendig veiledning. Bestemmelsen har primært et pedagogisk siktemål. Det presiseres imidlertid på samme måte som for opplæringsplikten at fylkesmannen har et særlig ansvar for å veilede dem som er verger for personer bosatt innenfor fylkesmannens distrikt. En del av veiledningsbehovet kan dekkes gjennom god opplæring av vergene.

Veiledningsplikten omfatter både generelle henvendelser til fylkesmannen om utføringen av vergeoppdraget, og mer spesielle henvendelser i konkrete saker. I de sistnevnte tilfellene vil veiledningsplikten og bistandsplikten kunne overlappe hverandre.

Bistandsplikten er foreslått regulert i samme ledd. Fylkesmannen skal bistå vergene dersom det er behov for det. Bistandsplikten er ikke begrenset til de tilfellene der bistand er objektivt sett nødvendig for at vergen skal kunne utføre vergeoppdraget. Det kan være tilstrekkelig at vergen opplever at det er et behov for bistand. Bistandsplikten omfatter imidlertid ikke ethvert praktisk eller rettslig spørsmål som vergen kunne ønske å få hjelp av fylkesmannen til å håndtere.

Bistandsplikten innebærer at fylkesmannen må gi hjelp i den ”aktuelle situasjonen” i en konkret sak, jf. forskriften § 1 annet ledd annet punktum. Bistandsplikten kan også omfatte forhold som ligger litt frem i tid. Vergen vil ikke alltid være trygg på hva som er den rette løsningen i det enkelte tilfellet. Det er derfor lovfestet i ny vergemålslov § 47 annet ledd at vergen bør rådføre seg med fylkesmannen når han eller hun er i tvil, og når det gjelder avgjørelser av særlig betydning for den som er under vergemål. Når vergen med hjemmel i § 47 henvender seg til fylkesmannen, har vergen krav på bistand som går utover det som følger av veiledningsplikten. Vergen kan ha behov for å drøfte hvilke handlinger som bør velges, og han eller hun kan ha behov for rettslig rådgivning for å sikre at handlingene er i samsvar med lovgivningen. Bistandsplikten etter forskriften er ikke begrenset til § 47-tilfellene. Bistandsplikten er imidlertid

begrenset til å gjelde fylkesmannens kompetanseområde etter vergemålsloven. Fylkesmannen har ikke plikt til å innhente kompetanse som går utover dette.

Dersom fylkesmannen på et tidspunkt skal treffe vedtak i en sak hvor ansatte hos fylkesmannen tidligere har gitt bistand til vergen, kan det oppstå spørsmål om denne bistanden kan føre til inhabilitet og dermed spørsmål om hvem som skal behandle saken hos fylkesmannen. Det er i særlig to tilfeller dette kan komme på spissen. Både mindreårige, jf. vergemålsloven § 17 femte ledd, og voksne vergetrengende som er fratatt den rettslige handleevnen, jf. loven § 33 tredje ledd, har en viss rett til å bringe vergens avgjørelser inn for fylkesmannen om de er uenige i det vergen har besluttet. I slike tilfeller kan det hende at den saksbehandleren hos fylkesmannen som får saken om overprøving av vergens avgjørelse til behandling, har bistått vergen i forbindelse med nettopp det samme spørsmålet tidligere.

Veiledning eller bistand med hjemmel i loven vil normalt ikke føre til at fylkesmannen blir inhabil til å treffe vedtak senere. At en saksbehandler fatter vedtak i en sak hvor vedkommende har hatt utstrakt kontakt med en av partene på et tidligere tidspunkt, vil sjelden være et særegent forhold som er egnet til å svekke tilliten til saksbehandlerens upartiskhet etter forvaltningsloven § 6 annet ledd, se nærmere om dette f.eks. i Frihagen: Inhabilitet etter forvaltningsloven (1985) side 315-320 punkt 3. Det kan likevel ikke utelukkes at det kan forekomme tilfeller der en saksbehandler blir inhabil til å treffe vedtak i en sak hvor vedkommende tidligere har ytt bistand til en verge. Det avgjørende er om det er forhold til stede som rammes av habilitetsbestemmelsene og som vil kunne være egnet til å svekke tilliten til saksbehandlerens upartiskhet. Fylkesmannen må i så fall sørge for at saken behandles av en annen tjenestemann ved embetet.

5.3 Fylkesmannens tilsyn med vergene

5.3.1 Innledning

Etter den nye vergemålsloven § 6 annet ledd skal fylkesmannen føre tilsyn med vergene i sitt område, og etter tredje ledd kan det i forskrift fastsettes nærmere regler om tilsynet med vergene, for eksempel om omfanget av tilsynsplikten. Etter vergemålsloven § 47 plikter vergen å gi de opplysninger om vergemålet som fylkesmannen ber om.

I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) i merknaden til § 6 på side 171 uttales det om tilsynsoppgaven:

«Fylkesmannen skal videre føre tilsyn med vergene og at de gjør sin plikt og opptre til det beste for den vergetrengende. Noe av tilsynet vil skje gjennom vergeregnskapene, jf. § 53.»

Fylkesmannen har fra før betydelig kompetanse som tilsynsorgan. Etter gjeldende rett er fylkesmannen tilsynsmyndighet overfor overformynderiene, jf. gjeldende vergemålslov § 27 annet ledd. Fylkesmannen har også andre tilsynsoppgaver, blant annet overfor kommunene og fylkeskommunene etter kommuneloven. Dette tilsynet innebærer ofte en lovlighetskontroll. Det vil si at fylkesmannen fører

tilsyn med at de aktuelle instansene oppfyller de forpliktelser de er pålagt gjennom lovgivningen.

Tilsynet med vergene som fylkesmannen skal foreta etter ny vergemålslov, innebærer også en lovlighetskontroll, i den forstand at fylkesmannen skal påse at vergene utfører vergeoppdraget på en måte som tilfredsstillende vergemålslovens krav. Tilsynet skiller seg likevel i praksis fra det tradisjonelle lovlighetstilsynet. Vergene er ikke forvaltningsorgan, og de treffer ikke enkeltvedtak. De er enkeltpersoner som handler privatrettslig på vegne av den personen de er verge for. Som det fremheves i proposisjonen, vil en del av tilsynet med vergene innebære en kontroll med vergenes økonomiske styring av midlene til den som er satt under vergemål. Tilsyn med vergene vil også omfatte en lovlighetskontroll med hvordan vergene utfører vergeoppdraget, jf. den siterte uttalelsen i proposisjonen om at tilsynet skal innebære en kontroll av om vergene opptrer til det beste for den vergetrengende. Det kan i praksis være krevende å føre tilsyn med faktiske handlinger, og fylkesmannen har ikke mulighet til å kontrollere vergenes arbeid på samme måte som andre tilsynsobjekter. Summen av faktiske handlinger kan likevel gi grunnlag for at fylkesmannen griper inn.

5.3.2 Forslag

I forslaget til forskrift § 2 er fylkesmannens tilsyn med vergene nærmere regulert. Etter første ledd skal fylkesmannen føre tilsyn med at de oppnevnte vergene ”utfører vergeoppdraget i samsvar med lov, forskrift og vedtak”. Med vedtak menes vedtak av fylkesmannen som har betydning for vergens utføring av vergeoppdraget, blant annet vergemandatet, vedtak om samtykke til disposisjoner og liknende. Dette er en regulering av et lovlighetstilsyn. Tilsynsarbeidet vil normalt ha ulike faser. Dette er gjenspeilet i den videre reguleringen av tilsynet. Fylkesmannen skal etter forslaget § 2 annet ledd løpende følge med på vergens utførelse av vergeoppdraget og gi veiledning og bistand dersom det er nødvendig. Denne fasen i tilsynet gir informasjon og oversikt over virksomheten og grunnlag for å bidra til å løse mulige problemer i en tidlig fase. Denne løpende tilsynsvirksomheten vil blant annet skje gjennom den kontroll fylkesmannen har ved oppnevning av verger, når fylkesmannen yter bistanden til vergene, ved meldinger fra andre om vergens utføring av oppdraget osv. Det fremgår av forslaget at en del av tilsynet med vergene også vil innebære en kontroll med vergenes økonomiske styring av midlene til den som er satt under vergemål, ved at fylkesmannen skal kontrollere vergeregnskapene og årsrapporter innlevert av de faste vergene. Det vil være naturlig at fylkesmannen som et ledd i avtalen med den faste vergen sikrer at vergen gir en årlig rapport over virksomheten som verge. Det vil være opp til fylkesmannen å avtale de nærmere rammene for dette, eventuelt i samsvar med retningslinjer fra den sentrale vergemålsmyndigheten. Det foreslås derfor ingen nærmere forskriftsregulering av dette rapporteringsansvaret.

Tredje ledd regulerer undersøkelses- og sanksjonsfasen av tilsynet. Fylkesmannen skal for det første foreta nærmere undersøkelser av hvordan vergen utfører oppdraget dersom det løpende tilsynet med vergen avdekker forhold som gir grunnlag for dette. Dersom fylkesmannen avdekker forhold som må rettes, skal fylkesmannen ”finne egnede tiltak for å sikre at vergeoppdraget løses i henhold til

lov, forskrift og vedtak”. Fylkesmannen kan etter forslaget blant annet gripe inn med veiledning, bistand og opplæringstiltak overfor vedkommende verge. Tilsynet med vergene innebærer imidlertid ikke at fylkesmannen kan pålegge en verge å utføre bestemte handlinger, selv om vergen ikke oppfyller sine forpliktelser etter vergemålsloven. Fylkesmannen skal heller ikke gripe inn privatrettslig og utføre oppgaver på vegne av vergene.

Tilsynet kan for det andre avdekke forhold som gir grunnlag for å endre mandatet for vergen. Det kan for eksempel være visse sider av vergeoppdraget som vergen viser seg ikke å være egnet til å utføre.

Fylkesmannen kan etter forslaget også foreta en fornyet vurdering av vergens egnethet for oppdraget i sin helhet. Er vilkårene for det oppfylt, kan vergen fratas oppdraget etter vergemålsloven § 29 annet ledd. En oppnevnt verge kan fratas vervet dersom dette vil være til det beste for den som er satt under vergemål. Fylkesmannen skal frata en oppnevnt verge vervet dersom hensynet til den som er satt under vergemål, gjør dette nødvendig, jf. vergemålsloven § 29 annet ledd annet punktum. Vergeoppdraget må da overføres til en annen verge.

5.4 Fylkesmannens tilsyn med uskiftebo

5.4.1 Innledning

Når en ektefelle dør, har den gjenlevende ektefellen på nærmere vilkår rett til å overta den avdøde ektefellens formue uskiftet med førstavedes andre arvinger etter loven, jf. arveloven § 9. Denne retten kan berøre reglene om vergemål på to måter. For det første kan gjenlevende ektefelle være under vergemål. For det andre kan det være arvinger til uskifteboet som er under vergemål.

En ektefelle som er umyndiggjort etter dagens regler, kan som hovedregel ikke sitte i uskiftet bo, jf. arveloven § 13 annet ledd. Unntak gjelder der uskifte er «nødvendig for at ektemaken og heimeverande barn kan få forsvarleg underhold og halde heimen oppe», jf. arveloven § 13 annet ledd annet punktum. I slike tilfeller kan retten, med samtykke fra overformynderiet, bestemme at ektemaken skal ta over boet, eller en del av det, uskiftet. Dersom gjenlevende ektefelle er mindreårig, må overformynderiet samtykke til at vedkommende tar over boet uskiftet, jf. arveloven § 13 tredje ledd. Etter arveloven § 16 skal retten, dersom den gjenlevende ektefellen er umyndig, sende overformynderiet på stedet der person under vergemål bor, oppgave over boets eiendeler til skifteretten og oversikt over arvingene, og eventuell verdsetting og registrering av særreie og felleseiendeler, jf. arveloven § 14. Dette gir overformynderiet oversikt over eiendelene i uskifteboet, og dermed den formuen gjenlevende ektefelle og dennes verge disponerer over fremover, samt opplysninger som er relevante for overformynderiets eventuelle forvaltning av den umyndiges finansielle eiendeler.

Etter arveloven § 16 skal slike opplysninger også sendes overformynderiet dersom det er umyndige arvinger til uskifteboet. I disse tilfellene er det også gitt særskilte regler om tilsyn med uskifteboene. Når gjenlevende ektefelle overtar boet uskiftet, eller når boet skal skiftes, skal skifteretten etter arveloven § 15 sørge for at det oppnevnes setteverge for umyndige arvinger dersom gjenlevende ektefelle er

vergen til disse arvingene. Dersom den gjenlevende ektefellen benytter retten til å sitte i uskiftet bo, skal overformynderiene etter gjeldende vergemålslov § 27 første ledd annet punktum, i den grad det anses nødvendig, gå gjennom boet med vergene. Ellers er settevergens oppgave begrenset til å reagere dersom den gjenlevendes rett til å sitte i uskifte faller bort, jf. rundskriv G-0203 B Dødsboskifte punkt 8.1. Settevergen blir ved oppnevningen orientert om bestemmelser i arveloven som har betydning for retten til å sitte i uskiftet bo, jf. forskrift 27. juni 1975 nr. 9516 om overformynderegnskaper mv. § 16.

5.4.2 Forslag

I forslaget til forskrift § 3 er fylkesmannens tilsyn med uskiftebo nærmere regulert. Departementet foreslår en videreføring av dagens regler om tilsyn der det er arvinger under vergemål til et uskiftebo og gjenlevende ektefelle er arvingens verge. Dette vil i praksis først og fremst være der arvingen er mindreårig barn av gjenlevende ektefelle, men også andre arvinger under vergemål omfattes av bestemmelsen.

Som følge av ny vergemålslov er arveloven § 16 foreslått endret, slik at fylkesmannen skal motta opplysninger etter arveloven § 14 fra retten når gjenlevende ektefelle eller noen av arvingene er under vergemål, jf. del II punkt 4 om merknader til de enkelte paragrafene i lovforslaget. Også regelen i arveloven § 15 om at retten som hovedregel skal sørge for at det oppnevnes en setteverge dersom en arving er umyndig og den gjenlevende ektefellen er vedkommendes verge, er foreslått endret, men slik at ”umyndig” endres til ”under vergemål”. Det vil si at dersom den gjenlevende ektefellen er vergen til en arving, skal retten etter arveloven § 15 sørge for at det blir oppnevnt midlertidig verge (setteverge) for arvingen, jf. den nye vergemålsloven § 27

Forslaget til forskrift § 3 første punktum viser til at det skal oppnevnes midlertidig verge (setteverge) for arvingen under vergemål dersom gjenlevende ektefelle er vergen, jf. arveloven § 15. Bestemmelsen har først og fremst et pedagogisk formål. Fylkesmannen skal videre etter annet punktum ”orientere den midlertidige vergen og gjenlevende ektefelle om bestemmelser i arveloven som har betydning for retten til å sitte i uskifte”. Dette gjøres som nevnt også i dag og bestemmelsen fremstår som en presisering av fylkesmannens veiledningsplikt på dette området.

Den midlertidige vergens hovedoppgave vil fortsatt være å reagere dersom den gjenlevende ektefellens rett til å sitte i uskiftet bo faller bort. Den midlertidige vergens mandat kan også være å ivareta den mindreåriges interesser ved etableringen av uskifteboet og ved senere skifte med de øvrige arvingene.

Det er hensiktsmessig om dagens praksis med å oppnevne en midlertidig verge som står nær den avdøde ektefellen eller arvingen under vergemål, videreføres. En midlertidig verge som kjenner familien, har bedre forutsetninger for å kunne følge med på forvaltningen av uskifteboet og eventuelt reagere dersom retten til å sitte i uskifte faller bort, og forhindre at det foretas disposisjoner som kan resultere i at uskifteboet må skiftes. Slektskap eller kjennskap er imidlertid i seg selv ikke nok, det må også her foretas en vurdering av om vedkommende på vanlig måte er egnet til å ivareta arvingens interesse og at vedkommende er egnet til å sørge for at

avdødes formue ikke disponeres på en måte som er i strid med retten til å sitte i uskiftet bo.

I forslaget til forskrift § 3 tredje punktum er bestemmelsen i gjeldende vergemålslov § 27 første ledd annet punktum om at fylkesmannen om nødvendig skal gjennomgå boet sammen med vergene til arvingen og få oversikt over eiendeler, formue og gjeld i boet, foreslått videreført. Etter systematikken i ny vergemålslov vil en slik bestemmelse være en konkret regulering av bistandsplikten, jf. ny vergemålslov § 6 tredje ledd jf. annet ledd. Departementet tar gjerne imot høringsinstansenes syn på behovet for en slik bestemmelse.

Regelen i gjeldende vergemålslov § 27 første ledd tredje punktum om at gjenlevende ektefelle plikter å gi de opplysningene som trengs for å kontrollere forvaltningen av boet, foreslås ikke direkte videreført. I de fleste tilfeller vil imidlertid gjenlevende også være verge og vedkommende vil da ha opplysningsplikt med hjemmel i ny vergemålslov § 47. Departementet foreslår ikke regler om særskilt tilsyn med uskiftebo der gjenlevende ektefelle er under vergemål. Det kan likevel tenkes at det kan oppstå situasjoner der det er motstrid mellom vergens interesser og gjenlevende ektefelle eller øvrige arvingers interesser. Et praktisk eksempel er der vergen til gjenlevende ektefelle er arving til uskifteboet. Da har imidlertid fylkesmannen allerede muligheter for kontroll med vergen gjennom reglene om samtykke fra fylkesmannen ved visse større disposisjoner, fylkesmannens forvaltning av finansielle eiendeler etc. Skulle det oppstå behov for en midlertidig verge i en konkret sak, kan fylkesmannen uansett oppnevne en midlertidig verge etter ny vergemålslov § 27

5.5 Beredskapsordning for faste verger til bruk for domstolene mm.

5.5.1 Innledning

Den nye vergemålsloven § 26 åpner for at fylkesmannen kan engasjere faste verger. Det er behov for at de faste vergene som en del av sitt arbeid kan inngå i en beredskapsordning som sikrer at fylkesmannen i hvert vergemålsdistrikt til enhver tid kan oppnevne en fast verge på kort varsel. Blant annet er det behov for en slik beredskap til bruk for domstolene. Domstolene vil ofte kunne ha behov for oppnevning av en midlertidig verge på kort varsel, enten i saker der personen fra før ikke har verge, eller der den eksisterende vergen er inhabil eller på annen måte uegnet for det aktuelle oppdraget. Etter den nye vergemålsloven § 26 kan det gis nærmere regler om organiseringen av faste verger.

5.5.2 Forslag

I forslaget til forskrift § 4 er plikten til å sørge for en vergeberedskap regulert. Dersom fylkesmannen har engasjert faste verger, skal fylkesmannen sørge for at det finnes en ordning i vergemålsdistriktet som sikrer at verge kan oppnevnes på kort varsel. Det vil først og fremst dreie seg om oppnevning av midlertidig verge for mindreårige i saker for domstolene, barnevernssaker og liknende saker der behovet for en verge kan oppstå raskt. Behovet kan også oppstå for voksne som ikke tidligere har fått oppnevnt verge, men der retten vurderer det slik at det er

behov for oppnevning av verge i tilknytning til en sak. Den nærmere utformingen av ordningen overlates til fylkesmannen.

5.6 Utpeking av den sentrale vergemålsmyndigheten

Det følger av ny vergemålslov § 4 tredje punktum at Kongen utpeker den sentrale vergemålsmyndigheten.

Ved kongelig resolusjon 4. februar 2011 ble det vedtatt at den sentrale vergemålsmyndigheten skal legges til Statens sivilrettsforvaltning i forbindelse med ikraftsetting av ny vergemålslov.

Formålet med omorganiseringen av vergemålsmyndigheten er først og fremst å sikre rettssikkerhet for vergetrengende, rettslikhet, høy faglig kompetanse, profesjonalitet og tillit. De samme hensynene gjør seg gjeldende ved utpekingen av den sentrale vergemålsmyndigheten. Den sentrale vergemålsmyndigheten skal behandle klager over vedtak fattet av fylkesmannen og føre tilsyn med fylkesmannens virksomhet på dette området for å sikre en ensartet og korrekt praksis og sørge for veiledning.

Justisdepartementet er fagansvarlig for vergemålsordningen, og det er derfor naturlig at den sentrale vergemålsmyndigheten legges til et organ underlagt Justisdepartementet. Statens sivilrettsforvaltning er for øvrig klageinstans for fylkesmannens avgjørelser på andre justisområder og har erfaring med å føre tilsyn med underliggende etater.

5.7 Den sentrale vergemålsmyndighetens oppgaver

5.7.1 Innledning

I medhold av den nye vergemålsloven § 4 første ledd tredje punktum skal Kongen utpeke en sentral vergemålsmyndighet. Etter vergemålsloven § 7 første ledd skal den sentrale vergemålsmyndigheten behandle klager over fylkesmannens vedtak og føre tilsyn med fylkesmannens oppgaver etter vergemålsloven. I annet ledd er det gitt hjemmel for å forskriftsfeste nærmere regler om den sentrale vergemålsmyndigheten, herunder regler om omfanget av tilsynsplikten, retten til innsyn og adgangen til å gi pålegg.

I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) uttales det om den sentrale vergemålsmyndighetens oppgaver på side 171:

«Det skal være en sentral vergemålsmyndighet for hele landet med en samlet klage- og tilsynsfunksjon. Det fremgår av første ledd at den sentrale vergemålsmyndigheten er klageinstans for fylkesmannens vedtak etter vergemålsloven. Det overordnede organet skal på vanlig måte ha full instruksjonsmyndighet over underliggende organ. Organet skal videre føre tilsyn med fylkesmannen i saker etter vergemålsloven. Organet har i den forbindelse rett til innsyn og adgang til å gi pålegg om retting for å sikre at vergemålslovens bestemmelser overholdes.»

Opprettelsen av en sentral vergemålsmyndighet skal sikre det beste grunnlaget for en enhetlig praksis i klagesakene, og dermed sikre rettslikhet, jf. proposisjonen side 74. En samlet klage- og tilsynsinstans kan gjennom tilsyn og veiledning også

bidra til en ensartet og korrekt praksis hos fylkesmannen. Nærmere bestemmelser om vergemålsmyndighetens oppgaver bør ta sikte på å sikre at disse formålene oppnås.

5.7.2 Forslag

Departementet har presisert den sentrale vergemålsmyndighetens oppgaver i forslaget til forskrift § 6.

Etter første ledd skal den sentrale vergemålsmyndigheten ”behandle klager over fylkesmannens vedtak etter vergemålsloven”. Bestemmelsen er en ren henvisning til den sentrale vergemålsmyndighetens funksjon som klageinstans for fylkesmannens vedtak i vergemålssaker, jf. ny vergemålslov § 7 første ledd. Klagesaksbehandlingen følger forvaltningslovens regler, og departementet har ikke funnet grunn til å gi særskilte regler for klagesaksbehandlingen i forskriften.

Forskriften § 6 annet ledd regulerer den sentrale vergemålsmyndighetens ansvar for opplæring av og tilsyn med fylkesmannen i vergemålssaker. Etter første punktum skal den sentrale vergemålsmyndigheten drive opplæring og føre tilsyn med fylkesmannens oppgaver etter vergemålsloven. Opplæring og tilsyn skal bidra til å sikre en enhetlig praksis i vergemålssaker.

Opplæringsansvaret vil blant annet innebære at den sentrale vergemålsmyndigheten utarbeider rutiner for opplæring av fylkesmannens ansatte, felles opplæringsverktøy og fellesmaler for fylkesmannens arbeid, samt eventuelt nødvendige veiledninger for fremtidsfullmektiger. Den sentrale vergemålsmyndigheten bør også utarbeide retningslinjer og rutiner for fylkesmannens tilsyn med vergene, og samarbeide med fylkesmannen om utformingen av opplæringen av vergene. Dette vil lette fylkesmannens ansvar etter vergemålsloven § 6 annet ledd og bidra til å sikre en god og enhetlig opplæring av vergene.

Forslaget til forskrift § 6 annet ledd annet punktum regulerer nærmere innholdet i den sentrale vergemålsmyndighetens tilsyn med fylkesmannen. Tilsynet skal særlig rettes inn mot ”en kontroll av at oppgavene utføres i samsvar med lov og forskrift”, altså et lovlighetstilsyn. Som det fremgår av forskriftsforslaget skal det overordnede siktemålet for tilsynet være å sikre rettssikkerhet og rettslikhet i vergemålssaker ved å sørge for en enhetlig praksis hos fylkesmannen. Et viktig formål med omstruktureringen av vergemålsmyndigheten i den nye vergemålsloven er å sikre en mer enhetlig praksis i vergemålssaker, se Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 74 der det uttales at ”[e]n samlet klage og tilsynsinnsinstans kan gjennom tilsyn og veiledning også medvirke bedre til en ensartet og korrekt praksis”. Tilsynet med fylkesmannen bør fremme dette lovformålet.

I tillegg skal tilsynet omfatte tilsyn med forvaltningen av finansielle eiendeler etter vergemålsloven, jf. forslaget § 6 annet ledd tredje punktum. Den sentrale vergemålsmyndigheten skal ”føre tilsyn med at det er etablert systemer og rutiner som sikrer at de eiendelene som forvaltes av fylkesmannen etter vergemålsloven, forvaltes på en forsvarlig måte, og at eventuelle økonomiske misligheter forebygges og avdekkes”. Etter forslaget til forskrift § 9 (systemer for intern kontroll) skal fylkesmannen sørge for at det etableres systemer og rutiner som sikrer dette, og tilsynet skal kontrollere at denne plikten etterleves.

Departementet foreslår videre at den sentrale vergemålsmyndigheten skal utarbeide en årsmelding for sin virksomhet, jf. forslaget § 6 tredje ledd. Det vil særlig være aktuelt å beskrive resultatene av klage- og tilsynsvirksomheten, men også en redegjørelse for opplæringsarbeidet kan inngå i meldingen. Meldingen skal inneholde en samlet redegjørelse for den løpende vurderingen av hvordan vergemålsområdet fungerer. Reglene om vergemål, vergemålsmyndigheten og vergenes virksomhet er rettet mot mennesker som i liten grad kan ivareta sine egne interesser. Det er derfor særlig viktig at det holdes et våkent øye med feltet, slik at man kan sikre at de vergetrengendes interesser ivaretas slik det er lagt opp til i Ot.prp. nr. 110 (2008-2009). Etter departementets syn bør derfor den sentrale vergemålsmyndigheten gis et særlig ansvar for å vurdere løpende hvordan vergemålsområdet fungerer og om det er behov for tilpasninger i regelverket, jf. også FN-konvensjonen om mennesker med nedsatt funksjonsevne artikkel 12. Den sentrale vergemålsmyndigheten har gode forutsetninger for å gjøre dette, siden organet vil følge området tett gjennom klagesaksbehandling, tilsyn og opplæring. På denne bakgrunn foreslås det en regel om dette i forskriftsutkastet § 6 tredje ledd. Det foreslås videre at meldingen skal gjøres offentlig tilgjengelig, jf. forslaget til § 6 tredje ledd annet punktum.

Departementet har ikke foreslått regler om innsyn i dokumenter og adgang til å gi pålegg om retting etc. i forbindelse med den sentrale vergemålsmyndighetens tilsyn med fylkesmannen. En slik adgang vil etter departementets syn følge allerede av over-/underordningsforholdet mellom organene, se merknaden til vergemålsloven § 6 i Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 171, og departementet har på bakgrunn av dette ikke funnet grunn til å gi nærmere regler om slike pålegg.

6 Saksbehandlingsregler i vergemålssaker

6.1 Begjæring om vergemål

6.1.1 Innledning

Etter den nye vergemålsloven § 56 første ledd kan fylkesmannen treffe vedtak om opprettelse eller endring av vergemål av eget tiltak eller etter begjæring fra den som vil settes under vergemål, kretsen av nærmeste pårørende som definert i bokstav b, (eventuell) eksisterende verge, eller behandlende lege eller tilsynslege ved helseinstitusjonen der personen er innlagt eller bor. Den som begjærer vergemål blir part i saken. Etter vergemålsloven § 56 fjerde ledd kan det gis nærmere bestemmelser om begjæring om opprettelse eller endring av vergemål.

Vergemålsloven § 56 annet ledd fastsetter at begjæringen skal begrunnes. Om begrunnelsen uttales det i Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) på side 204:

«[B]egjæringen må inneholde en enkel beskrivelse av de faktiske forhold som begrunner behovet for vergemål.»

Vergemålsloven § 59, som gjelder hvilke opplysninger fylkesmannen skal legge til grunn for et vedtak om vergemål, vil videre være veiledende for hvilke opplysninger begjæringen bør inneholde.

6.1.2 Forslag

I forslaget til forskrift § 13 er det gitt nærmere regler om kravene til begjæring av vergemål. Bestemmelsen gjelder tilsvarende for begjæring om endring av eksisterende vergemål, jf. forslaget § 13 annet ledd.

Hvilke krav som skal stilles til innholdet i begjæringen, må ses i sammenheng med formålet med begjæringen. Begjæringen vil danne utgangspunktet for vergemålssaken. Begjæringen skal gi viktig informasjon til fylkesmannen om hvorvidt det er behov for vergemål eller endring av eksisterende vergemål, og bidra til å gi fylkesmannen grunnlag for en vurdering av om det skal treffes slikt vedtak. Det bør etter departementets syn likevel utvises en viss varsomhet med å stille for detaljerte krav til innholdet i begjæringen. Kravene bør ikke fremstå som en hindring for den som ønsker å begjære vergemål. Begjæringen vil kun gi uttrykk for vurderingen til den som begjærer vergemålet. Fylkesmannen har en selvstendig plikt til å sørge for sakens opplysning, og fylkesmannen kan også innhente opplysninger i etterkant av en begjæring, jf. vergemålsloven § 59. I den grad det er mulig bør imidlertid begjæringen inneholde så fullstendige opplysninger at fylkesmannen langt på vei har tilfredsstillende grunnlag for den videre vurderingen av saken.

Departementet foreslår på denne bakgrunnen i forslaget til forskrift § 13 første ledd at begjæringen skal inneholde ”en beskrivelse av tilstanden til personen som begjæres satt under vergemål”, slik at det gis et utgangspunkt for fylkesmannens vurdering av om vilkårene for vergemål i vergemålsloven § 20 første ledd er oppfylt. Der den som begjærer, ikke er lege, kan det ikke kreves at beskrivelsen gis i form av en legeerklæring. Formålet med bestemmelsen er at fylkesmannen skal gir opplysninger som gir grunnlag for å vurdere vergemålets innhold og omfang, jf. vergemålsloven § 21.

Det vil være en naturlig oppgave for den sentrale vergemålsmyndigheten å utarbeide et skjema som kan brukes i forbindelse med begjæring om vergemål. Et slikt skjema vil være forenklede både for den som skal begjære vergemål, og for fylkesmannen som skal behandle begjæringen. Departementet har imidlertid kommet til at det verken er behov for å forskriftsfeste plikt til å utarbeide eller plikt til bruke et slikt skjema.

6.2 Meldeplikt ved behov for vergemål

6.2.1 Innledning

Etter den nye vergemålsloven § 57 første ledd har institusjon eller boform med heldøgns omsorg og pleie plikt til å melde fra til fylkesmannen dersom det er behov for vergemål for en person som er innlagt der. Meldeplikten gjelder også den ansvarlige for kommunens helse- og sosialtjeneste utenfor institusjon. Meldingen skal begrunnes, jf. § 57 første ledd annet punktum. Vergemålsloven § 57 annet ledd gir hjemmel for å fastsette nærmere regler om meldeplikten i forskrift.

Vergemålsloven § 59, som gjelder hvilke opplysninger fylkesmannen skal legge til grunn for et vedtak om vergemål, vil videre være veiledende for hvilke opplysninger meldingen bør inneholde.

6.2.2 Forslag

Departementet foreslår i utkastet til forskrift § 14 nærmere regler om meldeplikten.

Meldeplikten etter vergemålsloven § 57 gjelder etter sin ordlyd for tilfeller hvor det må "antas at det er behov for vergemål". Bestemmelsen må forstås slik at den gjelder både ved behov for opprettelse av vergemål og ved et eventuelt senere behov for endring av vergemålet som følge av at eksisterende løsning ikke fungerer tilfredsstillende. Departementet foreslår at dette presiseres i forslaget til forskrift § 14 tredje ledd.

Om det ikke lenger er behov for vergemål, om vergemålsmandatet går kortere eller lenger enn forholdene tilsier, eller om vergen ikke fungerer tilfredsstillende sett hen til den vergetrengendes behov, er det viktig at de som observerer den vergetrengende i det daglige, melder fra om dette til vergemålsmyndigheten. En endring kan innebære at vergemålet bringes til opphør, eller at fylkesmannen gjør endringer i vergemålets innhold og omfang. Det kan også gis melding om at det bør oppnevnes en annen verge enn den eksisterende for personen som er under vergemål. Kravene til innholdet i meldingen ved behov for endring av eksisterende vergemål er etter forslaget de samme som ved melding om behov for vergemål.

Etter forslaget til forskrift § 14 første ledd annet punktum skal melding om behov for vergemål etter vergemålsloven § 57 inneholde "en beskrivelse av tilstanden til personen som det antas har behov for vergemål". Det fremgår videre av tredje punktum at meldingen skal inneholde en vurdering av om det er behov for å frata personen som begjæres satt under vergemål rettslig handleevne etter vergemålsloven § 22.

I annet ledd foreslår departementet at meldingen "om mulig" skal inneholde et forslag til egnet verge. De ansatte i den kommunale tjenesten som melder fra om behovet for vergemål, vil ofte kjenne til hvilke personer som tilhører nettverket rundt personen, og hvorvidt disse kan antas egnede som verger. Justiskomiteen understreket i Innst. 154 L (2009-2010) Innstilling fra justiskomiteen om lov om vergemål (vergemålsloven) følgende:

"Komiteen mener at kommunene skal gis mulighet til å foreslå aktuelle verger som de mener er egnet til å være hjelpeverge, for å kompensere for den lokalkunnskapen som kan gå tapt ved en mer sentralisert løsning."

Departementet foreslår videre i fjerde ledd at fylkesmannen skal sørge for å informere om meldeplikten og dens nærmere innhold til de ansvarlige for den krets av personer og organer meldeplikten gjelder for. Disse må videreformidle informasjonen til de ansatte i institusjoner, boformer og kommunenes helse- og sosialtjeneste. Det vil være den som foretar daglig stell, pleie og omsorg, som ofte vil være nærmest til å oppdage behovet og som derved bør melde fra innenfor eget system. En slik melding kan inneholde opplysninger om at en person har behov for vergemål, eventuelt endring i eksisterende vergemål, til den/de ansvarlige ved

institusjonen, boformen eller helse- og sosialtjenesten i kommunen. Det vil for eksempel være viktig at de ansatte i hjemmesykepleien og andre utadrettede tjenester er tilstrekkelig informert om meldeplikten.

Det vil være en naturlig oppgave for den sentrale vergemålsmyndigheten å utarbeide et skjema som kan brukes i forbindelse med melding om vergemål. Et slikt skjema vil være forenklende både for den som skal melde om behovet for vergemål, og for fylkesmannen som skal behandle meldingen. Departementet har imidlertid kommet til at det verken er behov for å forskriftsfeste plikt til å utarbeide eller plikt til å bruke et slikt skjema. Departementet tar imidlertid gjerne imot høringsinstansenes synspunkter på dette.

6.3 Fylkesmannens rett til å få fremlagt dokumentasjon

6.3.1 Innledning

Opplysninger og dokumenter som er nevnt i vergemålsloven § 59 skal legges til grunn for fylkesmannens vedtak i saker etter vergemålsloven. Dette omfatter erklæring fra lege eller annen sakkyndig om personen er i en tilstand som nevnt i vergemålsloven § 20, og om personen forstår hva et samtykke til vergemål innebærer. Videre omfattes uttalelse fra pårørende eller andre som har begjært vergemål, uttalelse fra institusjon eller tjeneste som har gitt melding etter vergemålsloven § 57, og fra institusjon der personen er innlagt, samtykkeerklæring der dette kreves, og referat av samtale mellom saksbehandler og den som er satt under vergemål, med mindre det ikke har vært gjennomført en slik samtale.

Nødvendig og relevant dokumentasjon som nevnt i første ledd bokstav a og c skal gis når fylkesmannen krever det uten hinder av taushetsplikt, jf. vergemålsloven § 59 annet ledd.

Etter § 59 tredje ledd kan det i forskrift gis nærmere regler om gjennomføringen av bestemmelsene om opplysninger og dokumenter fylkesmannen skal legge til grunn for vedtaket. Det er særskilt nevnt at det kan gis regler om at fylkesmannen kan kreve fremlagt erklæring fra lege eller annen sakkyndig om forhold som rammes av vergemålsloven § 20, og om personen vedtaket gjelder er i stand til å gi et informert samtykke. Det samme gjelder uttalelse fra institusjon eller tjeneste som har gitt melding etter § 57, og ellers uttalelse fra institusjon der personen er innlagt.

6.3.2 Forslag

Departementet foreslår i forslaget til forskrift § 15 første ledd at fylkesmannen kan kreve fremlagt dokumentasjon som nevnt i vergemålsloven § 59 første ledd bokstav a og c, og sette en frist for utarbeidelse og fremlegging av slik dokumentasjon. Fristens lengde må avpasses etter hvor mye saken haster og hvor arbeidskrevende det er å fremskaffe den dokumentasjonen som er nevnt i § 59 første ledd bokstav a og c.

Når det gjelder bokstav a, vil det kunne være behov for fremleggelse av erklæring fra lege eller annen sakkyndig både ved opprettelsen av vergemålet og ved en

senere endring av vergemålet. Det vil enkelte ganger også være behov for en fornyet vurdering av personens samtykkekompetanse og evne til å ivareta egne interesser i forbindelse med beslutninger underveis i vergemålssaken. Personens mentale kapasitet vil kunne være i endring, og det er vesentlig at fylkesmannen til enhver tid legger til grunn et riktig faktum.

Det foreslås i forslaget til forskriften § 15 annet ledd nærmere krav til erklæringen. Det følger av annet ledd første punktum at erklæringen skal gis på egen blankett.

Utarbeidelsen av slike erklæringer fra lege eller annen sakkyndig vil ha en kostnad. Det er et spørsmål om denne kostnaden bør dekkes av personen selv eller av det offentlige. I annet punktum foreslås det at legeerklæringen honoreres av fylkesmannen. Formålet med erklæringen er å gi tilstrekkelig grunnlag for fylkesmannens saksbehandling. Dette er ikke betaling for medisinsk behandling. Erklæringen kan også være et ledd i en vurdering av bruk av tvang overfor personen selv. Dette taler for at kostnadene ved slike erklæringer dekkes av fylkesmannen. En fordel med en slik løsning er også at fylkesmannen gis bedre forutsetninger for å kontrollere at erklæringene har tilstrekkelig kvalitet. Gode erklæringer vil være vesentlig for fylkesmannens evne til å treffe riktige og presise vedtak om vergemål.

I tredje punktum foreslås det videre at det skal være en forutsetning for å kreve honorar at blanketten er fullstendig utfylt. Det foreslås i fjerde punktum at det ikke kan kreves nytt honorar dersom erklæringen returneres fordi den ikke er fullstendig utfylt eller erklæringen på annen måte er ufullstendig eller uegnet. Dette er i tråd med de reglene som i dag gjelder for honorartakster for legeerklæringer mv. gitt i medhold av folketrygdloven § 21-4, jf. vedlegg 1 til folketrygdloven § 21-4, Generelle merknader; kvalitetskrav, svarfrister og oppgjør.

Fylkesmannen har hjemmel til å kreve erklæringer både fra leger og andre sakkyndige. Det antas imidlertid at de fleste erklæringene vil gis av den aktuelle personens fastlege.

Departementet antar derfor at det vil være hensiktsmessig om det gjennomføres en dialog med Den norske legeforening om utforming av blanketten og om en veiledende takst for honorering av slike erklæringer.

Forslaget til forskriftsbestemmelser er teknologinøytralt, men det vil i praksis ikke legges opp til en elektronisk overlevering av opplysningene i legeerklæringen eller i tilknytning til honoreringen av dem. Så snart opplysningene er mottatt av fylkesmannen, vil imidlertid opplysningene bli inkludert i fylkesmannens elektroniske saksbehandlingssystem. Fylkesmannen vil etter departementets vurdering ha hjemmel til å behandle slike personopplysninger med hjemmel i ny vergemålslov § 66, jf. § 59. Det foreslås derfor ikke ytterligere bestemmelser om dette.

6.4 Vilkår for lån fra midler som tilhører personer under vergemål

Det følger av den nye vergemålsloven § 39 første ledd bokstav j at fylkesmannen kan samtykke til at vergen låner ut midler som tilhører personen under vergemål.

Midlene kan bare lånes ut til vergen selv eller de nærmeste pårørende, jf. personkretsen i § 34.

I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) punkt 13 side 195 understrekes det at fylkesmannen ved vurderingen av om det skal gis samtykke til lån, må tas utgangspunkt i hva som er til det beste for den som er under vergemål. Det understrekes også at det har betydning hvor god sikkerhet det stilles for lånet.

I § 39 første ledd bokstav j annet punktum gis det hjemmel til å gi nærmere regler om vilkår for slike lån. Departementet foreslår at det skal stilles som vilkår for å samtykke til utlån at det stilles betryggende sikkerhet for kravet, jf. forslaget til § 16 annet punktum. Normalt bør det her kreves sikkerhet i fast eiendom for å oppfylle vilkåret. Andre former for sikkerhet kan imidlertid være tenkelig. For å sikre fylkesmannen en praktisk og kontrollerbar ordning vurderes det videre å sette som vilkår at det skal utstedes en pantobligasjon som vergen sørger for å tinglyse, jf. forslaget § 16 tredje punktum. Denne pantobligasjonen skal deretter overleveres fylkesmannen for sikker oppbevaring. I dag er det vanlig at overformynderiene oppbevarer slike dokumenter i en bankboks eller i eget brann- og tyverisikkert skap.

7 Verger

7.1 Politiattester for oppnevnte verger mv. – forslag til endring av loven og supplerende forskriftsbestemmelse

7.1.1 Innledning

Gjeldende vergemålslov gir ikke hjemmel for å kreve at den som skal oppnevnes som verge, skal legge frem en politiattest. I arbeidet med den nye vergemålsloven ble det vektlagt at vergeoppdraget normalt vil innebære et stort ansvar, og at det utøves på vegne av personer som kan være særlig sårbare eller i en utsatt posisjon. På denne bakgrunn kom man til at det bør stilles krav om politiattest for oppnevnte verger. For faste verger er det i ny vergemålslov oppstilt et absolutt krav om slik attest, jf. vergemålsloven § 26 annet punktum. Etter vergemålsloven § 28 annet ledd skal også den som oppnevnes som alminnelig verge, legge frem politiattest som nevnt i § 26. Nærstående som definert i § 94 annet ledd, det vil si ektefelle eller samboer, barn, barnebarn og foreldre, trenger likevel ikke legge frem politiattest.

Attesten skal være uttømmende i tid og angi om personen er siktet, tiltalt, har vedtatt forelegg eller er dømt for overtredelse av straffebud om økonomisk kriminalitet eller seksuallovbrudd. Attesten er altså utvidet (den omfatter verserende saker), men avgrenset til bestemte straffebud. Etter vergemålsloven § 26 fjerde punktum kan det gis nærmere regler i forskrift om politiattestene, herunder nærmere presisering av hvilke straffebud som skal omfattes av attesten. Opplysningene fra politiattesten vil inngå i den egnethetsvurderingen som etter vergemålsloven § 28 første ledd første punktum skal foretas når en verge oppnevnes, se Ot.prp. nr. 110 (2008-2009).

Våren 2010 ble det vedtatt en ny politiregisterlov, jf. lov 28. mai 2010 nr. 16. Denne loven gir nye rammer for reguleringen av politiattester ellers i lovverket. Loven vil antakelig tre i kraft høsten 2011.

7.1.2 Forslag

Som en følge av vedtakelsen av politiregisterloven er det etter departementets syn behov for å foreta en vurdering og justering av bestemmelsen om politiattest i ny vergemålslov § 26.

I politiregisterloven § 37 er det regulert hvilke formål som berettiger politiattest. Det følger blant annet av § 37 første ledd nr. 3 og 4 at politiattest etter loven bare kan brukes til å utelukke personer fra stilling, virksomhet, aktivitet eller annen funksjon dersom:

”3. stillingen mv. medfører ansvar for eller krever tillit hos personer som på grunn av alder, sykdom eller funksjonshemming har reduserte muligheter til å ta vare på seg selv eller sine interesser,

4. utelukkelse kan forhindre at personer begår overgrep mot eller har skadelig innflytelse på mindreårige, eller bidrar til å øke tilliten til at mindreårige tas hånd om av skikkede personer.”.

I politiregisterloven § 39 er det videre gitt en egen bestemmelse om politiattest for personer som skal ha omsorg for eller oppgaver knyttet til mindreårige (barneomsorgsattest).

Det fremstår etter departementets syn som klart at en politiattest for verger til mindreårige eller voksne dekkes av politiregisterloven § 37 nr. 3 og 4. Politiregisterloven § 37 nr. 3 avviker ordlydmessig fra vergemålsloven § 20 om vilkår for vergemål, men bestemmelsen synes likevel saklig sett å dekke de personene som det kan oppnevnes verge for. Formuleringen i vergemålsloven § 20 forbeholder vergeoppnevning for personer som på grunn av sinnslidelse, psykisk utviklingshemming, alvorlig spilleavhengighet eller alvorlig svekket helbred ”ikke er i stand” til å ivareta sine interesser. Vergen vil derved ha ansvar for personer som på grunn av ”alder, sykdom eller funksjonshemming har reduserte muligheter til å ta vare på seg selv eller sine interesser”, jf. politiregisterloven § 37 nr. 3. Politiregisterloven § 37 nr. 4 dekker området for politiattest for verger for mindreårige. Samlet sett fremstår det derfor som klart at dette området berettiger bruk av politiattest.

Politiregisterloven § 39 har regler om en egen standardattest for personer som skal ha omsorg for eller oppgaver knyttet til mindreårige (barneomsorgsattest). De fleste av de hensynene som gjør seg gjeldende ved utvelgelsen av hvilke straffebud som skal anmerkes på attesten etter § 39, vil også gjøre seg gjeldende for verger for sårbare barn og voksne. Det er derfor nærliggende å se på hvilke straffebud som skal omfattes av barneomsorgsattesten, når det skal avgjøres hvilke opplysninger som bør omfattes av attesten for personer som oppnevnes som verger.

Det vil også være hensiktsmessig om man kan ha de samme kravene til politiattesten for personer som er verge for voksne, som for mindreårige. De

opplysninger som skal fremgå av barneomsorgsattesten, synes egnet for vergemål både overfor barn og sårbare voksne.

Barneomsorgsattesten dekker de seksuallovbruddbestemmelsene som i proposisjonen om ny vergemålslov ble ansett som aktuelle for vergeattestene. I tillegg omfatter barneomsorgsattesten enkelte andre straffebud, blant annet om krenkelser av den personlige integritet – straffeloven § 233 (drap), § 231 (legemsskade), narkotikaforbrytelser (§ 162) og § 224 om menneskehandel. Dette er straffebud som det kan være grunn til å få opplysninger om også i attester for oppnevnte verger. Regeltekniske hensyn taler videre for at politiattesten for verger omfatter de samme straffebudene som barneomsorgsattestene.

Departementet foreslår derfor å endre vergemålsloven § 26 slik at bestemmelsen henviser til de straffebudene som følger av politiregisterloven § 39 om barneomsorgsattest, men at det fortsatt skal følge av bestemmelsen at politiattesten skal inneholde opplysninger om personen ”er siktet, tiltalt, har vedtatt forelegg eller er dømt for overtredelse av straffebud om økonomisk kriminalitet”.

Departementet viser til begrunnelsen for å la slike straffebud omfattes av politiattest for verger i Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) punkt 6.3.4. Det foreslås videre at overtredelsene skal anmerkes i samsvar med politiregisterloven § 41 nr. 1. Dette innebærer at selv om attesten saklig sett blir avgrenset, så blir den tidsmessig uttømmende innenfor disse områdene. Etter departementets syn vil det ut fra formålet med attesten være vesentlig å kjenne til vedkommendes eventuelle kriminelle fortid uten noen tidsbegrensninger. En verge vil normalt bli betrodd rådigheten over hele eller deler av den vergetrengendes formue. Om attesten for eksempel viser at den påtenkte vergen tidligere har hatt problemer med å håndtere betrodde midler, vil det være en opplysning fylkesmannen bør kjenne til, uavhengig av når den straffbare handlingen fant sted. Det samme vil gjelde andre forhold som er egnet til å svekke tilliten til at vergen vil ivareta vergemålet på en god måte. De fleste personer under vergemål vil ha liten evne til å forsvare seg selv og sine midler mot en uegnet verge.

Det må likevel fremheves at ikke enhver anmerkning på attesten vil medføre at personen skal anses uegnet som verge. Dette må vurderes konkret, se nedenfor om forskriftsreguleringen av at politiattestens opplysninger vil inngå i egnethetsvurderingen etter vergemålsloven § 28 første ledd.

Et forslag til endring av vergemålsloven § 26 er tatt inn i det vedlagte forslaget til endringer i vergemålsloven. Se også spesialmerknaden til bestemmelsen i høringsbrevets del II punkt 4.

Med hjemmel i forslaget til en endret § 26 i ny vergemålslov foreslår departementet at det i utkastet til forskriftsbestemmelse om politiattest for oppnevnte verger § 17 første ledd, jf. vergemålsloven § 26 og § 28 annet ledd, skal anmerkes om personen er siktet, tiltalt, har vedtatt forelegg eller er dømt for overtredelse av straffeloven §§ 255 til 258 og § 261 om underslag og tyveri mm, §§ 266 til 267 om utpresning og ran, §§ 270 til 272, § 274 og §§ 275 til 278 om bedrageri, utroskap og korrupsjon, §§ 281 til 287 om forbrytelser i gjeldsforhold, §§ 317 til 318 om heleri og hvitvasking, § 391 a, § 404 om betrodde midler og

§ 405 a om bedriftshemmeligheter. I tillegg foreslås det at straffesaksjonerte brudd på lov 17. juli 1998 om årsregnskap mv. skal anmerkes.

Det fremgår av forarbeidene til politiregisterloven at det i spesiallovgivningen skal reguleres hvilke konsekvenser en anmerkning på politiattesten skal ha, jf. Ot.prp. nr. 108 (2008-2009) Om lov om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten (politiregisterloven) side 21 punkt 1.8.2. Departementet foreslår derfor å presisere i vergemålsloven § 26 at opplysningene fra politiattesten skal inngå i egnethetsvurderingen etter vergemålsloven § 28 første ledd.

7.2 Godtgjøring til vergen

7.2.1 Innledning

Etter ny vergemålslov § 30 første ledd har oppnevnte verger krav på godtgjøring for arbeidet som verge. Dersom vergen er forelder til, barn av eller ektefelle eller samboer til den som er under vergemål, kan det bare gis godtgjøring for arbeidet hvis særlige grunner taler for det, jf. § 30 første ledd annet punktum.

Godtgjøring kan være et viktig virkemiddel for å skaffe et tilstrekkelig antall kompetente og egnede verger. Det må også tas hensyn til at det i utgangspunktet er den som er under vergemål, som skal dekke godtgjøringen av egne midler. Etter loven skal fylkesmannen stå for godtgjøringen dersom vedkommende «har en inntekt eller formue som er lavere enn de grenser som fastsettes av kongen i forskrift». Se om inntekts- og formuesgrensen nedenfor i 7.4 og 7.5. Etter vergemålsloven § 30 annet ledd kan det også gis nærmere regler om satser for godtgjøring og fastsettes hva som skal anses som særlige grunner etter første ledd annet punktum.

I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) uttales det følgende om nivået på godtgjøringen til vergene (på side 188):

«Etter forskriften vil det være adgang til å fastsette ulike satser for ulike typer verger. For eksempel vil det være nærliggende at advokater og faste verger avlønnes etter andre satser enn andre verger.»

Det er flere mulige måter å utforme et godtgjøringssystem på. I dag lønnes de vergene som mottar godtgjøring for oppdraget, på timelønnsbasis. Timesatsene varierer fra sted til sted og for ulike grupper av verger. Advokater som utfører vergeoppdrag, lønnes etter den offentlige salærsatsen, som per 1. januar 2010 utgjør kr 890 per time.

I Danmark er til sammenlikning årlig godtgjøring til faste (profesjonelle) verger i forskrift satt til DKK 4500 per år for vergemål som omfatter alle økonomiske forhold, og DKK 5300 per år for vergemål som omfatter alle personlige forhold for den som er under vergemål. I tillegg kan det ytes en ekstra godtgjøring ved opprettelsen av vergemålet, da det erfaringsmessig påløper mer arbeid i denne perioden. Denne godtgjøringen er begrenset oppad til DKK 4900 per år. De faste beløpene kan fravikes på skjønnsmessig grunnlag. Omfatter vergemålet alle økonomiske og personlige forhold, eller vergemålet er begrenset, skal

godtgjøringen til den faste vergen fastsettes skjønnsmessig. Beløpene indeksreguleres hvert år.

I Sverige er det laget veiledende retningslinjer om godtgjøringen. Retningslinjene er basert på syv ulike kategorier av forventet omfang av vergeoppgaven. Årlig godtgjøring kan variere fra SEK 800 til SEK 22 000 per år. Gjennomsnittlig utbetalt godtgjøring skal etter det departementet har forstått, utgjøre SEK 7000 per år.

Man kan altså se for seg ulike godtgjøringssystemer, enten basert på en fast årlig godtgjøring eller timebasert betaling. I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) uttales det om godtgjøringen (på side 188):

«Bestemmelsen gir bare rett til godtgjøring for «arbeidet som verge» (...) Det er med andre ord bare arbeid og utgifter som har med utførelsen av selve vergeoppdraget, som kan dekkes etter bestemmelsen. Om vergen gjør tjenester for den vergetrengende som ikke omfattes av det mandatet som er gitt, gir bestemmelsen ikke adgang til å kreve betaling for dette. Her vil det likevel være en glidende overgang, og det må vurderes konkret om utgiften eller arbeidet har tilstrekkelig sammenheng med vergeoppdraget.»

Uttalelsen peker på at det må vurderes om arbeidet som det gis godtgjøring for, har tilstrekkelig sammenheng med vergeoppdraget. Det kan imidlertid ikke være noe i veien for at godtgjøringen fastsettes til en fast årlig sats, så lenge denne antas å gi en rimelig dekning for utførelsen av selve vergeoppdraget.

7.2.2 Forslag

Departementet har i forslaget til forskrift § 18 utformet en modell for godtgjøring til vergene som er basert på en fast årlig godtgjøring. Fordelen med et slikt system er at det er enkelt og forutberegnelig både for fylkesmannen og for vergene. Ulempen med en ordning med fastsatte årlige beløp er at godtgjøringen ikke i alle tilfeller vil reflektere det arbeid som legges ned av vergene. I forslaget til forskriftsbestemmelse foreslås det derfor en regel om faste satser supplert med en skjønnsmessig unntaksbestemmelse, der godtgjøring skal gis time for time etter en fastsatt timesats. En slik ordning gir mulighet for å lønne verger på timebasis der vergeoppdraget er særpreget i innhold og omfang, enten fordi en fast årlig sats ville gi en for høy godtgjøring eller for lav. Dette alternativet åpner også for at visse grupper av verger kan få godtgjøring på timebasis på grunn av arbeidets karakter og/eller på grunn av en bestemt kompetanse. Erfaringen viser også at et vergeoppdrag ofte kan være særlig krevende i den første fasen etter etablering av vergemålet, og der det ligger an til dette, kan det også på denne bakgrunnen være grunnlag for å lønne på timebasis. Midlertidige verger vil normalt også måtte avlønnes på timebasis.

Etter forslaget til § 18 første ledd skal vergeoppdrag som omfatter økonomiske forhold, lønnes med en fast årlig godtgjøring på kr 3500 til alminnelige verger og kr 7500 (alternativt 0,1 G) til profesjonelle verger. Omfatter vergeoppdraget bare personlige forhold, fastsetter annet ledd at det ytes en fast årlig godtgjøring til vergen på kr 2000 til alminnelige verger og kr 4500 (alternativt 0,07 G) til profesjonelle verger. Dersom vergeoppdraget omfatter både økonomiske og personlige forhold, skal det etter tredje ledd ytes en fast årlig godtgjøring på

kr 4000 til alminnelige verger og kr 10 000 (alternativt 0,15 G) til profesjonelle verger.

For de faste vergene er det etter departementets syn grunn til å vurdere å knytte satsene for godtgjøring til folketrygdens grunnbeløp (G). Dette vil sørge for en viss utvikling av nivået. Et alternativ til dette vil være en regel om indeksregulering av beløpene slik løsningen er i Danmark. Departementet ber om høringsinstansenes syn på behovet for regulering og hvordan regulering best kan skje.

Det foreslås imidlertid ingen slik automatisk regulering av godtgjøringen til alminnelige verger av hensyn til sammenhengen med forslagene om fritak for lønnsoppgaveplikt og skattefritak omtalt i punkt 7.2.3.

Dersom den faste årlige satsen ikke vil gi en rimelig godtgjøring for arbeidet, er det i fjerde ledd foreslått å gi godtgjøring time for time. For de alminnelige vergene foreslås det en timesats lik den konfliktrådsmeplerne har i dag, det vil si kr 130. For faste verger foreslås det en sats på kr 400. Advokater som oppnevnes på grunn av at det er et behov for at en advokat utfører det aktuelle vergeoppdraget, lønnes etter den offentlige salærsats, jf. forskrift 3. desember 1997 nr. 1441 om salær fra det offentlige til advokater mv. § 2. Dersom vergeoppdraget i all hovedsak vil bestå av oppgaver som fordrer advokatbistand, vil det være grunn til å oppnevne en advokat som verge. I de aller fleste saker vil det imidlertid være tilstrekkelig å oppnevne en verge som lønnes etter vanlige satser, men som eventuelt kan sørge for alminnelig advokatbistand til personen under vergemål dersom det skulle oppstå behov for det. Det er imidlertid ikke noe til hinder for at en advokat eller en rettsjelper engasjeres som profesjonell verge og lønnes etter satsene for profesjonelle verger.

Departementet foreslår i fjerde ledd tredje punktum at vergen må godtgjøre at en fast årlig sats ikke gir en rimelig dekning, og dokumentere sitt timeforbruk for vergearbeidet, dersom vergen mener at arbeidet bør godtgjøres time for time. Fylkesmannen kan etter forslaget fjerde ledd fjerde punktum sette en grense for hvor mange timer som kan brukes på det enkelte vergeoppdraget.

I enkelte tilfeller skal det også gis godtgjøring til nærstående som er oppnevnt som verge, jf. vergemålsloven § 30 første ledd annet punktum. Slik godtgjøring skal etter departementets forslag gis etter samme løsning som velges for andre alminnelige verger, se forslaget til forskrift § 19 første ledd. Ved vurderingen av om det foreligger særlige grunner, skal det etter forslaget til forskrift § 19 annet ledd legges vekt på ”omfanget og varigheten av vergemålet”. Departementet foreslår ikke å forskriftfeste typetilfeller som skal anses for å falle innenfor vilkåret om særlige grunner. De typetilfellene som nevnes i proposisjonen, vil være retningsgivende for hva som skal anses for å være omfattet.

7.2.3 Fritak for lønnsoppgaveplikt og unntak for skatteplikt for godtgjøring til alminnelige verger

Den faste årlige satsen for godtgjøring til alminnelige verger er i forslaget til forskrift foreslått satt til maksimalt kr 4000, jf. punkt 7.2.2 over og forskriftsforslaget § 18 tredje ledd.

Etter forskrift 30. desember 1983 nr. 1974 om begrensning av lønnsoppgaveplikten § 1, gitt med hjemmel i ligningsloven § 6-16, jf. § 6-2, er private arbeidsoppdrag i tilknytning til betalerens eget hjem eller fritidsbolig ikke gjenstand for lønnsoppgaveplikt. Oppdrag som verge vil ofte ha en viss tilknytning til betalerens eget hjem. Samtidig er det neppe denne type oppdrag bestemmelsen er ment for.

Lønnsutbetalinger som er fritatt fra lønnsoppgaveplikt etter denne bestemmelsen, er også unntatt fra skatteplikt etter skatteloven § 5-15 første ledd bokstav i.

Det er etter departementets vurdering både i samfunnets og den enkelte vergetrengendes interesse at forholdene legges godt til rette for at egnede personer påtar seg vervet som verge for andre mennesker. Etter departementets syn er det derfor viktig å organisere arbeidet som verge så enkelt og kostnadseffektivt som mulig. Et fritak for lønnsoppgaveplikt antas å være et positivt virkemiddel for å rekruttere flere alminnelige, frivillige verger. Det foreslås derfor at forskrift 30. desember 1983 nr. 1974 om begrensning av lønnsoppgaveplikten § 1 endres slik at det gjøres klart at vergeoppdrag som godtgjøres etter vergemålsloven § 30, er fritatt for lønnsoppgaveplikt, når godtgjøringen ikke overstiger kr 4000, se det vedlagte forslaget til forskriftsendring. En konsekvens av dette forslaget er videre at godtgjøringen i slike tilfeller også unntas fra skatteplikt, jf. skatteloven § 5-15 første ledd bokstav i. Dette vil redusere de administrative oppgavene tilknyttet vergeoppdraget. Rekruttering av flere alminnelige verger vil også redusere kostnadene for den enkelte vergetrengende og for samfunnet. Løsningen vil innebære at vergen får en skattefri godtgjøring for oppdraget med de fordeler det innebærer for den enkelte vergen.

Fritaket fra lønnsoppgaveplikten vil ikke omfatte vederlag som er opptjent som næringsinntekt, for eksempel advokathonorarer.

Dette forslaget sendes på høring i samråd med Finansdepartementet. Vi ber om høringsinstansenes syn på forslaget.

7.3 Dekning av vergens utgifter

7.3.1 Innledning

Oppnevnte verger har etter vergemålsloven § 30 krav på å få dekket nødvendige utgifter i forbindelse med vergeoppdraget.

Som utgangspunkt skal utgiftene dekkes av den som er under vergemål. Etter loven skal likevel fylkesmannen, på samme måte som for godtgjøring til oppnevnte verger, stå for utgiftsdekningen dersom vedkommende «har en inntekt eller formue som er lavere enn de grenser som fastsettes av kongen i forskrift». Denne grensen er den samme som for godtgjøringen, og omtales nedenfor i punkt 7.4 og 7.5. Etter vergemålsloven § 30 annet ledd kan det gis nærmere regler om satser for utgiftsdekningen. Nærstående verger har samme rett til utgiftsdekning som andre verger. Det er ikke krav om særlige grunner for rett til utgiftsdekning.

På samme måte som for godtgjøring til vergen er det bare utgifter som har med utføringen av selve vergeoppdraget, som kan dekkes etter bestemmelsen, jf.

Ot.prp. nr. 110 side 188. Bestemmelsen omfatter ikke dekning av tapt arbeidsfortjeneste.

7.3.2 Forslag

Departementet har i forslaget til forskrift § 20 foreslått at oppnevnte verger skal ha rett til en fast årlig utgiftsdekning.

Den faste utgiftsdekningen skal dekke typiske utlegg som nødvendige telefonsamtaler, porto ved postlegging av brev på vegne av personen under vergemål, transport og andre nødvendige småutgifter. Departementet antar at en fast sats vil være praktisk, tidsbesparende og gi en rimelig utgiftsdekning i de fleste tilfeller. Den bør reflektere en rimelig dekning av slike utgifter som nevnt. Departementet har utformet to alternative forslag til forskriftsfesting av den faste årlige satsen. Forskjellen på de to alternativene er hvem som fastsetter satsen.

Etter alternativ 1 legges myndigheten til å fastsette en fast årlig sats for utgiftsdekningen til den sentrale vergemålsmyndigheten.

Som alternativ 2 foreslår departementet forskriftsfestet nivået på en fast årlig sats som eventuelt indeksreguleres. Departementets foreløpige vurderinger tilsier at en slik forskriftsfastsatt og sjablongmessig utgiftsdekning bør utgjøre kr 900 pr. år.

Fordelen med å legge kompetansen til den sentrale vergemålsmyndigheten er at dette gir mulighet for en fleksibel tilpasning av den årlige satsen etter faktisk erfart utgiftsnivå i vergemålsakene. Fordelen med å fastsette den årlige satsen i forskrift er at denne løsningen gir større forutberegnelighet og klarhet med hensyn til satsens størrelse. En slik løsning kan også bidra til å unngå at den sentrale vergemålsmyndigheten får stadige oppfordringer om å endre satsen, noe som igjen vil virke arbeidsbesparende.

Departementet ønsker høringsinstansenes syn på alternativene.

Etter forslaget til forskrift § 20 annet ledd kan vergen søke fylkesmannen om dekning av nødvendige utlegg i forbindelse med utføringen av vergeoppdraget som i vesentlig grad overstiger den faste utgiftsdekningen. Vergen må da dokumentere samtlige utgifter. De samme reglene om hvem som skal dekke utgiftene etter faste satser, gjelder også for dekning av ekstraordinære utgifter. Dekning av utgifter ut over den faste utgiftsdekningen skal etter forslaget bare skje unntaksvis, og bare der utgiftene er nødvendige og har tilknytning til utføringen av vergeoppdraget. Dekning av ekstraordinære utgifter kan for eksempel være aktuelt der vergen har ekstra reiseutgifter på grunn av lang reiseavstand til personen under vergemål. Det forutsettes at transport i utgangspunktet løses ved bruk av offentlig kommunikasjon, men slik at utgifter til bruk av egen bil kan godtgjøres etter statens satser, der dette skjer i forståelse med fylkesmannen.

Dersom vergen krever utgifter dekket, men ikke kan godtgjøre at utgiftene har vært nødvendige og har tilknytning til vergeoppdraget, skal fylkesmannen avslå dekning av utgiftene. Når det gjelder tilfeller der vergen er en nærstående til personen under vergemål, vil det kunne være en flytende grense mellom hvilke utgifter som det er naturlig å anse som påløpt «i forbindelse med vergeoppdraget», og hvilke som er en følge av familietilknytning til personen under vergemål.

Utgifter som overstiger den faste satsen, må vurderes med dette som bakgrunn. Om vergen har reiseutgifter i forbindelse med besøk av en nærstående, er det ikke nødvendigvis slik at dette kan dekkes som utgifter i forbindelse med vergeoppdraget. Her må fylkesmannen utvise et rimelig skjønn. Antakelig vil spørsmål om denne grensen først og fremst kunne oppstå i de tilfellene hvor fylkesmannen skal dekke utgiftene etter § 30 første ledd fjerde punktum.

7.4 Inntektsgrense for fylkesmannens dekning av godtgjøring og utgifter

7.4.1 Innledning

Etter vergemålsloven § 30 skal fylkesmannen dekke godtgjøring og utgifter til verge når inntekten eller formuen til den som er under vergemål, er lavere enn en forskriftsfastsatt grense.

I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) uttales det om inntektsgrensen (på side 87):

«Utvalget har foreslått et unntak for vergetrengende som ikke har midler, eller som bare har midler som er nødvendige til personlig bruk. Etter departementets syn vil vergemålsmyndigheten ha behov for klarere retningslinjer for når det offentlige skal dekke godtgjøringen eller utgiftene. Departementet foreslår at unntaket knyttes til en beløpsmessig grense for den vergetrengendes inntekt og formue.»

7.4.2 Forslag

I forslaget til forskrift § 21 har departementet utformet en inntektsgrense som tar utgangspunkt i nivået på minstepensjonen etter folketrygdloven § 3-4. Fra 1. mai 2010 har en enslig minstepensjonist med full trygdetid krav på to ganger folketrygdens grunnbeløp. En gift pensjonist har fra samme tidspunkt krav på mellom 1,59 G og 1,85 G, avhengig av størrelsen på ektefellens tilleggs pensjon. Dette tilsvarer ca. kr 146 000 for enslige og 260 000 samlet for ektepar.

Etter forslaget § 21 skal fylkesmannen dekke kostnadene til godtgjøring og utgifter til verge når personen under vergemål har inntekt og formue under visse grenser.

I første ledd foreslås det at godtgjøring etter vergemålsloven § 30 dekkes av fylkesmannen dersom bruttoinntekten til personen under vergemål "er lik eller lavere enn minstepensjonen for vedkommende etter folketrygdloven § 3-4 annet ledd". Dette gjelder der personen under vergemål er enslig. For ektefeller og andre som lever sammen med felles økonomi, skal den samlede inntekten legges til grunn for vurderingen av om inntektsgrensen er overskredet, jf. annet ledd. Inntektsgrensen beregnes da etter folketrygdloven § 3-4 tredje ledd, som gjelder minstepensjon for ektefeller.

I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) ble det uttalt at det kunne være nærliggende å ta utgangspunkt i beløpsgrensene etter reglene om fri rettshjelp (side 87). Etter forskrift 12. desember 2005 nr. 1443 til lov om fri rettshjelp § 1-1 er inntektsgrensen for fri rettshjelp kr 246 000 for enslige og kr 369 000 for ektefeller og andre som lever sammen med felles økonomi. En slik inntektsgrense vil bli forholdsvis høy, og kan dermed føre til at fylkesmannen må dekke

godtgjøring og kostnader etter vergemålsloven § 30 i flere tilfeller enn hva som er tilsiktet. Det foreslås derfor at en i stedet tar utgangspunkt i nivået på minstepensjonen.

7.5 Formuesgrense for fylkesmannens dekning av godtgjøring og utgifter

7.5.1 Innledning

Som nevnt i punkt 7.4.1 følger det av vergemålsloven § 30 at fylkesmannen bare skal dekke godtgjøring og utgifter når formuen (og inntekten) til den som er under vergemål, er lavere enn en forskriftsfastsatt grense.

Av inntekts- og formuesstatistikken for husholdningene i Norge i perioden 1998-2002 (statistikk fra SSB, undersøkelse i 2002) fremgår det at gjennomsnittlig netto formue per husholdning i Norge var kr 665 700 i 2002. Gjennomsnittlig gjeld per husholdning var kr 495 500. Gjennomsnittlig netto formue i husholdningene var dermed rundt 170 000 kroner.

7.5.2 Forslag

Departementet har i forslaget til forskrift § 21 foreslått at formuesgrensen for når godtgjøring og utgifter etter vergemålsloven § 30 skal dekkes av fylkesmannen, settes til kr 50 000 for enslige og kr 75 000 for par. Ved vurderingen av formuen skal nettoformuen legges til grunn, jf. tredje ledd første punktum. For ektefeller og andre som lever sammen med felles økonomi, skal den samlede formuen legges til grunn for vurderingen av om formuesgrensen er overskredet, se annet ledd og formuleringen "til sammen". Dersom det på grunn av den vergetrengendes formuessituasjon vil være svært urimelig at denne skal dekke godtgjøringen, kan det etter forslaget § 21 tredje ledd annet punktum gjøres unntak fra formuesgrensen. Dette vil først og fremst være aktuelt der hele formuen er bundet opp i boligen til vedkommende.

7.6 Regler om vergeregnskapet

7.6.1 Innledning

Det stilles ikke detaljerte krav til vergeregnskapet i dagens lovgivning. Prinsippet om vergens regnskapsplikt følger av gjeldende vergemålsloven § 77. Det følger videre av § 83 annet ledd at vergeregnskapet skal legges ved overformynderiets regnskap og revideres sammen med dette.

Vergemålsloven § 82 om vergemøter forutsetter også en viss regnskapsførsel og bilagshåndtering.

I forskrift 27. juni 1975 nr. 9516 om føring av overformynder- og vergeregnskaper, revisjon mm. § 10 om vergeregnskapet er det bestemt at det kan settes frist for regnskapsavleggelse. Videre kan vergen fritas for regnskapsplikt dersom regnskapet ikke gjelder drift av fast eiendom eller annen ervervsvirksomhet, og når den kapital og inntekt vergen forvalter antas å ville gå

med til den vergetrengendes underhold. Etter forskriften § 20 tredje ledd skal vergeregnskapene oppbevares i ti år.

Etter den nye vergemålsloven § 53 kan det i forskrift gis regler om regnskapsplikt for vergene.

7.6.2 Forslag

Departementet foreslår regler om regnskapsplikt for oppnevnte verger i forslaget til forskrift §§ 22 til 25. Bestemmelsene om vergeregnskap skal etter forslaget § 26 gjelde tilsvarende for formue som etter lov skal forvaltes på samme måte som midler tilhørende personer under vergemål, eller som etter gyldig bestemmelse av arvelater eller giver skal forvaltes av fylkesmannen, jf. vergemålsloven §§ 95 og 96.

Formålet med reguleringen er å oppnå en regnskapsplikt som ikke er mer tyngende enn nødvendig, samtidig som man sikrer en tilstrekkelig kontroll med midlene til dem som er under vergemål. Erfaringsmessig kan regnskapsplikten oppleves som byrdefull for vergene og vanskeliggjøre det å skaffe et tilstrekkelig antall verger. Det er samtidig vesentlig å ha en nødvendig kontroll med vergens forvaltning slik at midlene sikres for den som er under vergemål.

I en del tilfelle kan det være i vergens og den vergetrengendes egen interesse at det meste av formuen tas til forvaltning av fylkesmannen, slik at vergen slipper å ha ansvaret for forvaltningen av formuen. For personen under vergemål kan dette oppfattes som en særlig trygg forvaltning. Om personen under vergemål har samtykkekompetanse på dette området, vil omfanget av fylkesmannens forvaltning bestemmes av personen selv.

Departementet foreslår å videreføre en generell regnskapsplikt for verger for den delen av formuen som vergen forvalter, se forslaget til forskrift § 22 første ledd.

I § 22 første ledd spesifiseres de opplysninger vergen skal fremlegge for fylkesmannen. Dette omfatter kontoutskrifter for alle årets måneder, årsoppgaver for alle konti vergen disponerer, samt årsoppgave for verdipapirer vergen disponerer på vegne av personen under vergemål, opplysninger om fast eiendom og gjeld pr. 31. desember som forvaltes, eller kopi av selvangivelse der disse opplysningene fremgår korrekt, og opplysninger om øvrige aktiva som forvaltes av vergen på vegne av personen under vergemål. Denne plikten til å fremlegge dokumentasjon trer i stedet for en mer tradisjonell plikt til å føre et regnskap. Der hvor det ikke klart fremgår av bilagsteksten på utskriftene, jf. bokstav a, hva beløpene gjelder, må vergen imidlertid selv påføre forklaringen med penn eller redegjøre for dette på annen måte, jf. første ledd tredje punktum.

Kvitteringer og andre bilag til vergeregnskapet skal ikke sendes fylkesmannen, men skal oppbevares som dokumentasjon og skal fremlegges på forespørsel, jf. forslaget til forskrift § 22 annet ledd. Kravet om oppbevaring av kvitteringer og andre bilag er teknologinøytralt. Om man har skannet inn kvitteringene og lagret dem som en datafil eller oppbevarer dem manuelt, er uten betydning, så lenge bilagene kan individualiseres og det fremgår tydelig hva de gjelder.

Departementet foreslår at fylkesmannen gis adgang til å pålegge utvidet regnskapsplikt i det enkelte tilfellet, jf. forslaget til forskrift § 23. Om det skal pålegges å levere utvidet regnskap, må avgjøres konkret, men fylkesmannen skal etter forslaget pålegge utvidet regnskapsplikt når vergemålet omfatter drift av fast eiendom eller annen ervervsvirksomhet. Drift av fast eiendom vil typisk være utleievirksomhet.

Fylkesmannen er etter forslaget også gitt en adgang til å fritta vergen for regnskapsplikt, se § 25. Er vergen ektefelle eller samboeren til personen under vergemål, skal vedkommende som hovedregel fritas for regnskapsplikt. Unntak kan gjøres dersom fylkesmannen finner at særlige grunner taler imot fritakelse. Kravet til egnethet ved oppnevning av verger kan ikke alltid stilles så høyt til en ektefelle som til en profesjonell verge. Regnskapsplikt kan i enkelte tilfeller avhjelpe dette. Det kan i praksis også være tilfeller hvor fylkesmannen ønsker å føre kontroll med vergens disposisjoner, for eksempel i tilfeller med intern uenighet eller der det er et konfliktpotensial i familien, mellom foreldre og barn/særkullsbarn/arvinger eller lignende. Fylkesmannens regnskapskontroll kan bidra til å skape ro i slike sammenhenger.

Der den som er under vergemål, bor hos sine foreldre og en eller begge foreldrene er oppnevnt som verge, kan fylkesmannen fritta for regnskapsplikt, jf. § 25 annet ledd. Ellers kan fylkesmannen fritta dersom regnskapsplikten ikke synes nødvendig sett hen til omfanget av den formuen og den inntekten som vergen forvalter.

Frist for å sende inn vergeregnskapet er i forslaget § 24 første ledd første punktum satt til 1. mars hvert år. For vergeoppdrag som avsluttes i løpet av året, skal vergeregnskapet sendes inn senest innen to måneder, jf. § 24 første ledd annet punktum. Denne bestemmelsen vil også få betydning for midlertidige vergeoppdrag. Regnskapet skal sendes inn til fylkesmannen i det distriktet der personen under vergemål bor, jf. § 24 tredje ledd.

8 Finansiell forvaltning

8.1 Grensen for når midler skal forvaltes av fylkesmannen

8.1.1 Innledning

Etter gjeldende vergemålslov §§ 62 og 63 skal overformynderiet forvalte umyndiges midler dersom midlene utgjør et beløp som overstiger en grense fastsatt av departementet i forskrift. Etter forskrift 8. januar 2000 nr. 118 § 1 er grensen for overformynderiets forvaltning satt til 75.000 kroner. En slik fastsettelse av beløpsgrensen til et bestemt beløp innebærer at forskriften må endres dersom det oppstår behov for å justere beløpsgrensen i takt med verdiutviklingen i samfunnet.

I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) ble det gitt uttrykk for at beløpsgrensen bør fastsettes høyere etter den nye loven enn hva som gjelder etter dagens vergemålslov (proposisjonen side 114):

«Departementet mener at det kan anføres gode grunner for å foreta en oppjustering av beløpsgrensen, og da særlig med henblikk på den generelle samfunns- og velstandsutviklingen som har vært siden beløpet sist gang ble endret.»

I forbindelse med høringen av vergemålsutvalgets forslag til ny vergemålslov i NOU 2004: 16 Vergemål, uttalte Den Norske Advokatforening og Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen at dagens beløpsgrense på 75 000 kroner bør heves. Disse høringsinstansene viste til at dersom beløpsgrensen ikke heves, «kan man risikere at overformynderiene i større grad enn tidligere benytter seg av unntaksregelen («særlige grunner»), noe vi mener kan skape mindre grad av forutberegnelighet hos allmennheten».

I representantlovforslag nr. 53 (2007-2008) foreslo stortingsrepresentantene Lars Sponheim og Odd Einar Dørum å heve beløpsgrensen for overformynderiets forvaltning av umyndiges midler til kr 200 000. Forslaget var blant annet begrunnet i at barns sparebeløp lett kan overstige 75 000 kroner, og at overformynderiet griper inn og blir overformynderer til de barna som mer eller mindre tilfeldig når beløpsgrensen. I innstillingen fra justiskomiteen til Stortinget om den nye vergemålsloven, Innst. 154 L (2009-2010), ba komiteens mindretall fra Fremskrittspartiet om at beløpsgrensen skulle heves til 250 000 kroner. Mindretallet foreslo også at beløpsgrensen ikke skulle gjelde for tilfeller der personer med foreldreansvar er verge for en mindreårig. Høyres og Venstres stortingsgruppe voterte også for Fremskrittspartiets forslag.

Etter den nye vergemålsloven § 49 første ledd skal det fastsettes en beløpsgrense i forskrift for når de finansielle eiendelene til en person under vergemål skal forvaltes av fylkesmannen. Utgjør de finansielle eiendelene til en person under vergemål et beløp som er høyere enn den fastsatte grensen, skal midlene forvaltes av fylkesmannen. Er beløpet lavere enn grensen, skal vergen i utgangspunktet forvalte formuen. At eiendeler som utgjør et høyere beløp enn den fastsatte grensen skal forvaltes av fylkesmannen, betyr at de finansielle eiendelene skal tas til forvaltning av fylkesmannen i sin helhet dersom grensen overskrides.

Den samme beløpsgrensen skal gjelde både for mindreårige og voksne under vergemål. Voksne under vergemål som har rettslig handleevne, bestemmer selv om de ønsker en slik forvaltning, jf. vergemålsloven § 48 annet ledd.

En adgang til skjønnsmessig vurdering av når midler tilhørende personer under vergemål skal forvaltes av fylkesmannen, følger av vergemålsloven § 49 første ledd annet og tredje punktum. Etter bestemmelsen kan fylkesmannen gjøre unntak fra beløpsgrensen dersom særlige grunner tilsier det. Unntak kan gjøres slik at beløp som overstiger grensen, ikke tas til forvaltning av fylkesmannen, og slik at beløp som er lavere enn grensen, likevel forvaltes av fylkesmannen.

Alle finansielle eiendeler som omfattes av vergemålsloven § 48, kan tas til forvaltning av fylkesmannen, med unntak av finansielle eiendeler som en giver eller arvelater har fastsatt at skal forvaltes særskilt etter vergemålsloven § 95. Med finansielle eiendeler som kan tas til forvaltning, menes i vergemålsloven penger, bankinnskudd, andre pengekrav, andeler i selskap med begrenset ansvar, livspoliser og finansielle instrumenter, jf. vergemålsloven § 48 tredje ledd. Med finansielle instrumenter menes omsettelige verdipapirer, verdipapirfondsandeler,

pengemarkedsinstrumenter og derivater, jf. lov 29. juni 2007 nr. 75 om verdipapirhandel § 2-2, jf. vergemålsloven § 48 fjerde ledd.

Fastsettelsen av beløpsgrensen må skje etter en avveining av kryssende hensyn. På den ene siden står ønsket om å beskytte mot misbruk av midlene til personer under vergemål, og på den andre siden hensynet til ikke å gjøre for stort inngrep i forvaltningen av den enkeltes midler og den forenklete disposisjonsadgangen som følger av at vergen forvalter midlene.

Et spørsmål som ble drøftet i proposisjonen, var også om beløpsgrensen burde reguleres automatisk. I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) ble det gitt uttrykk for at det kan være hensiktsmessig å knytte beløpsgrensen til folketrygdens grunnbeløp (side 114):

«Etter departementets syn kan det (...) være hensiktsmessig å knytte beløpet for eksempel til folketrygdens grunnbeløp slik at beløpet blir justert automatisk. Dette kan det være aktuelt å fastsette i forskriften etter § 49 første ledd.»

8.1.2 Forslag

I forslaget til forskrift § 27 har departementet foreslått en beløpsgrense for fylkesmannens forvaltning av midlene til personer under vergemål.

Dette beløpet vil omfatte alle finansielle eiendeler som tilhører personen under vergemål og der giver eller arvelater ikke har fastsatt at beløpet skal forvaltes på annen måte enn av fylkesmannen. Mange beløp vil derfor falle helt utenfor det beregningsbeløpet som omtales her. Det antas imidlertid at en del givere og arvelatere vil ønske at fylkesmannen skal forvalte midlene i og med at dette vil innebære en trygg forvaltning.

Selv om givere og arvelatere har adgang til selv å fastsette hvordan midlene skal forvaltes, er det viktig å fastsette en grense for forvaltning som gir en god avveining mellom de ulike hensynene som gjør seg gjeldende på dette området.

På den ene side kan en lav beløpsgrense fremstå som inngripende. På den andre siden kan det argumenteres for at beskyttelsesbehovet er størst der formuene er minst. En høy beløpsgrense vil kunne fremstå urimelig i tilfeller av misbruk av midler. Det som for noen kan fremstå som en unødvendig inngripen i private forhold, kan derved være et helt nødvendig beskyttelsestiltak for andre.

Grensen for forvaltning er særlig viktig for mindreårige. Det var per 1. januar 2010 1,1 million mindreårige under 18 år i Norge. Departementet har innhentet tall fra Skattedirektoratet per 7. januar 2011 mht. omfanget av de mindreåriges formuer. Av de mindreårige viser tallene fra Skattedirektoratet at 48 933 mindreårige var registrert med en formue som oversteg 1 G. Dette betyr at om lag 4,4 prosent av barnebefolkningen har en formue på minst 1 G. Samlet hadde disse en formue på om lag 25,4 mrd. kr.

Det var videre 18 620 mindreårige som hadde midler over 2 G. Samlet var deres formue på 22,3 mrd. kr. Disse mindreårige utgjør om lag 1,7 prosent av barnebefolkningen. I alt 11 344 mindreårige hadde formuer over 3 G, og disse hadde samlet om lag 20,9 mrd. kr. Dette utgjør om lag 1 prosent av

barnebefolkningen. Alt i alt er det grunnlag for å konkludere med at det er et mindretall av barna i Norge i dag som har formuer av betydning.

Det kan være grunn til å merke seg at antallet mindreårige som vil omfattes av en ordning med forvaltning, reduseres med noe over 30 000 personer ved at grensen for forvaltning heves fra dagens nivå på om lag 1 G til 2 G. I snitt har disse 30 000 mindreårige en formue på om lag 102 000 kr. Formuen som potensielt skal forvaltes reduseres fra 25,4 mrd. kr til 22,3 mrd. kr som følge av en slik endring av grensen. Vi ser videre at ved å heve grensen fra 2 G til 3 G så endres formuen også relativt lite (samlet -1,4 mrd. kr), mens antall berørte mindreårige reduseres med 7276.

På bakgrunn av dette foreslår departementet at beløpsgrensen settes til 2 G, jf. forslaget til forskrift § 27 første ledd. Ved tidspunktet for ikraftsetting vil dette innebære om lag en dobling av dagens beløp. En slik heving av grensen har stor innvirkning på antall mindreårige som omfattes av forvaltningsordningen, og endringen innebærer at bare 1,7 prosent av barnebefolkningen omfattes. Det kan imidlertid reises spørsmål ved om en slik grense gir god nok beskyttelse av barn med formuer opp til 2 G (om lag 150 000 kr). Det er uheldig om endringen medfører økt misbruk av barns midler. Det kan imidlertid argumenteres for at respekt for foreldrenes selvbestemmelsesrett som verger tilsier at grensen for forvaltning settes relativt høyt.

Departementet ønsker høringsinstansenes syn på beløpsgrensen.

Departementet har ved utformingen av forslaget til ny beløpsgrense lagt vekt på at det er ønskelig med en kontinuerlig verdjustering av beløpsgrensen. Det foreslås derfor at grensen skal beregnes på grunnlag av grunnbeløpets størrelse per 1. januar hvert år. Med grunnbeløpets størrelse per 1. januar menes den verdi som ble fastsatt ved justeringen av grunnbeløpet i mai det forutgående året.

En justeringsordning kan føre til at midler som er tatt til forvaltning hos fylkesmannen ett år, kan ligge under beløpsgrensen etter en oppjustering av grunnbeløpet året etter. Vergemålsloven § 49 første ledd tredje punktum om at fylkesmannen kan ta midler som ligger under den fastsatte beløpsgrensen til forvaltning når særlige grunner tilsier det, kan imidlertid komme til anvendelse i slike tilfeller der beløpet vekselvis blir liggende over og under grensen.

Departementet ber om høringsinstansenes syn på om beløpsgrensen bør knyttes til folketrygdens grunnbeløp.

8.2 Vergens meldeplikt om midler som skal forvaltes av fylkesmannen

8.2.1 Innledning

Etter gjeldende vergemålslov § 43 skal vergen sørge for at ”midler som skal styres av overformyndet, blir sendt til dette”, med mindre skifteforvalteren eller en annen offentlig tjenestemann skal sørge for det. Dette innebærer at vergen har en generell meldeplikt til overformyndet om finansielle eiendeler som tilføres personen under vergemål, og som gjør at formuen overstiger beløpsgrensen for når

overformynderiet skal forvalte midlene. Plikten gjelder både de som er verger som følge av foreldreansvaret (foreldre), og oppnevnte verger.

Denne plikten for vergen videreføres i ny vergemålslov § 35 annet ledd. I ny vergemålslov § 54 første ledd er det i tillegg gitt hjemmel for å gi regler om vergens meldeplikt til fylkesmannen når en mindreårig eller en person som er fratatt den rettslige handleevnen, tilføres eiendeler.

8.2.2 Forslag

I forslaget til forskrift § 28 er det foreslått en generell meldeplikt for vergen når en mindreårig eller en person som er fratatt den rettslige handleevnen, tilføres eiendeler som gjør at formuen overstiger beløpsgrensen fastsatt etter vergemålsloven § 49 første ledd. Meldingen skal gis "så snart som mulig". Meldeplikten gjelder både de som er verger som følge av foreldreansvaret (foreldre), og oppnevnte verger for personer som er fratatt den rettslige handleevnen.

8.3 Melding om opplysninger fra skattemyndighetene til fylkesmannen

8.3.1 Innledning

Under arbeidet med ny vergemålslov ble det fremhevet at reglene om forvaltning av finansielle eiendeler hos fylkesmannen må sikre en effektiv rapportering, jf. NOU 2004: 16 Vergemål side 221-222 og Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 120 flg.

Dagens regelverk inneholder få bestemmelser som sikrer en effektiv kartlegging og registrering av midler tilhørende personer som er eller skal settes under vergemål. Vergen har etter gjeldende vergemålslov § 43 plikt til å melde fra til overformynderiet dersom den mindreårige eller den umyndiggjorte har midler som skal forvaltes av overformynderiet. Skifteforvalteren er etter skifteloven § 39 annet ledd pålagt en meldeplikt til overformynderiet dersom en umyndig loddeier arver verdier som overstiger det beløp som følger av den til enhver tid gjeldende beløpsgrense for overformynderiets forvaltning. Det er også lagt til grunn at bankenes plikt til å gi overformynderiet opplysninger om umyndiges konti etter finansavtaleloven § 25 annet ledd bare gjelder dersom saldoen overstiger 75 000 kroner, som er dagens beløpsgrense. Se nærmere Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 115-116.

I den nye vergemålsloven § 54 første ledd er det gitt hjemmel for å gi regler i forskrift om at når en mindreårig eller en person som er fratatt den rettslige handleevnen, tilføres eiendeler, skal offentlige forvaltningsorganer, finansinstitusjoner, fondsforvaltningsselskaper, verdipapirregistre og verge gi melding til fylkesmannen om dette.

8.3.2 Forslag

På bakgrunn av drøftelsene i forarbeidene ser departementet behov for regler som i større grad enn i dag sikrer at fylkesmannen får tilstrekkelig tilgang til opplysninger om den samlede verdien av de finansielle eiendelene som skal

forvaltes av fylkesmannen. Slike regler bør legge til rette for samfunnsmessig sett hensiktsmessige rapporteringsrutiner. I odelstingsproposisjonen legges det som utgangspunkt opp til at det kan gis regler om meldeplikt for de enkelte pliktsubjektene som er angitt i § 54 første ledd. En slik meldeplikt krever imidlertid en del tilleggs løsninger for å fange opp de tilfeller der personens samlede finansielle eiendeler har en verdi som overstiger beløpsgrensen, men der de forskjellige eiendelene er spredt på ulike institusjoner hvor verdien i hver enkelt institusjon ikke overstiger beløpsgrensen. Dette vil for eksempel være tilfelle dersom den enkelte har konti spredt i forskjellige banker, sparer i ulike fond eller liknende. En meldeplikt for hver enkelt institusjon vil også kunne føre til et ikke ubetydelig merarbeid for de ulike pliktsubjektene og for fylkesmannen som skal motta og behandle meldingene. Dersom hver enkelt institusjon skal gi melding til fylkesmannen, vil antallet meldinger kunne bli svært høyt.

Det vil etter departementets nærmere vurdering være mer hensiktsmessig med en ordning der man kan gjenbruke allerede innsamlede formuesopplysninger og der disse kan gis fra én kilde.

På bakgrunn av dette har departementet i forslaget til forskrift § 29 foreslått regler om årlig rapportering av opplysninger om formue fra skattemyndighetene til fylkesmannen. Skattemyndighetene foretar en bred innsamling av opplysninger om formue, og det vil samfunnsmessig sett være ressurs sparende å gjenbruke disse. Personvernmessige hensyn taler også for en slik løsning. En samlet rapportering fra én kilde reduserer omfanget av behandling av personopplysninger i samfunnet sammenlignet med en ordning der hver kilde rapporterer. I tillegg gir modellen økt trygghet for at opplysningene behandles på en sikker måte i samsvar med lovgivningen.

Forslaget gjelder bare mindreåriges formue. Når det gjelder de voksne under vergemål som er fratatt den rettslige handleevnen, har departementet vurdert det slik at kontrollen med om disse tilføres eiendeler som skal forvaltes av fylkesmannen, er tilstrekkelig sikret ved at fylkesmannen for det første må skaffe oversikt over den vergetrengendes eiendeler ved opprettelsen av vergemålet og ved utformingen av mandatet for vergen, og dernest gjennom den årlige kontrollen med vergeregnskapene fra den enkelte verge, se forslaget til forskrift § 10. Etter skifteloven § 39 vil fylkesmannen videre motta melding om arveoppgjør for personer under vergemål. I tillegg har vergen en generell meldeplikt om finansielle eiendeler som tilføres personen under vergemål, jf. forskriftsforslaget § 28.

Innføringen av en meldeplikt for opplysninger om mindreåriges formue fra skattemyndighetene krever enkelte mindre endringer i vergemålsloven § 54 tredje ledd. Det klarhetskravet som følger av ligningsloven § 3-13 nr. 2 bokstav h, taler for at en automatisk og uoppfordret utlevering av opplysninger som departementet foreslår i forslaget til forskrift § 29, bør ha en tydelig lovhjemmel. I tillegg taler dette klarhetskravet for å knytte en forskriftsregulering av rapportering av slike opplysninger til vergemålsloven § 54 tredje ledd, som spesifikt omhandler blant annet fylkesmannens rett til innsyn i ligning og selvangivelse for personer under vergemål.

Departementet foreslår på bakgrunn av dette et nytt annet og tredje punktum i vergemålsloven § 54 tredje ledd. Se forslaget til endringer i § 54 i det vedlagte forslaget til endringer i vergemålsloven. Se også spesialmerknaden til bestemmelsen i høringsbrevets del II punkt 4. Annet punktum i forslaget fastslår meldeplikten for skattemyndighetene. Skattemyndighetene skal etter forslaget ”gi melding til fylkesmannen om mindreåriges finansielle eiendeler som skattemyndighetene har innhentet opplysninger om fra tredjepart, når disse overstiger den grensen som følger av forskrift etter vergemålsloven § 49 første ledd første punktum”. Tredje punktum gir hjemmel for å gi nærmere regler om gjennomføringen av meldeplikten, blant annet om meldepliktens omfang.

I forslaget til forskrift § 29 foreslås det (forutsatt at det vedtas en hjemmel i lovens § 54 tredje ledd) en forskriftsbestemmelse om melding om opplysninger fra skattemyndighetene om mindreårigs formue.

Det følger av forslaget til § 29 første ledd at skattemyndighetene skal gi fylkesmannen melding om ”de personene som fyller 17 år eller mindre i det året meldingen gis”, og som har finansielle eiendeler som skattemyndighetene har innhentet opplysninger om fra tredjepart. Melding skal bare gis dersom verdien av de finansielle eiendelene samlet overstiger den beløpsgrensen som følger av forskrift etter vergemålsloven § 49 første ledd første punktum.

Meldingen skal gis årlig til den sentrale vergemålsmyndigheten, se forslaget til forskrift § 29 annet ledd.

Meldingen skal inneholde opplysninger om den mindreåriges navn, adresse, fødselsnummer og en oversikt over personens finansielle eiendeler som skattemyndighetene har innhentet opplysninger om fra tredjepart, samt opplysninger om hvor midlene er plassert, jf. forslag til forskrift § 29 tredje ledd første punktum. Melding skal med dette omfatte opplysninger både om formuens størrelse og hvor den er plassert. Opplysningene om hvor eiendelene er plassert, vil typisk omfatte hvilken finansinstitusjon som forvalter midlene. Fylkesmannen har behov for denne informasjonen i den videre vurderingen av om midlene skal tas til forvaltning. Meldingen fra skattemyndighetene bør i størst mulig grad sikre et effektivt og ressursbesparende meldesystem som også gir et godt personvern.

Opplysningene som fremgår av meldingen, kan brukes som grunnlag i fylkesmannens saksbehandling etter vergemålsloven, se forslaget til forskrift § 29 tredje ledd annet punktum.

Når det gjelder tidspunktet for meldingen til fylkesmannen, vil det antakelig være praktisk at denne gis innen 15. mai. Da unngår man sammenfall i tid med Skatteetatens produksjon av selvangivelsen, samt fylkesmannens arbeid med kontroll av vergeregnskapene.

Meldingen vil inneholde opplysninger om formue per 31. desember foregående år innrapportert av tredjeparter til skattemyndighetene. Dette innebærer at det vil gå noe tid fra formuen kartlegges for den enkelte mindreårige, til fylkesmannen får melding om dette fra skattemyndighetene. En sentralisert rapportering fra én kilde i stedet for meldinger fra den enkelte aktør nevnt i vergemålsloven § 54 første ledd har etter departementets syn så mange fordeler at det veier opp for denne

forsinkelsen i rapportering. Departementet viser videre til at vergen etter vergemålsloven § 54 første ledd og forslag til forskrift § 28 har plikt til å gi melding til fylkesmannen dersom en mindreårig tilføres eiendeler som gjør at formuen overstiger beløpsgrensen til fylkesmannen. For forsikrings- og erstatningsutbetalinger til mindreårige ser departementet det imidlertid som særlig viktig at det gis melding til fylkesmannen så nært i tid til utbetalingen som mulig. Det er derfor foreslått en egen meldeplikt for slike utbetalinger som vil supplere den generelle rapporteringen fra skattemyndighetene, se nedenfor punkt 8.4.

8.4 Melding om forsikringsutbetalinger mv. til mindreårige

8.4.1 Innledning

Etter gjeldende rett er ikke forsikringsselskaper pålagt noen egen meldeplikt om forsikringsutbetalinger til mindreårige skadelidte utover det som følger av finansavtaleloven § 25 annet ledd. Etter det departementet erfarer, synes praksis å være at forsikringsselskapene utbetaler beløp som overstiger formuesgrensen for når fylkesmannens forvaltningsplikt inntreffer, direkte til overformyndighet der personen bor, se Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 122.

I vergemålsloven § 54 første ledd er det gitt hjemmel for å gi regler i forskrift om at når en mindreårig eller en person som er fratatt den rettslige handleevnen, tilføres eiendeler, skal offentlige forvaltningsorganer, finansinstitusjoner, fondsforvaltningsselskaper, verdipapirregistre og verge gi melding til fylkesmannen om dette.

8.4.2 Forslag

For å sikre en tilstrekkelig god ordning for melding om forsikrings- og erstatningsutbetalinger til mindreårige, foreslår departementet en regel om meldeplikt for slike beløp, jf. forslaget til forskrift § 30. Meldeplikten omfatter forsikringsselskap, pensjonsforetak, staten og kommunene når disse utbetaler erstatningsoppgjør til mindreårige.

Formålet med bestemmelsen er å sikre at fylkesmannen blir orientert om slike utbetalinger til mindreårige før utbetalingene foretas. En erstatningsutbetaling kan utgjøre en stor enkeltutbetaling, og den kan være vesentlig for den mindreåriges økonomiske betingelser videre i livet. Dette vil særlig være tilfelle dersom utbetalingen er utløst av en personskade. Det kan derfor være særlig grunn til å legge til rette for en trygg forvaltning av slike midler. Selv om utbetalingene vil fremkomme av den årlige meldingen av ligningsopplysninger fra skattemyndighetene, se forslaget til forskrift § 29, ser departementet det som viktig å sørge for at slike utbetalinger blir registrert hos fylkesmannen med en gang. Melding skal etter forslaget gis uansett beløpets størrelse. Dette innebærer at fylkesmannen gis anledning til å foreta en vurdering av om det foreligger særlige grunner for å ta midlene til forvaltning selv om beløpet ligger under grensen for forvaltning, jf. ny lov § 49 første ledd tredje punktum.

Meldeplikten innebærer at den som utbetaler forsikringssummen eller erstatningsoppjøret, uoppfordret skal gi melding til fylkesmannen når slike beløp

skal utbetales, jf. forslaget § 30 første ledd første punktum. Bestemmelsen gjelder både utbetaling av forsikringsoppgjør og utbetaling av annet erstatningsoppgjør utenfor forsikring. Det følger av første ledd tredje punktum at meldingen skal gis før utbetalingen foretas. Dersom utbetalingen skal skje i terminer, er det tilstrekkelig at det gis melding forut for første gangs utbetaling og da med oversikt over den samlede utbetalingen, jf. forslagets første ledd fjerde punktum.

Ved å avgrense bestemmelsen til å gjelde forsikringsselskaper, pensjonsforetak, stat og kommune legges det til grunn at meldeplikten vil omfatte de fleste tilfeller av større erstatningsutbetalinger. Også andre institusjoner og privatpersoner kan være erstatningsansvarlige overfor mindreårige, men det virker lite sannsynlig at de som ved et engangstilfelle eller sjelden, foretar erstatningsutbetalinger, vil være kjent med meldeplikten og dermed være i stand til å gjennomføre den.

En meldeplikt som omfatter forsikringsselskaper og pensjonsforetak, krever en justering av ordlyden i hjemmelsbestemmelsen i vergemålsloven § 54 første ledd. Det vises til forslaget til endring av denne lovbestemmelsen i forslaget til lov om endringer i vergemålsloven (forslagene til endringer i lov og forskrift er inntatt sist i dette høringsnotatet).

Etter lov 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler § 8-2 skal beløpet utbetales så snart forsikringsselskapet har hatt rimelig tid til å klarlegge ansvarsforholdene og beregne erstatningen. I praksis innebærer dette at meldingen til fylkesmannen må foretas rett i forkant av dette tidspunktet. Mindreåriges formue vil normalt forvaltes enten av vergen eller av fylkesmannen. Om den som skal foreta utbetalingen, ikke har fått beskjed om noe annet fra fylkesmannen på grunnlag av meldingen, vil det fremstå som naturlig på bakgrunn av ny vergemålslov å utbetale beløpet til vergen på vegne av den mindreårige om beløpet er under forvaltningsgrensen, og til fylkesmannen på vegne av den mindreårige om beløpet overstiger forvaltningsgrensen.

I forskriften § 30 annet ledd foreslås det regler om hva meldingen skal inneholde av opplysninger. Med ”utbetalingstype” i bokstav d menes hvordan utbetalingen skal skje, det vil si som engangsutbetaling, terminer eller på annen måte.

8.5 Melding om arv og gave

Også for arv og gave til personer under vergemål kan det diskuteres om det bør gjelde en særskilt meldeplikt utover vergens meldeplikt.

Slike formuesendringer vil imidlertid fanges opp av de nevnte rapporteringene fra skattemyndighetene mv., men denne rapporteringen vil skje årlig og ikke med en gang overføringen skjer. Dersom vergen ikke oppfyller sin meldeplikt etter forslaget til forskrift § 28, kan det være en viss risiko for at slike midler misbrukes før fylkesmannen rekker å reagere. Når det gjelder arveoppgjør, vil beløp som overstiger beløpsgrensen for fylkesmannens forvaltning, i dag meldes til overformynderiet av skifteforvalteren, jf. skifteloven § 39 annet ledd. Denne bestemmelsen tas det sikte på å videreføre og tilpasse den nye vergemålsloven i forbindelse med ikrafttredelse av loven, jf. forslag til lov om endringer i vergemålsloven § 102 nr. 7. Bestemmelsen gir etter forslaget skifteforvalteren plikt til å melde fra om beløp som overstiger fylkesmannens forvaltningsgrense, jf.

vergemålsloven § 49 første ledd. Dette gjør at det etter departementets vurdering ikke er behov for en ekstra melding fra skattemyndighetene om arv til personer under vergemål.

Når det gjelder gaver, vil rapportering av opplysninger om dette fra skattemyndighetene bare være aktuelt for gaver til mindreårige. Det antas videre at en kost/nyttevurdering vil tilsi at rapportering bare vil være aktuell på kvartalsvis basis. Dette kan innebære at det ikke vil bli avgjørende forskjell på om det rapporteres som en del av den generelle rapporteringen av formuesopplysninger, eller som en egen gaverapportering. Alt i alt taler mye for at nytten av en slik egen rapportering av gaver er mindre enn omkostningene ved den. Personvernmessige hensyn taler videre for å stille relativt strenge krav til nytten av slik rapportering før man gir hjemmel for dette.

9 Vergemålsmyndighetens regnskapsplikt, revisjon og desisjon.

9.1 Innledning

Fylkesmannen vil etter den nye vergemålsloven ha ansvaret for forvaltningen av midlene til personer under vergemål, og skal også kontrollere vergeregnskapene som er innlevert av den enkelte verge. Det er i dag overformynderiene som har disse oppgavene. Etter vergemålsloven § 53 kan det i forskrift gis nærmere regler om fylkesmannens regnskapsplikt. Reglene om fylkesmannens regnskapsplikt på vergemålsområdet må tilpasses både den øvrige regnskapshåndteringen i fylkesmannens virksomhet og vergemålsområdets egenart. Et særtrekk ved vergemålsområdet er at fylkesmannen skal forvalte privates midler.

9.2 Forslag

Det foreslås bestemmelser om fylkesmannens regnskapsplikt i forslaget til forskrift §§ 7 til 11. Bestemmelsene skal etter forslaget § 12 gjelde tilsvarende for fylkesmannens forvaltning av midler som ikke tilhører personer under vergemål, jf. vergemålsloven §§ 96 og 97.

I forslaget § 7 fastslås fylkesmannens plikt til å føre regnskap over eiendelene som forvaltes på vegne av personene under vergemål, jf. vergemålsloven § 48. Disse private midlene skal holdes atskilt fra fylkesmannens øvrige midler, jf. forslaget § 7 første ledd annet punktum.

Eiendelene som forvaltes av fylkesmannen, skal bokføres slik at det til enhver tid fremgår hva som forvaltes for den enkelte person under vergemål, jf. forslaget § 8 første ledd første punktum. Det foreslås videre i første ledd annet punktum at det skal være opp til fylkesmannen å bestemme hvordan bokføringen skal legges opp innenfor rammen av de bestemmelser i lov og forskrift, reglement og ulike instruks som til enhver tid måtte gjelde på området.

Etter § 8 annet ledd skal Fornyings- administrasjons- og kirkedepartementet (FAD) fastsette instruks om de nærmere regnskapsreglene som skal gjelde for fylkesmannens forvaltning av midlene. FAD fastsetter også i dag instruks om regnskapsføringen hos fylkesmannsembetene. Regler om fylkesmannens regnskap

kan i stor grad baseres på det øvrige eksisterende regelverket om fylkesmannens regnskap på andre områder, men må tilpasses vergemålsområdet. Det er derfor naturlig å legge kompetansen til å gi nærmere bestemmelser om regnskapsplikten hos fylkesmannen til FAD.

Det er viktig å sikre at eiendelene til de vergetrengende forvaltes på en forsvarlig måte. Etter forslaget til forskrift § 9 skal fylkesmannen ”etablere systemer og rutiner som sikrer at eiendelene som forvaltes etter vergemålsloven, forvaltes på en forsvarlig måte og at eventuelle økonomiske misligheter forebygges og avdekkes”. Bestemmelsen suppleres av den sentrale vergemålmyndighetens tilsyn med fylkesmannen, som vil innebære en kontinuerlig kontroll med at de vergetrengendes finansielle eiendeler forvaltes på en trygg måte, se forslaget til forskrift § 6 annet ledd siste punktum og ovenfor punkt 5.7.2.

Det er fylkesmannen som har ansvaret for å kontrollere vergeregnskapene, jf. forslaget til forskrift kapittel 5. Normalt vil denne kontrollen gå ut på at fylkesmannen gjennomgår de innsendte regnskapene med eventuelle vedlegg. I normaltilfellene vil dette innebære en gjennomgåelse av kontoutskrifter, ligning mv. som følger av forslaget til § 22 i forskriften. I forslaget til forskrift § 10 er det gitt nærmere regler om regnskapskontrollen. Fylkesmannen kan ”kreve ytterligere opplysninger og fremleggelse av bilag knyttet til vergens økonomiske disposisjoner på vegne av personen under vergemål”. Det kan også være behov for å innkalle vergen til møte for å gå gjennom regnskapet, og for nærmere kontroll av gjenstander etc. i forbindelse med regnskapskontrollen, se forslaget til forskrift § 10 tredje punktum.

I forslaget til forskrift § 11 er det gitt nærmere regler om revisjon og desisjon av vergeregnskapene og regnskap over eiendeler under forvaltning. Vergeregnskapene skal etter første ledd revideres sammen med fylkesmannens regnskap for eiendeler under forvaltning. Etter annet ledd skal en utpekt revisor påse at nødvendig revisjon blir gjennomført. Departementet legger til grunn at fylkesmannen kan benytte en privat revisortjeneste, og at det enkelte fylkesmannsembetet kan innhente tilbud på slik tjeneste. Da kan man eventuelt sette flere revisjonsoppdrag hos det enkelte embetet ut på tilbud samtidig. Embetene kan etter bestemmelsen også velge å foreta et felles innkjøp av revisjonstjenester. Revisor skal ”påse at forvaltningen og regnskapsførselen er i samsvar med vergemålslovens regler og regler fastsatt med hjemmel i lov, forskrift eller instruks”, jf. forslaget til § 11 annet ledd annet punktum. Revisor kan videre kreve innsyn i alle opplysninger som er nødvendige for revisors kontroll, se § 11 tredje ledd. En slik innsynsrett er nødvendig for å sikre en god revisjon. Den årlige revisjonsberetningen skal stiles til den sentrale vergemålmyndigheten, med kopi til fylkesmannen. Revisjonsberetningen inngis til den sentrale vergemålmyndigheten, som står for desisjonen av regnskapene, jf. forslaget til forskrift fjerde ledd.

I forslaget til forskrift § 12 foreslås det at bestemmelsene i forskriften kapittel 2 skal gjelde tilsvarende for fylkesmannens forvaltning av midler som ikke tilhører personer under vergemål, jf. vergemålsloven §§ 96 og 97. Det kan for eksempel følge av arvelaters bestemmelser at en arv skal forvaltes av fylkesmannen inntil arvingen er 25 år eller det kan følge av vedtektene til en stiftelse at midlene skal

forvaltes som midlene til personer under vergemål. Om fylkesmannen forvalter slike midler, vil også dette være forvaltning av midler for privat tredjepart og forvaltningen vil ha samme karakter som den ordinære forvaltningen av midler som følge av vergemål. Departementet antar derfor at det er hensiktsmessig at de samme reglene om regnskap og kontroll mv. legges til grunn.

10 Forskjellige bestemmelser

10.1 Stadfesting av fremtidsfullmakter

10.1.1 Innledning

Etter vergemålsloven § 84 første ledd kan fullmektigen be fylkesmannen om å stadfeste ikrafttredelsen av en fremtidsfullmakt.

I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) uttales det på side 215-216 om stadfestingen:

«Fylkesmannen kan ikke forutsettes på eget tiltak å utrede om fullmaktsgiveren hadde rettslig handleevne da fremtidsfullmakten ble oppfylt, eller om vitnene oppfylte kravene i § 81 annet ledd. Derfor oppstiller annet ledd bokstav a og b slike forhold som hindre for stadfesting, som først og fremst vil få anvendelse når noen overfor fylkesmannen har kommet med en innvending om at fullmaktsgiveren manglet rettslig handleevne, eller at et vitne ikke oppfylte kravene i § 81 annet ledd. Til støtte for en slik innvending må det fremlegges en begrunnelse for innvendingen. Fylkesmannen har selvfølgelig også rett til å utrede slike forhold av eget initiativ.»

Bestemmelsen i § 84 første ledd gir adgang til frivillig stadfesting av fremtidsfullmakten. Stadfesting kan bare skje hvis fullmakten er opprettet i samsvar med formkravene i vergemålsloven § 81 første ledd. I tillegg må fullmaktsgiveren være i en tilstand som nevnt i vergemålsloven § 79. Vergemålsloven § 84 femte ledd gir hjemmel for utfyllende bestemmelser om stadfesting og registrering av fremtidsfullmakter.

10.1.2 Forslag

Departementet foreslår i forslaget til forskrift § 31 en nærmere regulering av fylkesmannens plikt til å sørge for sakens opplysning før ikrafttredelse av en fremtidsfullmakt stadfestes.

Etter departementets forslag skal fylkesmannen, dersom noen kommer med en begrunnet innvending mot fullmakten eller andre særlige forhold tilsier det, ”innhente slik dokumentasjon som anses nødvendig ut fra innvendingen mot fremtidsfullmakten eller de særlige forholdene”. Hvilken dokumentasjon som må innhentes, må avgjøres på bakgrunn av hva innvendingen gjelder eller de særlige forholdene. Slik dokumentasjon kan for eksempel være opplysninger som viser om fullmaktsgiveren var i en tilstand som definert i vergemålsloven § 79 første ledd da fremtidsfullmakten ble opprettet. Det samme gjelder dokumentasjon som viser om fullmektigen på ikrafttredelsestidspunktet er i en tilstand som beskrevet i vergemålsloven § 79 annet ledd, og dokumentasjon som viser om vitnene fylte kravene i vergemålsloven § 81 annet ledd da fremtidsfullmakten ble underskrevet. Dokumentasjon etter denne bestemmelsen kan for eksempel være legeerklæring

eller rapport fra sakkyndig. Bestemmelsen vil supplere lovens § 84 tredje ledd, som pålegger fullmektigen å legge frem fremtidsfullmakten, bevis for at pårørende er varslet, jf. § 83 annet ledd, og en legeerklæring om fullmaktsgiverens aktuelle helsetilstand.

Fylkesmannen må først og fremst innhente nærmere dokumentasjon der noen kommer med innsigelser mot fremtidsfullmakten og/eller måten den har kommet i stand på. Men det kan også hende at det ikke fremkommer direkte innvendinger, men at forholdene i saken tilsier at man undersøker slik dokumentasjon som nevnt i lovens § 84 annet ledd bokstav a-c nærmere, for eksempel der det kan fremstå tvilsomt om fullmaktsgiveren tilfredstilte kravene i vergemålsloven § 79 første ledd da fullmakten ble opprettet. Etter vergemålsloven § 84 annet ledd kan stadfesting uansett ikke skje dersom det er klart at fullmaktsgiveren ikke hadde fylt 18 år eller manglet evnen til å forstå disposisjonens betydning da fremtidsfullmakten ble opprettet. Den foreslåtte forskriftsbestemmelsen regulerer bare fylkesmannens undersøkelsesplikt. I hvilken grad stadfesting skal skje må vurderes etter vilkårene i lovens § 84 annet ledd.

Konsekvensene av at fylkesmannen finner at det foreligger forhold som beskrevet i § 84 annet ledd, er at fremtidsfullmakten ikke stadfestes. Dette vil ikke avgjøre spørsmålet om fullmaktens gyldighet, men det vil ha betydning for fullmaktens notoritet, da den ikke kan registreres etter § 77.

10.2 Registrering av fremtidsfullmakter

10.2.1 Innledning

Etter vergemålsloven § 84 fjerde ledd annet punktum skal stadfestingen av ikrafttredelsen av en fremtidsfullmakt registreres i samsvar med vergemålsloven § 77, som direkte angår registrering av vedtak om fratakelse av den rettslige handleevnen. Stadfesting av ikrafttredelse av en fremtidsfullmakt kan derfor registreres i Løsøreregisteret, grunnboka eller andre liknende realregistre, Enhetsregisteret og Foretaksregisteret eller Verdipapirsentralen, jf. vergemålsloven § 77 første ledd bokstav a til d. Fullmakten skal registreres i de registrene som omfatter de områder fullmakten gir kompetanse på.

Etter § 77 annet ledd er det retten som har besluttet fratakelsen av den rettslige handleevnen, som skal sørge for slik tinglysning eller registrering som nevnt i første ledd. Domstolene er ikke involvert i stadfesting av fremtidsfullmakter. Når det gjelder stadfesting av fremtidsfullmakter, må det derfor avgjøres om det skal være fylkesmannen eller fullmektigen selv som gis ansvaret for registreringen.

10.2.2 Forslag

I forslaget til forskrift § 31 første ledd foreslås det enkelte saksbehandlingsregler for det tilfelle at det fremkommer innvendinger mot fremtidsfullmakten, eller det foreligger andre særlige forhold som tilsier at saken undersøkes nærmere.

Etter departementets forslag til forskrift § 31 annet ledd er det fullmektigen som skal sørge for at stadfestingen av en fremtidsfullmakt registreres i samsvar med

vergemålsloven § 77 første ledd. Departementet har etter en nærmere vurdering kommet til at det fremstår mest hensiktsmessig at fullmektigen gis ansvaret for registreringen. Fremtidsfullmaktsordningen er en frivillig, privatrettslig ordning. Fullmaktsgiveren velger selv hvem som skal være fullmektig. Fremtidsfullmakten skal være et alternativ til vergemål for den som ønsker å ordne sine forhold selv for en fremtid der man ikke lenger er i stand til å treffe egne beslutninger. Det er frivillig å stadfeste fullmakten hos fylkesmannen. Det kan imidlertid tenkes at enkelte medkontrahtenter vil kreve stadfesting og registrering for å inngå avtale når fullmektigen representerer fullmaktsgiveren. Da vil det være i fullmektigens interesse å få registrert fullmakten i det aktuelle registeret, slik at avtale kommer i stand. Dette taler for at fullmektigen bør ha ansvaret for registreringen av stadfestingen. En ordning der fullmektigen sørger for registrering, vil også innebære en mindre arbeidsbelastning for fylkesmannen. Hovedinnvendingen mot å legge ansvaret for registrering av fremtidsfullmakten til fullmektigen er at dette ikke gir like god kontroll med at registreringen skjer som hvis man hadde en regel om at fylkesmannen skulle sørge for registreringen.

Etter departementets syn taler også behovet for senere endring av registreringen for å legge ansvaret for registreringen til fullmektigen. Fylkesmannen kan bare registrere stadfestingen av fremtidsfullmakten i de registre som er aktuelle ut fra de eiendeler fullmaktsgiveren har på det tidspunkt stadfestingen skjer. Det kan imidlertid tenkes at fremtidsfullmektigen i en del tilfeller er gitt kompetanse i fullmakten til å foreta investeringer på nye områder. For eksempel kan fullmektigen på et senere tidspunkt ønske å plassere midler tilhørende fullmaktsgiveren i verdipapirer. Dersom fullmektigen ikke eide verdipapirer på stadfestingstidspunktet, vil det være behov for å registrere fullmakten hos Verdipapirsentralen senere. Et annet eksempel er der fullmektigen skal kjøpe bil i fullmaktsgiverens navn. Da må stadfestingen av fremtidsfullmakten registreres i Løsøreregisteret på et senere tidspunkt. I slike tilfeller er det naturlig at fullmektigen har ansvaret for å sørge for registrering av fremtidsfullmakten i de nye registrene. Og når fullmektigen må sørge for registrering i slike tilfeller, kan det være nærliggende å legge hele ansvaret for registreringsprosessen til fullmektigen.

Det kan i så fall bli behov for å veilede fullmektigene om hvordan registrering gjøres. Den sentrale vergemålsmyndigheten vil ha et overordnet ansvar for å sørge for nødvendig opplæring på vergemålsområdet. Dette vil kunne omfatte utarbeidelse av veiledninger til fullmektiger om registrering. I tillegg vil en alminnelig veiledningsplikt også påhvile det forvaltningsorganet som forestår registreringen.

Departementet ber om høringsinstansenes syn på hvem som bør ha ansvaret for å sørge for registrering av stadfesting av fremtidsfullmakten.

Et annet spørsmål er om fylkesmannen bør være ansvarlig for å sørge for at registreringen av tidligere stadfestede fullmakter slettes, dersom fylkesmannen ved en senere anledning kommer til at vergemål må erstatte fullmakten helt eller delvis. Etter vergemålsloven § 91 kan en fullmaktsgiver bli satt under vergemål, dersom vilkårene for det er oppfylt. Etter § 91 tredje ledd skal fylkesmannen om mulig kalle fullmakten tilbake samtidig som vergemål opprettes. Departementet

mener at fylkesmannen i slike tilfeller bør gis ansvar for å sørge for at registrering av fremtidsfullmakten endres eller slettes i overensstemmelse med endringene i fullmaktens gyldighet. Etter forslaget § 31 tredje ledd første punktum skal fylkesmannen, dersom en stadfestet fremtidsfullmakt erstattes helt eller delvis av vergemål for fullmaktsgiveren, ”sørge for at registrering av fremtidsfullmakten i registrene nevnt i vergemålsloven § 77 første ledd slettes”. Dersom vergemålet setter fullmakten delvis til side, jf. vergemålsloven § 91 tredje ledd annet punktum, må registreringen av fremtidsfullmakten slettes eller endres i den utstrekning det følger av endringene i fullmaktens anvendelsesområde.

Dersom vergemålet også innebærer vedtak om fratakelse av den rettslige handleevnen, skal vergemål vurderes av retten. Retten skal da sørge for at dommen registreres i de aktuelle registre etter vergemålsloven § 77 første ledd, jf. annet ledd. I disse tilfellene bør retten ha ansvaret for at registrering av dom om fratakelse av rettslig handleevne erstatter registreringen av fremtidsfullmakten så langt det følger av dommen, jf. forslaget til forskrift § 31 tredje ledd annet punktum.

10.3 Forvaltning av legatmidler mv.

10.3.1 Innledning

I dag forvaltes ofte legatmidler eller midlene til stiftelser av overformyndert i kommunene, jf. § 91 i vergemålsloven. Den nye vergemålsloven § 97 viderefører prinsippet i denne bestemmelsen og bestemmer at fylkesmannen kan overta forvaltningen av legatmidler og andre midler som fylkesmannen etter vergemålsloven ikke har plikt til å forvalte. Etter bestemmelsens annet ledd kan det gis nærmere regler om gjennomføringen av bestemmelsen i forskrift.

10.3.2 Forslag

Det vil ofte følge av vedtektene til den enkelte stiftelsen eller det enkelte legat hvordan midlene skal forvaltes. I en del tilfeller er det fastsatt at midlene skal forvaltes ”av overformyndert”, ”som umyndiges midler” eller tilsvarende. At det for det enkelte legat er fastsatt at overformyndert skal forvalte midlene, betyr ikke at fylkesmannen må overta forvaltningen ved overgang til ny vergemålslov. Fylkesmannen har etter den nye vergemålsloven § 97 ingen plikt til å overta forvaltningen av slike midler.

Enkelte legater har en særskilt lokal tilknytning. Det vises her til Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 224 om legater som er opprettet på bakgrunn av et ønske fra testator om å tilgodese innbyggere i kommunen etter bestemte kriterier. Bærum overformyndert foreslo i sin høringsuttalelse til den nye vergemålsloven at forvaltningen av slike legater kunne overlates til passende fagmiljøer i kommunene.

Etter departementets syn skulle det ikke være noe i veien for at legater med lokal tilknytning fortsatt forvaltes lokalt. Det er liten grunn til at fylkesmannen skal stå for forvaltningen av slike legater, når fylkesmannen ikke har den lokalkunnskap som kreves for å forvalte legatenes midler på en måte som oppfyller formålet med

legatene. Det vil like fullt være styret for det enkelte legatet eller den enkelte stiftelsen som må ta stilling til ny forvaltning når de kommunale overformynderiene opphører å eksistere.

I forslaget til forskrift § 32 første ledd første punktum foreslås det en bestemmelse som innebærer at dersom styret for en stiftelse ber om det, så kan fylkesmannen etter en nærmere vurdering overta forvaltningen av stiftelsens midler, samt andre midler som fylkesmannen etter vergemålsloven ikke har plikt til å forvalte.

Fylkesmannen kan etter forslaget videre vedta at en eksisterende forvaltning hos fylkesmannen skal opphøre, jf. forslaget til første ledd annet punktum. Om fylkesmannen i første omgang aksepterer å stå ansvarlig for en slik forvaltning, vil derved fylkesmannen ha adgang til å avslutte denne forvaltningen ved å treffe et vedtak om dette. Det vil da være opp til styret for stiftelsen å finne frem til en ny forvaltning og eventuelt sørge for en omdanning av stiftelsen dersom det skulle være nødvendig.

I annet ledd foreslås det at fylkesmannen skal kunne medvirke til at forvaltningen av stiftelsesmidler og andre midler med lokal tilknytning overføres til forvaltning i den kommunen som har sterkest tilknytning til saken, samt til andre forvaltere i samsvar med stiftelsens beslutning.

11 Overgangsordninger

11.1 Avslutning av overformynderiernes virksomhet. Regnskap

11.1.1 Innledning

Det er foreløpig ikke tatt stilling til når ny vergemålslov skal tre i kraft. Men uansett tidspunkt vil det være viktig å sikre at overformynderiene kan fungere optimalt frem til fylkesmannen overtar ansvaret, og at overformynderiene består i noe tid etter overgangen for å sikre en god avslutning av oppgaven. Dette behovet for kontinuerlig tjenesteproduksjon krever noen overgangsordninger.

Enkelte overgangsregler er allerede gitt i ny vergemålslov § 101 nr. 2. Det følger av denne bestemmelsen blant annet at alle beslutninger truffet med hjemmel i lov 28. november 1898 om umyndiggjørelse eller lov 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyndige skal gjelde også etter ikrafttredelse av ny vergemålslov. Lovene som sådan vil imidlertid bli opphevet i og med at den nye loven tre i kraft.

Det følger videre av ny lov § 101 nr. 3 at Kongen i forskrift kan gi nærmere overgangsregler.

11.1.2 Forslag

Departementet har i forslaget til forskrift § 36 foreslått enkelte regler om overgangordninger for overformynderiernes ordinære virksomhet. For forslag knyttet til fellesmassene vises det til § 39 og punkt 11.3.

Overformynderiernes behov for å drive tjenesteproduksjon helt frem til ny lov trer i kraft skaper enkelte utfordringer med hensyn til overføring av saker, arkiv og

avslutning av regnskap. Det foreslås derfor i forslaget til § 36 *første ledd* at overformynderiene skal bestå frem til oppgavene etter gjeldende lovgivning og overgangsbestemmelsene er slutført eller overført til fylkesmannen. Formålet med dette er å sikre en god avvikling og overlevering av oppgaven.

Det foreslås videre i § 36 *annet ledd* at overformynderiet skal sørge for å overføre alle pågående saker til fylkesmannen, med de unntak som følger av bestemmelsene i forskriften. En nærmere plan for denne overføringen vil måtte utarbeides. Det kan være hensiktsmessig å klargjøre overformynderiets plikt til å sørge for overføring også etter at gjeldende vergemålslov er opphevet. Det henvises i leddet også til oppgaver som ikke skal overføres, se forslaget til §§ 36 tredje og fjerde ledd og §§ 37 til 39.

I forslaget til *tredje ledd* gis det overgangsbestemmelser om overformynderiets eget regnskap for midler det har til forvaltning. Det antas at det er nødvendig for en ryddig avvikling at det er overformynderiet som avslutter regnskapet for midlene det har hatt til forvaltning frem til den nye lovens ikraftsettelse. Dette er et arbeid som nødvendigvis vil måtte foretas når forvaltningen er avsluttet og derved etter at den nye loven har trådt i kraft.

På samme måte vil overformynderiene måtte kontrollere vergenes og hjelpevergenes regnskap for perioden frem til ny lov blir satt i kraft, jf. forslaget til *fjerde ledd*. I denne perioden vil overformynderiet kunne ha gitt vergen eller hjelpevergen veiledning, opplæring eller bistand med dette. Og det er også betydelige forskjeller fra kommune til kommune mht. hvilke krav som stilles til regnskapene og hvilken kontroll som foretas. Det antas derfor at det er det lokale overformynderiet, som kjenner de lokale rutinene, som bør foreta denne siste kontrollen.

I forslaget til *femte ledd* klargjøres det at overformynderienes arbeid på regnskapsområdet skal følge reglene gitt i eller i medhold lov 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyndige. Denne loven vil på dette tidspunktet være opphevet. Det er derfor nødvendig med en egen overgangsbestemmelse for å gi reglene anvendelse for sluttoppjøret. Det vises videre til eventuelle regler eller rutiner fastsatt av kommunen eller overformynderiet.

Overformynderienes arkiver er formelt sett en del av kommunens arkiver og må forbli det også etter at oppgaven overføres til fylkesmannen. Disse arkivene vil derfor måtte avsluttes og avleveres på vanlig måte i kommunen. Det synes ikke nødvendig å gi særskilte regler om dette utover det som allerede følger av arkivlovgivningen.

11.2 Vergenes og hjelpevergenes plikt til å levere avsluttet regnskap. Godtgjøring og utgiftsdekning mv.

11.2.1 Innledning

Oppnevningen som verge eller hjelpeverge videreføres etter § 101 nr. 2 i den nye vergemålsloven. Fra ny lov trer i kraft vil derfor både vergene og hjelpevergene

fortsette sin virksomhet tilnærmet som før. De vil imidlertid alle kalles ”verge”, og de vil måtte etterleve ny lov med forskrifter istedenfor den tidligere lovgivningen.

Når den nye loven trer i kraft, vil vergene og hjelpevergene likevel ha behov for å avslutte sitt forhold til de kommunale overformynderiene og derved levere avsluttet regnskap for perioden fra avslutningen av forrige regnskapsår til tidspunktet da den nye loven trer i kraft. Det er ikke gitt at den nye loven settes i kraft per 1. januar. Det er derfor behov for å vurdere overgangsregler for et avsluttende regnskap for vergene og hjelpevergene. Det samme gjelder eventuell godtgjøring eller utgiftsdekning vergene eller hjelpevergene har til gode for denne perioden.

11.2.2 Forslag

Departementet har i forslaget til forskrift § 37 foreslått at det forskriftsfestes en plikt til å utarbeide avsluttende regnskap. Det følger av *første ledd* atplikten skal gjelde både verger, hjelpeverger og andre midlertidige verger. Dette vil typisk gjelde setteverger. Regnskapet skal gjelde for perioden fra avslutningen av forrige regnskap til datoen før den nye lovens ikrafttreden. Om den nye loven for eksempel trer i kraft 1. juli, så skal regnskapet innbefatte perioden til og med 30. juni.

I forslaget til *annet ledd første punktum* er det gitt en regel om frist for innlevering av dette regnskapet. Det foreslås en frist på to måneder. Det antas at dette er en nødvendig frist med tanke på innhenting av bilag, kontoutskrifter mv. Samtidig er overformynderiets frist til å avlegge regnskap, der vergeregnskapene skal være vedlagt, en måned etter dette, jf. tilsvarende bestemmelse i gjeldende vergemålslov § 83 første ledd. I *annet punktum* gis overformynderet en adgang til å gi utsatt frist i det enkelte tilfelle dersom særlige grunner tilsier det. Det er flere hensyn som taler for at den regnskapsmessige avslutningen ikke bør trekke ut i tid. På den annen side kan en verge eller hjelpeverge i enkelte tilfeller ha gode grunner til å be om utsatt frist. Dette kan være personlige grunner, det kan være problemer knyttet til å innhente tilstrekkelige bilag og det kan ha å gjøre med regnskapets omfang.

Regnskapet skal føres og revideres slik som vanlig etter gjeldende lovgivning, jf. forslaget *tredje ledd*. Det skal deretter oversendes fylkesmannen for desisjon. Fylkesmannen skal da i egenskap av overinstans etter opphevet ordning foreta desisjonen.

I forslaget til forskriften § 38 er det foreslått en regel om at overformynderet kan fastsette en frist for når krav om godtgjøring og utgiftsdekning må være fremmet. Det vil være opp til kommunen å ta stilling til krav om utgiftsdekning og godtgjøring på vanlig måte. Godtgjøring og utgiftsdekning for denne perioden dekkes enten av personen under vergemål eller av kommunen etter de regler som har vært praktisert i den aktuelle kommunen.

11.3 Overgangsordninger for fellesmassene

Etter gjeldende vergemålslov § 69 er det adgang for overformynderier med fast formann å forvalte umyndiges penger, bankinnskudd, pantobligasjoner og andre

verdipapirer som en felles formuesmasse. Denne adgangen til fellesforvaltning, gjerne kalt forvaltning i «fellesmasse», er benyttet av overformynderiene i Oslo, Bærum, Bergen, Trondheim, Drammen, Haugesund og Sandefjord. I arbeidet med den nye vergemålsloven gikk departementet inn for en ordning med forvaltning av vergetrengendes midler i bank. Departementet understreket i Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 111 at en felles offentlig forvaltning i regi av Folketrygdfondet kunne være en god løsning, men at en slik ordning krevde nærmere utredning. Dette arbeidet pågår fortsatt. Om utredningen tilsier at det bør velges en modell med forvaltning i fond, vil departementet måtte komme tilbake med et eget høringsbrev om dette. En slik endring vil kreve både lov- og forskriftsendringer.

I dette høringsnotatet legges den løsningen som følger av ny vergemålslov § 51, til grunn. Denne løsningen innebærer at den vergetrengendes finansielle eiendeler, med visse reserverasjoner, skal gjøres om til kontanter og plasseres som innskudd i bank på separate bankkonti i eierens navn. Forskjellen fra dagens ordning, der de vergetrengendes midler forvaltes som bankinnskudd og ikke i fellesmasse, er at bankinnskuddene skal skje til landsdekkende rentebetingelser. Dette kan oppnås ved at den sentrale vergemålsmyndigheten forhandler med bankene om innskuddsbetingelsene, jf. § 51 annet ledd og Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 111.

Når det legges opp til en ordning med individuell forvaltning, må fellesmassene avvikles. Det vil være behov for å regulere hvordan denne avviklingen kan skje på en forsvarlig og hensiktsmessig måte. Det bør legges til rette for en løsning som ikke medfører unødige tap av verdier i fellesmassene.

Departementet antar at det vil være nødvendig å avvikle fellesmassene over noe tid. Hvor mye tid som trengs, vil avhenge av hvordan midlene er investert og utviklingen i markedet.

Det er usikkert om en slik avvikling kan skje i sin helhet før ikrafttreddelsen av den nye loven uten at det pådras uønskede tap. Dette vil også avhenge av tidspunktet for ikrafttreddelsen av ny lov og hvorvidt det gis styringssignaler om aktiv avvikling.

Departementet antar at det er hensiktsmessig at Vergemålstilsynet gis adgang til å overta de resterende fellesmassene for forvaltning og avvikling fra det tidspunktet den nye loven trer i kraft og frem til fellesmassene er avviklet og overført til individuell forvaltning i bank, jf. forslaget til forskrift § 39. Det foreslås i bestemmelsen at den sentrale vergemålsmyndigheten "kan" overta midlene til forvaltning. Det foreslås at det også skal være adgang til å avtale fortsatt forvaltning i kommunen. Det foreslås videre i annet ledd at det kan beregnes en forvaltningsavgift på seks prosent av avkastningen så lenge forvaltningen i fellesmasse består. Det er det organet som har ansvaret for forvaltningen, som kan beregne forvaltningsavgiften.

12 Økonomiske og administrative bestemmelser

12.1 Administrative konsekvenser

Forslaget har i liten grad administrative konsekvenser utover det som allerede følger av den nye vergemålsloven.

Det foreslås imidlertid overgangsregler som innebærer at overformynderiene for enkelte oppgaver vil bestå i om lag tre måneder etter at loven er satt i kraft, jf. punkt 11.1 og 11.2. Formålet med dette er å sikre at overformynderiene kan avslutte sin virksomhet på en hensiktsmessig måte.

12.2 Økonomiske konsekvenser

De økonomiske konsekvensene av forskriftsforslaget er særlig knyttet til godtgjøring og utgiftsdekning for vergene, jf. punkt 7.2 og 7.3. Hoveddelen av denne kostnaden dekkes av personene under vergemål selv. Videre ytes det ikke godtgjøring til nærstående verger. Kostnadene ved godtgjøring og utgiftsdekning til verger er også omtalt i Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 166. Behovet ble den gang anslått til 25 millioner kr.

Det finnes ingen samlet og fullstendig oversikt over hva kommunene bruker til dekning av godtgjøring og utgifter i dag. Departementet har imidlertid innhentet opplysninger om dette fra overformynderiene med fast formann for 2009. De 37 overformynderiene departementet har mottatt svar fra, dekker om lag halvparten av befolkningen (48,43 %). Disse overformynderiene brukte noe over 16 millioner kr til formålet i 2009. Det kan dermed være grunn til å anta at det ble brukt om lag 32,5 millioner kr til dette på landsbasis i 2009.

Det er vanskelig å beregne behovet for offentlige midler til godtgjøring og utgiftsdekning. Behovet vil avhenge av i hvor stor grad man klarer å rekruttere pårørende og andre frivillige verger. I forslaget til forskrift settes det videre krav til den vergetrengendes inntekt og formue, jf. punkt 7.4 og 7.5. Bare personer med inntekt lik minstepensjon eller mindre og samlet netto formue lik 50 000 kr eller mindre, vil etter forslaget ha rett til offentlig betalt godtgjøring. Det har ikke latt seg gjøre å fremskaffe tall som viser inntekts- og formuessituasjonen til personene under vergemål. Tallene innsamlet fra overformynderiene med fast formann kan indikere at det vil være om lag 21 000 verger etter ny ordning. Tallene fra overformynderiene tyder på at 60 % av disse vil ha nære pårørende som verge. Det legges til grunn at om lag 5000 personer vil ha krav på verge betalt av det offentlige. Om det legges til grunn at det dels oppnevnes alminnelige verger og dels profesjonelle verger, synes det forsvarlig å beregne en kostnad på 52,5 millioner kr inkl. mva. I tillegg kommer kostnader til dekning av vergenes utgifter, som anslås til 5,6 millioner kr. Avviket fra beregningen av kostnader i proposisjonen skyldes et bedre beregningsgrunnlag.

Bestemmelsene om revisjon av regnskap (jf. punkt 9) og legeattester (jf. punkt 6.3) beregnes til å utgjøre 7 millioner kr til sammen.

Det antas at forslaget om årlig rapportering av mindreåriges formue fra skattemyndighetene til den sentrale vergemålsmyndigheten ikke vil ha

økonomiske konsekvenser av betydning. Forslaget om fritak for lønnsoppgaveplikt vil kunne gi reduserte skatteinntekter. Formålet med ordningen er imidlertid å stimulere til økt bruk av frivillige verger, siden bruk av profesjonelle verger vil gi en betydelig merkostnad både for det offentlige og for personer under vergemål.

Om overformynderiene skal bestå i ett kvartal etter at ny lov er trådt i kraft for å kunne avslutte enkelte oppgaver, jf. punkt 11.1 og 11.2, kan dette få betydning for tidspunktet for overføring av midler fra kommunene til staten på dette området.

DEL II. ENDRINGER VERGEMÅLSLOVEN. ENDRINGER I ANNEN LOVGIVNING SOM FØLGE AV NY VERGEMÅLSLOV

1 Endringer i annen lovgivning som følge av ny vergemålslov

1.1 Innledning

Lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål vil, når den trer i kraft, erstatte lov 28. november 1898 om umyndiggjørelse og lov 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyndige. Den nye loven innebærer omfattende endringer i reglene om opprettelse av vergemål og vergemålets innhold. Loven innebærer også en omorganisering av vergemålsmyndigheten. En oversikt over hvilke endringer den nye loven innebærer, finner man i Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 7-10.

Det følger av § 101 nr. 1 at loven skal tre i kraft fra den tid Kongen bestemmer. Før loven settes i kraft er det nødvendig å gjøre endringer i annen lovgivning. I lovgivningen ellers finner man mange bestemmelser som knytter seg til vergemålsloven 1927 og umyndiggjørelsesloven 1898, for eksempel ved at de på sitt område gir særskilte regler for umyndige personer.

I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) ble det ikke lagt frem noe fullstendig forslag til endringer i annen lovgivning, men det ble uttalt at Regjeringen vil fremme et forslag om dette på et senere tidspunkt, se merknaden til § 102 på side 227. I høringsbrevet her foreslås slike endringer i annen lovgivning som følge av reglene i den nye vergemålsloven. I punktene nedenfor gis en omtale av de mest typiske innholdsmessige endringene som må foretas i annen lovgivning.

1.2 Individtilpasset vergemål – umyndiggjøring og hjelpevergemål faller bort

1.2.1 Begrepsbruk etter gammel og ny lov

Begrepet ”umyndig” brukes i dag om personer under 18 år og om personer over 18 år som er umyndiggjort etter umyndiggjørelsesloven. At en person er umyndiggjort, innebærer at personen tilnærmet fullt ut er fratatt den rettslige handleevnen. Vilkårene for umyndiggjøring følger av umyndiggjørelsesloven § 1.

Umyndiggjøring er et inngripende tiltak og brukes lite i praksis. For voksne personer som trenger bistand til å ivareta sine interesser, brukes i stedet gjerne hjelpevergemål. Et hjelpevergemål innebærer at det oppnevnes en hjelpeverge som får myndighet til å handle på vegne av personen i sin alminnelighet eller på bestemt angitte områder. Personen selv beholder sin rettslige handleevne under et hjelpevergemål.

Umyndiggjørelsesinstituttet og hjelpevergeordningen faller bort med den nye loven. Dagens tosporete system, som går ut på enten tilnærmet full fratakelse av den rettslige handleevnen (umyndiggjøring) eller hjelpevergemål med den rettslige handleevnen fullt ut i behold, blir etter den nye loven erstattet med en ordning med

individtilpassede vergemål. Dette innebærer at omfanget av vergemålet skal tilpasses den enkeltes behov.

At en person settes under vergemål, innebærer at det oppnevnes en verge for personen som innenfor rammen av sitt mandat kan foreta rettslige handlinger og råde over midler på vegne av personen under vergemål, jf. § 21 første ledd første punktum og § 32 i den nye loven. Vergemålet kan omfatte økonomiske og/eller personlige forhold. Ved et ordinært vergemål beholder personen sin rettslige handleevne. Etter nærmere vilkår kan det imidlertid besluttes hel eller delvis fratakelse av den rettslige handleevnen. Fratakelsen kan gjelde det økonomiske eller det personlige området eller begge deler.

§ 21 tredje ledd annet punktum i den nye loven bestemmer at vergemålet ikke skal gjøres mer omfattende enn nødvendig. Dette innebærer for ordinære vergemål at vergens mandat ikke skal gjøres mer omfattende enn nødvendig, og ved fratakelse av handleevnen at fratakelsen ikke skal omfatte flere former for disposisjoner enn det som er nødvendig. En adgang til delvis fratakelse av den rettslige handleevnen er nytt i forhold til reglene etter umyndiggjøringsloven.

Bestemmelser i annen lovgivning som bruker begreper knyttet til *umyndiggjøring* og *hjelpevergemål*, må etter dette endres når den nye vergemålsloven trer i kraft.

Heller ikke begrepet ”*umyndig*” kan videreføres. I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) uttales det følgende om dette på side 169:

”Også begrepet «umyndig» brukes flere steder i lovgivningen, men etter departementets syn bør dette begrepet ikke videreføres. For en person som bare delvis er fratatt den rettslige handleevnen, vil det virke misvisende å si at personen er umyndig. Dette vil bare delvis være treffende, siden personen vil være «myndig» på de områder der handleevnen ikke er tatt fra ham eller henne. Å omtale en person som delvis har sin rettslige handleevne i behold, som umyndig, vil også kunne virke stigmatiserende på en måte som er lite forenlig med hensynene bak prinsippet om at vergemålet ikke skal gå lenger enn behovet tilsier.

Man kunne riktignok tenke seg at begrepet «umyndig» ble forbeholdt mindreårige og voksne som fullt ut er fratatt handleevnen. I så fall ville det imidlertid ikke være samsvar mellom begrepet «myndig» og begrepet «umyndig», noe som ville virke forvirrende.

Begrepet «umyndig» er etter dette ikke brukt i forslaget til ny vergemålslov. Begrepet bør heller ikke videreføres i annen lovgivning. Departementet foreslår derfor ikke noen legaldefinisjon av «umyndig». Med prinsippene om individtilpasset vergemål gir ikke begrepet i seg selv noen mening. Det kan derfor ikke brukes uten en definisjon av hvilke former for vergemål det siktes til. Som nevnt kan det heller ikke logisk forstås som det motsatte av det å være «myndig».”

1.2.2 Endring av begrepene ”umyndig” og ”umyndiggjort”

Når annen lovgivning bruker begrepet ”umyndig”, må begrepet etter dette erstattes av en mer konkret beskrivelse av hvilke personer og hva slags former for vergemål det siktes til. Det samme gjelder begrepet ”umyndiggjort”. I noen bestemmelser er det klart at man med begrepet ”umyndig” egentlig sikter til personer under 18 år. I så fall kan man si nettopp dette, eller bruke begrepet ”mindreårig”, jf. § 8 i den nye loven.

For andre bestemmelser som i dag bruker begrepet ”umyndig” eller begrepet ”umyndiggjort”, må man foreta en nærmere vurdering av om bestemmelsen (når det gjelder voksne) skal omfatte alle personer det er vedtatt vergemål for (med andre ord både dem som står under ordinært vergemål, og dem som er fratatt rettslig handleevne), eller bare dem som er fratatt den rettslige handleevnen. I det sistnevnte tilfellet må det også vurderes om bestemmelsen skal gjelde bare dem med full fratakelse av handleevnen eller om den også skal gjelde personer med delvis fratakelse av handleevnen. Det kan også være et spørsmål om bestemmelsen bør begrenses til å gjelde personer som er fratatt handleevnen på et bestemt område. Gjelder bestemmelsen økonomiske disposisjoner, kan det for eksempel være aktuelt med regler bare for dem som har fått fratatt handleevnen på det økonomiske området.

I en slik vurdering av bestemmelsens rekkevidde må man ta utgangspunkt i formålet med lovbestemmelsen. Videre bør man tilstrebe at bestemmelsen ikke får en større rekkevidde enn formålet med bestemmelsen tilsier. Regelen i vergemålsloven § 21 tredje ledd annet punktum om at vergemålet ikke skal gjøres mer omfattende enn nødvendig, gir uttrykk for et viktig prinsipp som bør ha betydning også for lovbestemmelser utenfor vergemålsloven. En lovbestemmelse som gir særregler for personer under vergemål, bør ikke omfatte flere former for vergemål enn det formålet bak bestemmelsen tilsier.

1.2.3 Legaldefinisjonene etter vergemålsloven § 2

På bakgrunn av de nye reglene om individtilpasset vergemål er det i § 2 i den nye loven gitt enkelte legaldefinisjoner av begreper som beskriver vergemålets rekkevidde. Disse legaldefinisjonene kan det være aktuelt å bruke i lover som i dag bruker begrep som ”umyndig” og ”umyndiggjort”.

§ 2 første ledd gir en legaldefinisjon av ”*personer under vergemål*”. Med dette menes a) personer under 18 år og b) personer som har fylt 18 år, og som det er vedtatt vergemål for etter lovens kapittel 4. Det fremgår av merknaden til bestemmelsen i Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) på side 168 at legaldefinisjonen etter vergemålsloven som utgangspunkt bør være bestemmende også når begrepet brukes i annet regelverk.

§ 2 annet ledd definerer hva som menes med begrepet ”*personer som er satt under vergemål*”. Med dette menes personer som det er vedtatt vergemål for etter vergemålsloven kapittel 4. Begrepet omfatter med andre ord ikke de mindreårige. I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) uttales følgende på side 168:

”Annet ledd forklarer hva som menes med personer «satt under vergemål». Dette er personer som det er vedtatt vergemål for etter kapittel 4, det vil si voksne under vergemål. Uttrykket brukes enkelte steder i lovforslaget når bestemmelsen bare får anvendelse for voksne under vergemål, ikke de mindreårige, se for eksempel § 28 femte ledd, § 29 annet ledd, § 33, § 38 og § 44. Dersom uttrykket brukes i annet regelverk, er det naturlig å forstå det slik at det viser til hva som ligger i uttrykket etter vergemålsloven.”

§ 2 tredje ledd gir en legaldefinisjon av ”*myndige personer*”. En myndig person er etter denne definisjonen en person som har fylt 18 år, og som ikke helt eller delvis

er fratatt den rettslige handleevnen. I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) uttales på side 168:

”Tredje ledd definerer begrepet «myndig». Dette begrepet brukes i dag om den som er over 18 år, og som ikke er umyndiggjort etter umyndiggjørelsesloven. Personer under 18 år og voksne personer som er umyndiggjorte, er etter gjeldende lovgivning «umyndige».

En slik terminologi kan ikke opprettholdes etter lovforslaget, fordi de foreslåtte reglene om vergemål for voksne går ut på at vergemålet skal tilpasses den enkeltes behov. Den rettslige handleevnen skal ikke fratras en person i større grad enn det som er nødvendig, jf. § 22 og § 21 tredje ledd annet punktum. Dette innebærer at en person kan være fratatt den rettslige handleevnen på ett begrenset område, og at personen ellers har handleevnen i behold. Etter lovforslaget vil det, når det gjelder voksnes rettslige handleevne, dermed ikke være et «enten - eller», slik det er etter dagens lovgivning. Det gir da heller ikke god mening å skille skarpt mellom myndige og umyndige personer.

Departementet antar at det likevel fortsatt kan være behov for å videreføre begrepet «myndig» om personer med rettslig handleevne. I lovgivningen er det en rekke bestemmelser som stiller krav om at en person må være «myndig», eller som på annen måte bruker dette begrepet. Departementet mener derfor at det særlig av hensyn til særlovgivningen kan være hensiktsmessig å videreføre begrepet med et klart definert innhold. Alternativet ville være at man i hver enkelt bestemmelse presiserer hvilke former for vergemål som omfattes. Dette ville være tungvint.

Siden det etter lovforslaget som nevnt ikke gir seg selv hvem som skal anses som «umyndige», foreslår departementet at man gir en legaldefinisjon av begrepet i vergemålsloven, som også kan legges til grunn i annen lovgivning.

Departementet foreslår at begrepet i fremtiden brukes om personer med full rettslig handleevne, det vil si personer som er over 18 år, og som ikke helt eller delvis er fratatt den rettslige handleevnen. Som nevnt er det ikke gitt at begrepet bør defineres på denne måten. Departementet legger imidlertid vekt på at dette antakelig vil gi en riktig avgrensning i de fleste bestemmelser som i dag bruker begrepet. For noen bestemmelser vil dette likevel ikke slå til. Man må i så fall presisere på en annen måte hvilke personer det siktes til, for eksempel at det siktes til personer som ikke er under vergemål, jf. første ledd.

Det forutsettes at legaldefinisjonen legges til grunn ikke bare i vergemålsloven, men også i annet regelverk. Som nevnt er det særlig på grunn av bestemmelser utenfor vergemålsloven at det foreslås en legaldefinisjon. Det vil være naturlig å tolke en bestemmelse som bruker et begrep som «myndig» slik at den viser til hva som ligger i dette etter vergemålsloven. Skal man legge noe annet i begrepet «myndig» enn det som er foreslått i vergemålslovens definisjon, må det være klare holdepunkter for dette.

Med den nevnte begrepsbruken vil en person som er under vergemål, men som ikke er fratatt den rettslige handleevnen, være å anse som «myndig».”

1.2.4 Disposisjoner etter særlovgivningen med særlige krav for personer under vergemål – en utvidelse av vergemålet?

I de fleste bestemmelser i særlovgivningen vil det, som beskrevet foran, være mest aktuelt at vergemålet utvides ved vedkommende lovbestemmelse. Det vil si at dersom personen er under en nærmere definert form for vergemål, kommer bestemmelsen til anvendelse med krav for eksempel om samtykke fra vergen selv om vedkommende type disposisjon ikke uttrykkelig er omfattet av det konkrete vergeoppdraget. En

fordel med en slik regulering er at vergemålsmyndigheten ikke trenger å ha oversikt over alle former for disposisjoner i særlovgivningen der det har betydning om en person er under vergemål eller ikke. I arveloven finner man for eksempel flere bestemmelser som krever samtykke fra overformynderiet eller vergen for visse arverettslige disposisjoner som har betydning for en arving under vergemål. Det er en fordel om slike bestemmelser til vern av personer under vergemål får anvendelse selv om vedkommende arverettslige disposisjon ikke er angitt i beskrivelsen av det konkrete vergemålet. Prinsippet om individtilpasset vergemål bør ikke trekkes så langt at det stilles krav om at enhver disposisjon som er regulert i særlovgivningen (og der det for personer under vergemål er aktuelt å stille krav om for eksempel vergesamtykke eller samtykke fra fylkesmannen), må være beskrevet i vergemålet for at samtykkekravet etter vedkommende lovbestemmelse skal gjelde. En slik tilnæringsmåte ville være svært krevende for vergemålsmyndigheten, og det må antas at man ofte ville kunne komme til å overse bestemmelser i særlovgivningen som burde få anvendelse for vedkommende vergetrengende. Som omtalt i punkt 1.2.2 og 1.2.3 kan det i stedet være aktuelt at bestemmelser i særlovgivningen for eksempel får anvendelse generelt for personer som er satt under vergemål, eller anvendelsesområdet kan begrenses for eksempel til å gjelde personer som har fått fratatt rettslig handleevne på det økonomiske området eller personer som er fratatt rettslig handleevne på det personlige området.

I høringsbrevets lovforslag har departementet i stor utstrekning valgt den tilnæringsmåten som er beskrevet ovenfor. For noen lovbestemmelser i særlovgivningen kan det likevel være mest hensiktsmessig at et krav om vergesamtykke eller liknende bare gjelder hvis dette er omfattet av beskrivelsen av vergemålet i det konkrete tilfellet. Et slikt krav er tatt inn i forslaget om endring av ekteskapsloven § 2 med krav om samtykke fra vergen til å inngå ekteskap. Noen typer disposisjoner som er regulert i særlovgivningen, er av så stor viktighet eller gjelder så personlige forhold at vergemålsmyndigheten bør ha tatt aktivt stiling til om det i det konkrete tilfellet er grunn til å stille krav om samtykke fra vergen eller fylkesmannen. Se også ekteskapsloven § 28 tredje ledd.

1.2.5 Særlig om adgangen for personer under vergemål til å ha verv som styremedlem

I selskapslovgivningen er det flere bestemmelser som stiller krav om at en person må være myndig for å kunne ha verv som styremedlem, se for eksempel sparebankloven § 14 femte ledd, aksjeloven § 6-11 annet ledd, allmennaksjeloven § 6-11 annet ledd, samvirkeforetaksloven § 64 første ledd annet punktum og eierseksjonsloven § 38 annet ledd tredje punktum. I og med at begrepene ”umyndig” og ”myndig” faller bort eller får et annet innhold enn etter gjeldende rett, må det vurderes hvilke krav som skal stilles til styremedlemmer etter den nye vergemålsordningen. Hensynet til et oversiktlig og tilgjengelig regelverk tilsier at bestemmelser i slike sammenslutningsrettslige lover så langt som mulig har samme løsning når det gjelder adgangen for voksne under vergemål til å være medlem av styret.

Departementet ser ingen grunn til å endre rettstilstanden for mindreårige. Det foreslås dermed en videreføring av forbudet mot at mindreårige er

styremedlemmer. Når det gjelder adgangen for voksne under vergemål til å være styremedlem, er spørsmålet mer tvilsomt.

Adgangen til å kunne påta seg styreverv og på den måten kunne delta i næringslivet og samfunnslivet må ses som et gode som ikke bør begrenses uten at det er særlig grunn til det. Ut fra dette hensynet er det ikke grunn til å innføre spesielt strenge regler for adgangen for personer under vergemål til å inneha styreverv. I den sammenheng må det også legges vekt på at vervet som styremedlem tildeles gjennom valg. Det må kunne antas at personer som på grunn av sinnslidelse, svekket helbred eller andre forhold som kan gi grunnlag for vergemål, må anses uskikket for et styreverv, normalt heller ikke blir valgt til et slikt verv.

Etter departementets syn ville det gå for langt om loven skulle utelukke alle personer under vergemål fra å kunne påta seg styreverv. At en person er satt under vergemål, trenger ikke i seg selv å bety at personen ikke kan fylle rollen som styremedlem på en god måte. Hvor krevende vervet som styremedlem er, vil også variere. Vervet som styremedlem i et selskap med stor omsetning og mange ansatte kan ikke sammenlignes med vervet som styremedlem i en liten familiebedrift med beskjeden virksomhet.

Det kan likevel være grunn til å videreføre visse begrensninger når det gjelder adgangen for personer som er satt under vergemål, til å kunne velges som styremedlem. Styrevervet innebærer et ansvar for å forvalte andres verdier og interesser, og det kan derfor være behov for å stille visse krav til den som skal ha et slikt tillitsverv. Også hensynet til den vergetrengende selv taler for at loven setter grenser. Selskapslovgivningen pålegger styremedlemmer en rekke plikter, og brudd på disse pliktene kan etter omstendighetene medføre erstatningsansvar og straffansvar. Dette kan tale for at loven begrenser adgangen til å kunne bli valgt som styremedlem til personer som har evne til å overskue konsekvensen av å påta seg et slikt verv.

På grunnlag av en avveining av disse hensynene foreslås det at personer som helt eller delvis er fratatt rettslig handleevne, ikke bør kunne velges som styremedlem. En slik regel vil også være enkel å praktisere for Enhetsregisteret og Foretaksregisteret ved at det ikke er nødvendig å ta nærmere stilling til hva slags fratakelse av handleevnen det dreier seg om i det enkelte tilfellet.

Forslaget går etter dette ut på at bare personer over 18 år som fullt ut har den rettslige handleevnen i behold, kan være styremedlemmer. Dette er den samme avgrensningen som etter legaldefinisjonen av ”myndig person” etter vergemålsloven § 2 tredje ledd. Flere av lovene på området bruker allerede dette begrepet, og det er dermed ikke behov for endringer. Begrepet må forstås i samsvar med legaldefinisjonen, se punkt 1.2.3. Lover som knytter kravet til styremedlemmene til begrepet ”umyndig, må imidlertid endres.

1.3 Omorganisering av vergemålsmyndigheten

Den nye loven innebærer at oppgavene til dagens kommunale overformyndier overføres til fylkesmannen. Etter de nåværende reglene er overformyndierne kommunale organer, jf. vergemålsloven 1927 kapittel 3. De kommunale

overformynderiene består av to politisk valgte overformyndere, men fylkesmannen kan etter søknad fra kommunestyret beslutte at overformyndet skal ha en fast formann, jf. vergemålsloven 1927 § 28 første ledd. De tre viktigste oppgavene for overformynderiene er å oppnevne verger, hjelpeverger og setteverger, å forvalte umyndiges midler og å veilede og føre tilsyn med verger.

Etter den nye vergemålsloven er det fylkesmannen som skal være lokal vergemålsmyndighet, jf. lovens § 6. Hvert fylke skal i utgangspunktet utgjøre ett vergemålsdistrikt, se § 5.

For nærmere omtale av den nåværende organiseringen og bakgrunnen for omorganiseringen, se Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) kapittel 5.

I annen lovgivning er det flere bestemmelser som bygger på at overformyndet er lokal vergemålsmyndighet. Blant annet finner man bestemmelser også utenfor vergemålsloven som legger oppgaver til overformyndet. Dette vil være oppgaver som har nær sammenheng med oppgaven etter vergemålsloven som lokal vergemålsmyndighet. Etter arveloven er det for eksempel flere bestemmelser som krever at overformyndet må samtykke til visse arverettslige disposisjoner når den som skal foreta disposisjonen, er under vergemål.

Etter den nye loven vil begrepet ”overformynderi” falle bort. Oppgavene overtas som nevnt av fylkesmannen. Annen lovgivning som bruker begrepet ”overformynderi”, må endres. Det vil gjennomgående være naturlig at dette erstattes av ”fylkesmannen”.

1.4 Særlig om fylkesmannens rolle etter helse- og sosiallovgivningen

En sentral oppgave for fylkesmannen etter den nye vergemålsloven vil være å oppnevne verger, jf. lovens § 25 første ledd. Dette reiser spørsmål om forholdet til enkelte bestemmelser i helse- og sosiallovgivningen som krever at vergen skal samtykke til eller begjære visse former for tiltak eller inngrep etter disse lovene samtidig som at fylkesmannen har en rolle som tilsyns- eller klageorgan eller på annen måte har en rettssikkerhetsfunksjon på området. Til illustrasjon kan nevnes lov 3. juni 1977 nr. 57 om sterilisering, der § 4 stiller krav til at vergen i visse tilfeller skal samtykke til eller fremsette søknad eller begjæring om sterilisering. Søknaden om sterilisering skal i visse tilfeller avgjøres av steriliseringsnemnda, der fylkesmannen, eller den han bemyndiger, skal være medlem. At fylkesmannen både skal ivareta interessene til den vergetrengende ved vergeoppnevningen og samtidig har en rolle i forbindelse med vedtaket om sterilisering, kan reise et spørsmål om mulighet for rolleblanding. Tilsvarende spørsmål reiser seg i forhold til lov 13. juni 1975 nr. 50 om svangerskapsavbrudd §§ 4 og 9, lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester mv. kapittel 4A og lov 9. februar 1973 nr. 6 om transplantasjon, sykehusobduksjon og avgivelse av lik m.m. § 1.

At fylkesmannen ved ikrafttreddelsen av vergemålsloven overtar oppgaven som lokal vergemålsmyndighet, og dermed skal stå for vergeoppnevningene, skaper etter dette enkelte nye utfordringer i forhold til de oppgavene fylkesmannen allerede har på helse- og sosialområdet. Etter departementets syn vil det være mulig å håndtere dette ved organisatoriske grep, for eksempel kan man tenke seg at oppgaven med å oppnevne verger legges til en annen avdeling enn den

avdelingen som utfører oppgavene som vedtaksorgan eller tilsynsorgan etter helse- og sosiallovgivningen. Fylkesmannen vil ha et ansvar for å organisere arbeidet slik at de forskjellige oppgavene kan løses på en forsvarlig måte. I enkelte særlige tilfeller kan det heller ikke utelukkes at det kan være aktuelt at et annet fylkesmannsembete overtar behandlingen av en sak. Dersom høringsinstansene har særlige synspunkter vedrørende utfordringer i tilknytning til fylkesmannens rolle i helse- og sosialsaker, mottar departementet gjerne innspill om dette.

I høringsnotatet her foreslås det etter dette ingen særskilte lovregler om fylkesmannens oppgaveutførelse etter helse- og sosiallovgivningen. I denne forbindelse nevnes det likevel at det for lov om svangerskapsavbrudd § 4 tredje ledd og steriliseringsloven § 4 fjerde ledd kan være et spørsmål om hvem som skal stå for vergeoppnevningen når det fra før ikke er oppnevnt verge. Se også steriliseringsloven § 8 annet ledd om kastrering. Slik disse bestemmelsene nå er utformet, er det tingretten som skal oppnevne verge i disse tilfellene. Departementet foreslår at denne ordningen videreføres, selv om det kan hevdes at det etter systemet etter den nye vergemålsloven ville være mest nærliggende å legge oppgaven til fylkesmannen, jf. vergemålsloven § 25 første ledd. Dersom det fra før ikke er oppnevnt verge, vil vergeoppnevningen ha så nær tilknytning til begjæringen om svangerskapsavbrudd, sterilisering eller kastrering at det kan være hensiktsmessig at det ikke er fylkesmannen som står for oppnevningen.

En tilsvarende løsning kan tenkes for vergeoppnevning etter sosialtjenesteloven § 4A-3 tredje ledd. Denne bestemmelsen har i dag ikke noe krav om at det er tingretten som skal oppnevne verge. Departementet er imidlertid i tvil om hensiktsmessigheten av en slik løsning på dette området. Bestemmelsen gjelder bruk av tvang og makt overfor personer med psykisk utviklingshemming. Slike saker vil kunne haste, og det vil dermed kunne være behov for å få oppnevnt verge meget raskt, kanskje på dagen. Departementet antar at fylkesmannen vil ha bedre forutsetninger for å kunne foreta en rask vergeoppnevning enn tingretten, siden dette vil være en nokså ekstraordinær oppgave for tingretten. I lovforslaget er det etter dette ikke tatt inn noen endring av sosialtjenesteloven § 4A-3 tredje ledd første punktum på dette punktet. Departementet legger for øvrig til grunn at de personene kapittel 4A gjelder for, i de aller fleste tilfellene har verge fra før, slik at det vil være nokså sjelden det vil være behov for å oppnevne verge etter § 4A-3 tredje ledd første punktum.

Det bes om høringsinstansenes synspunkter på hvem som vil være best egnet til å oppnevne verge i tilfeller som nevnt i lov om svangerskapsavbrudd § 4 tredje ledd, steriliseringsloven § 4 fjerde ledd og sosialtjenesteloven § 4A-3 tredje ledd første punktum. Departementet tar også gjerne imot synspunkter på hvor ofte det forekommer at det må oppnevnes verge etter disse bestemmelsene.

2 Andre lovendringsforslag

2.1 Overgangsregler for fremtidsfullmakter

Etter gjeldende rett er det ikke klart om det kan opprettes fullmakter som skal være i kraft etter at fullmaktsgeberens mentale kapasitet er blitt så redusert at han

eller hun ikke lenger kan inngå rettslig bindende disposisjoner på de områder fullmakten gjelder. Når det gjelder økonomiske fullmakter, bestemmer avtaleloven § 22 at fullmakter mister sin virkning hvis fullmaktsgiveren blir umyndiggjort. Loven regulerer imidlertid ikke spørsmålet om hva som skjer med en fullmakt hvis fullmaktsgiveren bare rent faktisk mister handleevnen, uten formelt å bli fratatt den ved umyndiggjøring. Det var på denne bakgrunn at det var behov for lovregulering hvis det med ny vergemålslov skulle gis et rettslig grunnlag for fremtidsfullmakter som skal være i kraft etter at fullmaktsgiveren har mistet den rettslige handleevnen, se Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 140.

Dette innebærer at ”fremtidsfullmakter” som er opprettet før den nye vergemålslovens ikrafttredelse, står i en usikker rettslig stilling.

Det kan være grunn til å vurdere en overgangsbestemmelse om at en fullmakt som oppfyller kravene til en fremtidsfullmakt i loven, men som er opprettet før loven trådte i kraft, skal ha de rettsvirkningene som følger av vergemålsloven fra den tid vergemålsloven trer i kraft. Departementet er noe i tvil om hensiktsmessigheten av en slik regel. Ulempen er blant annet at en slik regulering kan oppfattes som en oppfordring til å lage fremtidsfullmakter før disse bestemmelsene er trådt i kraft. Dette kan være uheldig, særlig fordi disse fullmaktenes gyldighet vil være usikker i tiden frem til de nye bestemmelsene om fremtidsfullmakter er trådt i kraft. På den annen side kan det fremstå som fornuftig at personer som allerede nå ønsker å regulere disse sidene ved livet, kan gjøre det – til tross for at virkningen av reguleringen kan ligge noe frem tid.

I lovforslaget er det tatt inn en regel som går ut på at en fullmakt som oppfyller kravene til en fremtidsfullmakt i loven, men som er opprettet før loven trådte i kraft, skal ha de rettsvirkningene som følger av vergemålsloven fra den tid vergemålsloven trer i kraft, jf. forslaget til nytt nr. 3 i § 101 i den nye loven. Dette skal gjelde selv om personen selv mister den rettslige handleevnen i mellomtiden.

Den foreslåtte bestemmelsen sier ikke noe om fullmaktens eventuelle gyldighet før ikraftsetting av den nye loven.

Departementet ber om høringsinstansenes syn på om det bør gis en slik bestemmelse som åpner for at fremtidsfullmakter kan opprettes før lovens ikrafttredelse.

2.2 Forvaltning av sikkerhetsfondene

Gjeldende vergemålslov kapittel 6 har regler om overformynderiets forvaltning av umyndiges midler. § 69 i loven bestemmer at dersom overformynderiet har fast formann, kan kommunen med stadfestelse av Kongen gjøre vedtak om at penger som skal forvaltes av overformynderiet, kan forvaltes som en felles formuesmasse.

Etter § 73 skal det svares en avgift til et sikkerhetsfond av de midlene som er under fellesforvaltning. Disse sikkerhetsfondene forvaltes som en del av fellesmassen, jf. § 73 tredje ledd. Om fellesmassene avvikles, oppstår spørsmålet om hva som skal skje med sikkerhetsfondene. Så lenge fellesmassene er under avvikling, må sikkerhetsfondene bestå som dekningsgaranti for eventuelle tap under avviklingen.

For perioden etter at fellesmassene er avviklet, er det to alternativer som etter departementets syn bør vurderes nærmere.

For det første bør det vurderes om midlene i fondene bør deles ut til dem under vergemål som hadde sine midler i fellesmassen frem til tidspunktet for avvikling. En slik løsning vil imidlertid innebære at disse vergetrengende får en tilfeldig fordel. Midlene i sikkerhetsfondet er innbetalt av mange personer under vergemål gjennom en årrekke, og det er ikke nødvendigvis rimelig at en utdeling av fondets midler skal skje til dem som tilfeldigvis har midler i fellesmassen når denne avvikles. Det vil heller ikke være opplagt om midlene skulle fordeles likt eller fordeles ut fra antall år vedkommende hadde deltatt i ordningen.

En annen mulighet er å samle de nåværende sikkerhetsfondene i ett nasjonalt sikkerhetsfond for midler som forvaltes av fylkesmannen. Dette fondet vil kunne fungere som et erstatningsfond for eventuelle tap som oppstår når fylkesmannen forvalter midlene. Selv om risikoen for slike tap ikke er stor med den bankinnskuddsmodellen som er valgt i den nye loven, er tap likevel ikke helt utelukket. På denne måten vil midlene fortsatt brukes til det formålet som var tilsiktet ved innsamlingen av dem.

Departementet mener en videreføring av sikkerhetsfondene som ett nasjonalt sikkerhetsfond for midler som forvaltes av fylkesmannen vil være en god løsning, og ønsker høringsinstansenes syn på en slik ordning. Det er foreslått en bestemmelse om dette i den nye lovens § 101 nr. 4.

2.3 Innsyn i opplysninger fra skattemyndighetene etter vergemålsloven § 54 tredje ledd

Etter den nye vergemålsloven § 54 tredje ledd første punktum har vergen og fylkesmannen "rett til innsyn i ligning og selvangivelse" for personer under vergemål. I Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) blir det på side 121 lagt til grunn at rett til innsyn i "ligning" vil omfatte både "alminnelig" og "spesifisert" ligning, og at ligningene fremover (etter lovens vedtakelse) skal bli mer spesifiserte. Utviklingen har imidlertid gått i motsatt retning, slik at ligningen i dag er mindre spesifisert enn tidligere. Det kan derfor etter departementets syn være behov for en justering av vergemålsloven § 54 tredje ledd.

Departementet foreslår at vergen og fylkesmannen uten hinder av taushetsplikt skal ha rett til innsyn i "opplysninger hos skattemyndighetene", når slikt innsyn er nødvendig for at vergen og fylkesmannen skal kunne ivareta sine oppgaver etter vergemålsloven, jf. forslaget til endring i ny vergemålslov § 54 tredje ledd. Ved opprettelsen av vergemålet vil fylkesmannen være avhengig av å skaffe til veie en fullstendig oversikt over den vergetrengendes formuesforhold for å kunne vurdere behovet for vergemål og for å kunne tilpasse vergens mandat til dette behovet. Fylkesmannen kan også pålegge vergen å foreta en registrering og vurdering av eiendelene og gjelden til den som er under vergemål, jf. ny vergemålslov § 35 første ledd. Blant annet i denne sammenhengen vil vergen kunne ha behov for innsyn i opplysninger hos skattemyndighetene.

For vergen vil innsynsretten være begrenset til opplysninger om den personen vedkommende er verge for, og kun innenfor rammen av mandatet for vergeoppdraget.

3 Økonomiske og administrative konsekvenser

Lovforslaget gjelder i hovedsak rent tekniske tilpasninger til den nye vergemålsloven og antas dermed ikke å medføre nevneverdige økonomiske eller administrative konsekvenser.

I punkt 2.2 foreslås det at sikkerhetsfondene etter § 73 i nåværende vergemålslov samles i et nasjonalt sikkerhetsfond for midler som forvaltes av fylkesmannen. Det legges til grunn at en slik endring gjennomføres innenfor de budsjetttrammer som besluttes for den nye organiseringen av vergemålsmyndigheten.

Den foreslåtte endringen av ordlyden i vergemålsloven § 54 tredje ledd om rett til innsyn i opplysninger hos skattemyndighetene, jf. punkt 2.3, innebærer en noe videre rett til innsyn enn etter den nåværende utformingen av bestemmelsen. Det antas imidlertid at dette ikke vil føre til nevneverdig merarbeid for skattemyndighetene.

4 Merknader til de enkelte paragrafer i lovforslaget

Til vergemålsloven § 26

Det foreslås en endring av § 26 på bakgrunn av at den nye politiregisterloven skaper behov for en justering av vergemålslovens bestemmelser om politiattest for verger. Dette er nærmere behandlet i del I punkt 7.1. Kravene i § 26 om politiattest gjelder direkte faste verger, men er gitt tilsvarende anvendelse for alminnelige verger som ikke er nærstående, jf. vergemålsloven § 28 annet ledd.

I forslag til *nytt tredje punktum* er det foreslått å lovfeste at opplysningene fra politiattesten skal inngå i egnethetsvurderingen etter § 28 første ledd første punktum. Dette innebærer at en anmerkning ikke automatisk utelukker personen fra å bli oppnevnt som verge. Dette følger allerede også av forarbeidene til ny vergemålslov, jf. Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) punkt 6.3.4 annen spalte.

Etter forslaget til endring av § 26 *fjerde punktum* foreslås det at det i stedet for å henvise til straffebud knyttet til seksuallovbrudd henvises til straffebud som omfattes av barneomsorgsattesten, jf. politiregisterloven § 39 første ledd. I tillegg skal attesten fortsatt omhandle straffebud om økonomisk kriminalitet. Det fremgår videre av fjerde punktum at attesten skal være utvidet på de områdene den gjelder, ved at også verserende saker skal anmerkes. Dersom slike saker anmerkes, skal politiattesten kort forklare hva den verserende saken gjelder, hva slags straffebud saken gjelder og hvor langt saken har kommet i den påtalemessige behandlingen, jf. politiregisterloven § 41 nr. 2.

Politiattesten skal videre etter forslaget være uttømmende i tid, jf. *femte punktum*. Attesten vil derfor være saklig avgrenset til de straffebud som omfattes, men tidsmessig uttømmende innenfor disse områdene.

Siden lovbestemmelsen etter endringen henviser direkte til den opplistingen av straffebud som omfattes av barneomsorgsattesten, er det ikke lenger behov for en så vid forskriftshjemmel til å fastsette de nærmere straffebudene som etter den nåværende utformingen. Det er derfor foreslått å begrense forskriftshjemmelen til at det kan gis nærmere regler om hvilke straffebud om økonomisk kriminalitet som skal omfattes av attesten, jf. lovforslagets *sjette punktum*. I tillegg har departementet i samme punktum foreslått å presisere at hjemmelen til å gi regler om kvalifikasjonskrav, organisering og godtgjøring gjelder de faste vergene.

Til vergemålsloven § 54

Det foreslås en presisering av § 54 *første ledd* slik at forsikringsselskaper og pensjonsforetak nevnes uttrykkelig i bestemmelsen. Se del I punkt 8.4.2 i høringsbrevet.

Etter forslaget tredje ledd *første punktum* har vergen og fylkesmannen, uten hinder av taushetsplikt, rett til innsyn i opplysninger hos skattemyndighetene, når slikt innsyn er nødvendig for at vergen og fylkesmannen skal kunne ivareta sine oppgaver etter vergemålsloven. Ved at bestemmelsen foreslås endret slik at innsynsretten omfatter ”opplysninger hos skattemyndighetene” og ikke bare innsyn i ligning og selvangivelse, kan også grunnlagsdata som ikke fremgår av selve ligningen og selvangivelsen, være gjenstand for innsyn, se punkt 2.3 om behovet for mer spesifiserte opplysninger.

Som det fremgår, er innsynsretten etter første punktum begrenset til innsyn som er nødvendig for at vergen og fylkesmannen kan ivareta sine oppgaver etter vergemålsloven. Fylkesmannen vil først og fremst ha behov for innsyn ved opprettelsen av vergemålet, og ved vurderingen av om finansielle eiendeler tilhørende en person under vergemål skal forvaltes av fylkesmannen. Også i forbindelse med kontrollen av vergeregnskapene kan fylkesmannen ha behov for innsyn.

Vergens innsynsrett er begrenset til opplysninger om personen vedkommende er verge for, og kun innenfor rammen av mandatet for vergeoppdraget. Vergen kan for eksempel ha behov for innsyn i opplysninger i forbindelse med utarbeidelsen av vergeregnskapet.

Det foreslås et *nytt annet punktum* som går ut på at skattemyndighetene skal gi melding til fylkesmannen om mindreåriges finansielle eiendeler som skattemyndighetene har innhentet opplysninger om fra tredjepart, når disse overstiger den grensen som følger av forskrift etter vergemålsloven § 49 første ledd første punktum. *Nytt tredje punktum* gir hjemmel for å gi nærmere regler om gjennomføringen av meldeplikten i forskrift. Begrunnelsen for bestemmelsene fremgår av del I punkt 8.3 i høringsbrevet.

Til vergemålsloven § 77

Ved en inkurie er det i nåværende *tredje ledd annet punktum* vist til ”nr. 2”. Det foreslås å rette denne henvisningen.

Til vergemålsloven § 101

Det foreslås to nye overgangsregler i denne bestemmelsen. I nytt nr. 3 foreslås en regel om virkningen av fremtidsfullmakter som er opprettet før loven trer i kraft, se nærmere punkt 2.2. I nytt nr. 4 foreslås det at sikkerhetsfondene etter § 73 i den nåværende vergemålsloven samles i ett nasjonalt sikkerhetsfond, se punkt 2.3.

Til vergemålsloven § 102

§ 102 i den nye vergemålsloven har regler om endringer i annen lovgivning som følge av den nye loven. § 102 gir, slik den nå er utformet, bare en begrenset regulering av hvilke endringer som må foretas i andre lover. Før loven trer i kraft må det legges frem et fullstendig lovforslag. Med den foreslåtte endringen av § 102 tas det sikte på å gi en fullstendig regulering av endringer det er behov for i annen lovgivning

Til nr. 1 (opphevelse av umyndiggjørelsesloven)

Den nye vergemålsloven vil erstatte umyndiggjørelsesloven fra 1898 og vergemålsloven fra 1927. Umyndiggjørelsesloven må derfor oppheves når den nye vergemålsloven trer i kraft.

Til nr. 2 (endringer i straffeloven 1902)

§ 78 første ledd gjelder adgangen til å begjære påtale når fornærmede er under 18 år. I forbindelse med vedtakelsen av ny vergemålslov er det vedtatt nye regler i straffeprosessloven § 93 g om straffeprosessuelle rettigheter som fornærmet eller etterlatt for mindreårige og personer som er fratatt den rettslige handleevnen, se nærmere om dette Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 162 flg. Departementet legger til grunn at de samme reglene bør gjelde for kompetansen til å begjære påtale. Dette innebærer blant annet at det for mindreårige er vergen, og ikke den som har foreldreansvar, som har kompetanse. I praksis vil dette gjerne være samme person, men endringen har blant annet den betydning at vergemålslovens regler om inhabilitet får anvendelse. Videre innebærer endringen at mindreårige får kompetanse til selv å begjære påtale fra de er 15 år, ikke 16 år som i dag. Henvisningen til straffeprosessloven § 93 g innebærer også at man får en regulering av vergens adgang til å begjære påtale når fornærmede er fratatt rettslig handleevne, jf. straffeprosessloven § 93 g tredje ledd.

Straffeloven §§ 216 og 300 bruker begrepet ”umyndig”, og begge bestemmelsene må derfor endres, jf. punkt 1.2.

Straffeloven § 216 første ledd tar sikte på mindreårige, ikke voksne umyndiggjorte, jf. blant annet ordlyden før endringen ved lov 8. april 1981 nr. 7 og Ot.prp. nr. 62 (1979-80) side 58. Det foreslås derfor at ”umyndig” erstattes av ”mindreårig”.

Straffeloven § 300 gjelder misbruk av mindreåriges eller umyndiges lettsinn og uerfarenhet. Det foreslås å endre *første punktum* slik at bestemmelsen generelt omfatter personer under vergemål. Ut fra formålet med bestemmelsen synes det ikke å være grunn til å begrense virkeområdet slik at det bare er personer uten rettslig handleevne som omfattes.

Til nr. 3 (endringer i domstoloven)

Ordet ”hjelpeverge” er sløyfet i § 106 nr. 4, jf. punkt 1.2.

Til nr. 4 (endringer i avtaleloven)

Forslaget til endring av § 22 er det samme som endringen som allerede er vedtatt ved den nye vergemålsloven, se § 102 nr. 2 slik bestemmelsen nå lyder. Om bakgrunnen for endringen, se Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 227 med videre henvisninger.

Endringen av § 24 følger opp forslaget til endring av avtaleloven § 22 og er omformulert for å unngå begrepene ”umyndig” og ”den umyndiggjorte”.

Til nr. 5 (endringer i Svalbardloven)

Opphevelse av §§ 14 og 15 er allerede vedtatt ved den nye vergemålsloven, se § 102 nr. 3 slik bestemmelsen nå lyder. Om bakgrunnen for endringen, se Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 227 med videre henvisninger.

Til nr. 6 (opphevelse av vergemålsloven)

Den nye vergemålsloven vil erstatte umyndiggjørelsesloven fra 1898 og vergemålsloven fra 1927. Vergemålsloven 1927 må derfor oppheves når den nye vergemålsloven trer i kraft.

Til nr. 7 (endringer i skifteloven)

§ 8 fjerde ledd er justert som følge av den nye vergemålslovens regler om finansiell forvaltning, jf. lovens kapittel 7. Det samme gjelder § 39.

I § 19 er alternativet som gjelder umyndige loddeiere, tatt ut. Mindreårige og personer som er satt under vergemål, vil være representert ved verge under skiftebehandlingen, jf. skifteloven § 79, og det vil da være vergens oppgave å ivareta loddeierens interesser. Se for øvrig det tilsvarende forslaget i NOU 2007: 16 Ny skiftelovgivning side 254 (spesialmerknaden til lovforslaget § 9-5).

Det følger av skifteloven § 53 første ledd nr. 3 at ved felleseieskifte mellom ektefeller skal boet skiftes offentlig hvis noen av ektefellene er under 18 år eller umyndiggjort. Når det gjelder umyndiggjorte, foreslås det at bestemmelsen endres slik at den får anvendelse når én av (eller begge) ektefellene er fratatt rettslig handleevne. Det vil være tilstrekkelig at handleevnen delvis er fratatt ektefellen. Offentlig skifte kan være en omstendelig og ikke minst kostbar måte å dele boet på. For å gjøre bestemmelsen noe mer fleksibel enn etter gjeldende lov foreslås det at vergen skal kunne samtykke til privat skifte, jf. den tilsvarende adgangen etter § 79 første ledd om dødsboskifte.

I § 61 annet ledd tredje punktum kan ordet ”umyndiggjort” ikke videreføres, jf. punkt 1.2. Det foreslås at bestemmelsen generelt får anvendelse for personer under vergemål.

§ 65 annet ledd annet punktum er foreslått endret på bakgrunn av at bestemmelsen nå gjelder umyndige, jf. punkt 1.2.

Det følger av skifteloven § 79 første ledd første punktum at dersom noen av loddeierne er umyndige, må vergen skriftlig samtykke i at boet blir skiftet privat. Tilsvarende det som er foreslått for felleseieskifte, foreslås det for voksne at kravet om skriftlig samtykke skal gjelde for "loddeier som er fratatt rettslig handleevne".

I § 84 *annet ledd* er "Overformynderiet" erstattet av "fylkesmannen", jf. punkt 1.3. Videre er begrepet "umyndig loddeier" erstattet av "en mindreårig loddeier eller loddeier som er fratatt rettslig handleevne", se punkt 1.2. For voksne under vergemål innebærer endringsforslaget at dersom loddeieren helt eller delvis er fratatt den rettslige handleevnen, kan fylkesmannen eller vergen kreve offentlig skifte selv om vedtaket om fratakelse av handleevnen ikke omfatter denne typen disposisjoner.

I § 98 er "umyndig" erstattet av "arving under vergemål". Med person under vergemål menes etter vergemålsloven § 2 første ledd person under 18 år og person over 18 år som det er vedtatt vergemål for etter vergemålsloven kapittel 4. Bestemmelsen får dermed et videre virkeområde enn etter gjeldende lov, men slik bestemmelsen er utformet, får dette neppe særlig betydning.

I § 123 er henvisningen til den gamle vergemålsloven endret.

Til nr. 8 (endringer i gjeldsbrevloven)

I § 17 er "umyndigskap" erstattet av "manglende rettsleg handleevne", jf. punkt 1.2.

Til nr. 9 (endringer i lov om forvunne personer m.v.)

Endringen i § 3 *første ledd annet punktum* og § 13 *første punktum* er kun en justering av ordlyden for å tilpasse den til den nye vergemålsloven.

Til nr. 10 (endringer i sparebankloven)

I § 13 *annet ledd tredje punktum* og § 35 *første ledd* er "umyndig" erstattet av "mindreårig eller fratatt rettslig handleevne", se punkt 1.2. Både hel eller delvis fratakelse av den rettslige handleevnen omfattes.

Til nr. 11 (endringer i forretningsbankloven)

Endringen i § 13 *første ledd* er av samme art som de foreslåtte endringene i sparebankloven. I lovforslaget er hele leddet gjentatt for å få riktig nummerering av punktumene, jf. lovendringen 20. juni 2003 nr. 42 der åttende punktum ble opphevet uten at det ble angitt noe om hva som skulle skje med de påfølgende punktumene i bestemmelsen.

Til nr. 12 (endringer i våpenloven)

I § 7 *femte ledd* er "umyndig" erstattet av "mindreårig eller person som er fratatt rettslig handleevne", se punkt 1.2.

Til nr. 13 (endringer i arveavgiftsloven)

Endringen i § 9 *tredje ledd* er kun en justering av ordlyden for å tilpasse den til den nye vergemålsloven.

Nåværende § 25 tredje ledd annet punktum bestemmer at meldeplikt om arv eller gave etter bestemmelsen påhviler vergen hvis personen det gjelder, er umyndig. Det foreslås at bestemmelsen endres slik at den generelt omfatter personer under vergemål. Det er en fordel at loven tydelig utpeker hvem som har meldeplikt. Hensynet til den vergetrengende selv synes heller ikke i nevneverdig grad å tale mot en slik utvidelse av vergens oppgaver.

Til nr. 14 (endringer i lov om utlevering for å få iverksatt vedtak om frihetsinngrep truffet av myndighet i annet nordisk land)

I § 5 fjerde ledd foreslås det å erstatte ”hjelpesverge” med ”verge”.

Til nr. 15 (endringer i arveloven)

Etter nåværende § 9 annet ledd kreves det samtykke fra arvingene for at en gjenlevende ektefelle skal kunne sitte i uskifte med særreie. Er arvingen umyndig, ”må samtykke (...) gis av overformynderiet”, jf. tredje punktum. Tilsvarende kan den gjenlevende etter § 10 bare sitte i uskifte i forhold til særskilt livsarving hvis livsarvingen samtykker, og er han eller hun umyndig, kreves samtykke fra overformynderiet. Etter § 21 må overformynderiet samtykke til at en gjenlevende i uskifte gir arveoppgjør hvis en av arvingene er umyndig.

I de nevnte bestemmelsene må begrepet ”umyndig” endres, jf. punkt 1.2. Det foreslås at bestemmelsene får anvendelse for arvinger som er mindreårige eller mangler rettslig handleevne på det økonomiske området. Når det gjelder voksne som er fratatt rettslig handleevne, får bestemmelsen anvendelse hvis vedtaket om fratakelse av handleevnen gjelder disposisjoner som må sies å gjelde det økonomiske området. Det er med andre ord ikke et krav om at det å samtykke til disposisjoner vedrørende uskifte og arv er omfattet av vedtaket om fratakelse av handleevnen. Hvis personen først er fratatt handleevnen helt eller delvis når det gjelder disposisjoner som må anses å gjelde det økonomiske området, vil kravet om samtykke få anvendelse.

Det foreslås også å erstatte ”overformynderiet” med ”fylkesmannen”, se punkt 1.3. Videre foreslås det en omformulering for å få frem at når de nevnte bestemmelsene stiller krav om fylkesmannens samtykke, erstatter ikke dette kravet om arvingens eget samtykke. Dette kan virke noe uklart etter gjeldende lov. Siden arvingen mangler rettslig handleevne, må arvingens verge samtykke på vegne av arvingen. De nevnte bestemmelsene krever etter dette at vergen må samtykke på vegne av arvingen og dessuten at fylkesmannen må gi samtykke. Er vergen inhabil, må det oppnevnes en setteverge, jf. vergemålsloven § 34 annet ledd. Se også arveloven § 15.

Det følger av § 13 annet ledd at en gjenlevende ektefelle som er umyndiggjort, i utgangspunktet ikke har rett til å sitte i uskifte. Bestemmelsen foreslås endret slik at det avgjørende vil være om den gjenlevende er fratatt den rettslige handleevnen når det gjelder disposisjoner på det økonomiske området. I dette ligger at dersom vedtaket om fratakelse av handleevnen helt eller delvis gjelder disposisjoner som må sies å gjelde det økonomiske området, har den gjenlevende ikke rett til å sitte i uskifte. Det er med andre ord ikke nødvendig at fratakelsen av handleevnen uttrykkelig omfatter retten til å sitte i uskifte.

En gjenlevende ektefelle med manglende rettslig handleevne vil kunne ha det samme behovet for å sitte i uskifte som andre gjenlevende. Bestemmelsen bør derfor ikke gjøres mer omfattende enn nødvendig. Departementet antar at dersom den gjenlevende ektefellens manglende handleevne gjelder disposisjoner på det økonomiske området, kan arvingene ha behov for den beskyttelsen som ligger i bestemmelsen. Dette kan riktignok være tilfellet også hvis den gjenlevende er satt under andre former for vergemål. I så fall må arvingene reise sak for å få endret vergemålet, jf. i den forbindelse arveloven § 23 *annet ledd* og den foreslåtte endringen av denne bestemmelsen. I rettens vurdering av om vergemålet bør utvides, bør det legges vekt på betydningen av uskifteretten for den gjenlevende og for arvingene.

For øvrig foreslås det at "overformynderiet" erstattes av "fylkesmannen", se punkt 1.3.

I §§ 15 og 16 foreslås det at begrepet "umyndig" i første punktum erstattes av "under vergemål", se punkt 1.2. I § 16 foreslås det også at "overformynderiet" erstattes av "fylkesmannen", se punkt 1.3.

§ 22 *første ledd* har regler om i hvilken grad arvingene etter førsteavdøde tar arv når uskifteboet skal skiftes. Første ledd *annet punktum* har særregler for tilfeller der det for rett til uskifte gjelder et krav om samtykke fra arvingene "eller om dei er umyndige frå overformynderiet", jf. § 9 *annet ledd* og § 10. Som det fremgår av merknaden til §§ 9 og 10, foreslås det å presisere i disse bestemmelsene at arvingen skal samtykke selv også når han eller hun er under vergemål, og at det derfor i tillegg er et krav om samtykke fra fylkesmannen. Passusen "eller om dei er umyndige frå overformynderiet" blir dermed overflødig og foreslås opphevet.

Endringen av begrepet "umyndig" i § 24 *tredje og fjerde ledd* svarer til forslaget om endring av §§ 9 og 10. I fjerde ledd er også "overformynderiet" erstattet av "fylkesmannen", jf. punkt 1.3.

I § 32 er ordlyden tilpasset den nye vergemålslovens regler om fylkesmannens forvaltning av finansielle eiendeler, jf. lovens kapittel 7.

Arveloven § 45 *annet ledd* og § 74 *annet ledd* erstattes av § 42 i den nye vergemålsloven. Forslaget er det samme som endringen som allerede er vedtatt ved den nye vergemålsloven, se § 102 nr. 4 slik bestemmelsen nå lyder. Om bakgrunnen for endringen, se Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 228 med videre henvisninger.

Forslaget om endring av § 48 *tredje ledd* har bakgrunn i ny begrepsbruk i den nye loven, se punkt 1.2.

I § 56 *annet ledd annet punktum* er "overformynderiet" erstattet av "fylkesmannen", se punkt 1.3, og "umyndig" er erstattet av "person under verjemål", se punkt 1.2. Kravet om samtykke fra fylkesmannen gjelder bare i den grad arvepakten gjelder midler personen under vergemål ikke rår over selv, se i den forbindelse vergemålsloven §§ 48 og 49.

Til nr. 16 (endringer i lov om eksplosive varer)

Begrepet "umyndig" i § 25 *fjerde ledd tredje punktum* må endres, jf. punkt 1.2.

Til nr. 17 (endringer i odelsloven)

Begrepet ”umyndig” i § 20 a tredje ledd må endres, jf. punkt 1.2. Videre foreslås det å endre ”overformyndieriet” til ”fylkesmannen”, jf. punkt 1.3. Som følge av dette må også paragrafoverskriften i § 20 a endres. Ordet ”overformyndieriet” må også endres i § 74 annet ledd, jf. punkt 1.3.

Til nr. 18 (endringer i lov om svangerskapsavbrudd)

Etter nåværende § 4 tredje ledd skal det oppnevnes hjelpeverge for kvinnen hvis hun er psykisk utviklingshemmet mv. og ikke allerede har en verge. Hjelpevergen skal utføre de oppgavene som er lagt til vergen etter loven, blant annet å uttale seg om begjæringen om svangerskapsavbrudd. Etter den nye vergemålsloven må det i stedet oppnevnes en verge for disse oppgavene, se punkt 1.2. Den nye vergemålsloven åpner for at vergeoppdraget kan skreddersys for oppgavene etter lov om svangerskapsavbrudd. Se for øvrig punkt 1.4 og spørsmålet som reises der, om hvem som bør stå for vergeoppnevning i de tilfellene bestemmelsen regulerer.

Til nr. 19 (endringer i lov om sterilisering)

Endringen av § 4 fjerde ledd er av samme art som endringen av § 4 i lov om svangerskapsavbrudd. Det vises til merknaden til denne bestemmelsen og til punkt 1.4.

Til nr. 20 (endringer i lov om anerkjennelse og fullbyrding av nordiske dommer på privatrettens område)

Ordet ”umyndiggjøring” i § 7 nr. 1 bokstav a foreslås endret, se punkt 1.2.

Til nr. 21 (endringer i foreldelsesloven)

I § 12 nr. 1 bokstav a foreslås det å erstatte ordet ”umyndig” med ”person under vergemål”, se punkt 1.2 og definisjonen i vergemålsloven § 2 første ledd. Det følger av forarbeidene til bestemmelsen at den tar sikte på tilfeller hvor det består et særlig forhold mellom skyldneren og fordringshaveren og det av den grunn ikke kan ventes at fordringen gjøres gjeldende, jf. Ot.prp. nr. 38 (1977-78) side 65. Hensynene bak regelen taler for at den får anvendelse ikke bare for mindreårige og personer som er fratatt rettslig handleevne, men også personer under ordinært vergemål.

Den nåværende bestemmelsen gjelder krav mot både verge og overformyndier. Departementet foreslår at alternativet ”overformyndier” sløyfes. Siden ordningen med kommunale overformyndierier ikke er videreført i den nye loven, måtte man eventuelt erstatte ”overformyndier” med ”fylkesmannen”, jf. punkt 1.3. Det synes imidlertid ikke å være det samme behovet for å la bestemmelsen omfatte krav mot fylkesmannen. Den nye vergemålsloven innebærer en annen rollefordeling mellom vergen og vergemålsmyndigheten enn etter nåværende lov. Etter den nye loven har ikke fylkesmannen kompetanse til å opptre utad på vegne av personen under vergemål. Fylkesmannens rolle er begrenset til å samtykke til vergens disposisjoner, jf. Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 103.

Til nr. 22 (endringer i ligningsloven)

Når det gjelder endringen i § 4-5 nr. 2, se punkt 1.2. § 4-5 nr. 1 bruker begrepet ”myndig”. Det foreslås ikke endringer av denne bestemmelsen. Det er naturlig å forstå begrepet ”myndig” slik det er definert i vergemålsloven § 2 tredje ledd. Det blir dermed fullt samsvar mellom reguleringen i nr. 1 og nr. 2.

Til nr. 23 (endringer i lov om fri rettshjelp)

Den nåværende § 16 første ledd nr. 5 gir regler om rett til fri saksførsel i saker om umyndiggjøring. Det samsvarer best innholdsmessig å erstatte dette med saker om fratakelse av rettslig handleevne. Dette vil omfatte både hel og delvis fratakelse av handleevnen. I lovforslaget er hele første ledd gjengitt for samtidig å rydde opp i nummereringen i bestemmelsen.

Til nr. 24 (endringer i barneloven)

Barneloven § 6 gjelder adgangen til å reise sak for domstolene om farskap. Når det gjelder adgangen for barnet til å reise sak, innebærer *annet punktum* i bestemmelsen at ”fødte verger” ikke vil ha adgang til å reise sak på vegne av barnet, siden far og mor må anses inhabile etter vergemålsloven § 15, jf. NOU 1977: 35 side 110. Det må dermed oppnevnes verge for dette formålet. Bestemmelsen tar dermed sikte på mindreårige, og det foreslås at ordet ”umyndig” erstattes av ”mindreårig”. Se for øvrig punkt 1.2.

Saksanlegg etter § 6 kan være aktuelt også for voksne under vergemål der foreldrene er verger. I et slikt tilfelle vil far eller mor være ”oppnevnt” verge, og adgangen til å opptre på vegne av personen under vergemål må vurderes etter inhabilitetsbestemmelsen i den nye vergemålsloven § 34.

Barneloven § 29 c innebærer at en verge ikke kan reise slektskapssak på vegne av en umyndig uten samtykke fra den umyndige. Forutsetningen er at personen er over 15 år og ikke er alvorlig psykisk syk eller utviklingshemmet. Det foreslås at ”umyndig” erstattes av ”person under vergemål”, jf. vergemålsloven § 2 første ledd og punkt 1.2. Endringsforslaget innebærer med dette ikke noen utvidelse av vergens kompetanse sammenliknet med den nåværende utformingen av § 29 c. Om vergen i det hele tatt har kompetanse til å reise sak på vegne av personen under vergemål, beror etter vanlige regler på vergemålets rekkevidde og vergens mandat. Poenget med § 29 c er å slå fast at i de tilfeller vergen har kompetanse, gjelder uansett et samtykkekrav.

Det foreslås også at unntaket fra samtykkekravet for personer som er alvorlig psykisk syke eller utviklingshemmet, endres slik at unntak gjelder når ”personen ikkje er i stand til å forstå kva eit samtykke fører med seg”. En tilsvarende terminologi er brukt i vergemålsloven, se blant annet § 20 annet ledd første punktum.

I § 33 foreslås det at ordet ”myndig” erstattes av en direkte henvisning til myndighetsalderen (18 år).

Til nr. 25 (endringer i straffeprosessloven)

Det følger av § 83 at dersom den siktede er under 18 år, har vergen partsrettigheter etter straffeprosessloven. Vergen for en mindreårig vil vanligvis være den eller de

som har foreldreansvar etter barneloven, jf. § 16 i ny vergemålslov. Dersom vergen ikke kan eller vil vareta siktedes tarv i saken, skal det etter gjeldende § 83 oppnevnes hjelpeverge. Hjelpevergeordningen er ikke videreført i den nye vergemålsloven, og bestemmelsen må derfor endres, jf. punkt 1.2. Bestemmelsen er foreslått endret slik at fylkesmannen skal oppnevne en midlertidig vergge dersom den opprinnelige vergen ikke ivaretar siktedes tarv. Bestemmelsen gir bare adgang til å oppnevne en midlertidig vergge med mandat til å utøve partsrettigheter. Skal det oppnevnes en midlertidig vergge med et videre mandat, må dette skje etter de vanlige reglene i vergemålsloven, se § 16. Det følger for øvrig direkte av lovforslaget at ved verggeoppnevning etter straffeprosessloven § 83 er det bare den midlertidige verggen som har partsrettigheter. Den opprinnelige verggen kan dermed ikke utøve partsrettigheter ved siden av (eller eventuelt i konkurranse med) den midlertidige verggen.

§ 84 gjelder verggens partsrettigheter i tilfeller hvor den siktede er ”i en tilstand som nevnt i straffeloven § 44” (psykotisk, psykisk utviklingshemmet i høy grad mv.) Etter *annet ledd fjerde punktum* skal det oppnevnes hjelpeverge hvis personen mangler vergge. Hjelpevergeordningen er ikke videreført, og det foreslås at bestemmelsen endres slik at det skal oppnevnes vergge. Bestemmelsen skal forstås som en selvstendig hjemmel for å oppnevne vergge slik at det er vilkårene etter § 84 som er avgjørende, ikke vilkårene etter vergemålsloven § 20. Skal verggen gis et videre mandat enn det å kunne utøve partsrettigheter på vegne av den siktede, må man imidlertid følge reglene i vergemålsloven, og kravene i § 20 må være oppfylt.

Forslaget om en *ny § 93 g* er det samme som endringen som allerede er vedtatt ved den nye vergemålsloven, se § 102 nr. 6 slik bestemmelsen nå lyder. Om bakgrunnen for endringen, se Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 228 med videre henvisninger.

Ordet ”umyndig” i § 409 *tredje ledd* foreslås endret, se punkt 1.2. Det foreslås å samordne bestemmelsen med den foreslåtte ordlyden i straffeloven § 78.

Til nr. 26 (endringer i lov om helsetjenesten i kommunene)

Forslaget er begrunnet i Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) på side 60.

Til nr. 27 (endringer i rettsgebyrloven)

Den nåværende bestemmelsen i § 10 *første ledd nr. 7* gjelder fritak for rettsgebyr for saker om umyndiggjøring. Det foreslås at dette endres til saker om (hel eller delvis) fratakelse av rettslig handleevne, jf. punkt 1.2.

Til nr. 28 (endringer i dekningsloven)

§§ 3-4, 3-7 og 3-8 har regler om at overformynderiet kan oppnevnes som tillitsmann ved beslagsforbud. Etter den nye vergemålsloven er det mest nærliggende å legge oppgaven til fylkesmannen, jf. punkt 1.2.

Til nr. 29 (endringer i adopsjonsloven)

Det følger av nåværende § 4 at umyndiggjorte bare kan adoptere med samtykke fra sin verge. Det foreslås at bestemmelsen endres slik at den får anvendelse i tilfeller der personen helt eller delvis er fratatt rettslig handleevne, jf. punkt 1.2.

Videre følger det av nåværende § 8 at umyndiggjorte bare kan adopteres med samtykke fra sin verge. Det foreslås at bestemmelsen endres slik at den får anvendelse i tilfeller der personen helt eller delvis er fratatt rettslig handleevne, jf. punkt 1.2.

Til nr 30 (endringer i finansieringsvirksomhetsloven)

Det følger av § 1-3 første ledd nr. 2 at overformynderi ikke anses som finansinstitusjon. Bestemmelsen må endres, jf. punkt 1.3, slik at bestemmelsen i stedet viser til fylkesmannens forvaltning av finansielle eiendeler etter vergemålsloven kapittel 7.

Til nr. 31 (endringer i forsikringsavtaleloven)

I § 17-1 femte ledd tredje punktum er ordet ”umyndiggjort” endret, jf. punkt 1.2. Videre er henvisningen til umyndiggjørelsesloven endret til den tilsvarende bestemmelsen i vergemålsloven.

I § 17-6 annet punktum er ”umyndighet” erstattet med ”mindreårighet eller vergemål med fratakelse av rettslig handleevne.”, jf. punkt 1.2.

Til nr. 32 (endringer i lov om megling i konfliktråd)

I § 12 annet ledd annet punktum foreslås det en endring som tilsvarer endringen i straffeprosessloven § 83. En verge som oppnevnes etter bestemmelsen, vil være kompetent verge etter konfliktrådsloven § 13 tredje ledd.

§ 13 tredje ledd krever at ved inngåelse av avtale i konfliktrådet om en straffesak, skal vergen godkjenne avtalen dersom parten er umyndig. For mindreårige foreslås det en innholdsmessig videreføring. Det vil si at vergen må godkjenne avtalen også om avtalen etter sitt innhold faller innenfor den mindreåriges kompetanse, jf. vergemålsloven kapittel 3. For voksne foreslås det at bestemmelsen endres slik at vergen skal godkjenne avtalen dersom parten er ”satt under vergemål og mangler rettslig handleevne til å inngå slik avtale”. Dette innebærer at det avgjørende vil være om avtalen innholdsmessig faller innenfor det området fratakelsen av handleevnen gjelder, jf. vergemålsloven § 22 annet og tredje ledd. Se for øvrig punkt 1.2.

Til nr. 33 (endringer i ekteskapsloven)

Det foreslås å endre § 2 om krav om samtykke fra vergen for å inngå ekteskap for umyndiggjorte og personer med hjelpeverge.

Inngåelse av ekteskap krever at det avgis en rettslig forpliktende erklæring. Ekteskapsloven bygger dermed på en forutsetning om at den som på grunn av sinnslidelse, psykisk utviklingshemming eller annen tilstand mangler evne til å forplikte seg rettslig, ikke kan inngå ekteskap, jf. NOU 1986: 2 side 35 og Ot.prp.

nr. 28 (1990-91) side 16. Ekteskapsloven § 9 gir mulighet for en viss prøving av om brudefolkene har tilstrekkelig rettslig handleevne.

Den nye vergemålsloven § 21 fjerde ledd bestemmer at et vergemål ikke kan omfatte kompetansen til blant annet å inngå ekteskap. § 21 fjerde ledd omfatter kompetanse i det som må regnes som "særlig personlige forhold", jf. Ot.prp. nr. 110 (2008-2009), og begrensningen er ifølge proposisjonen gitt for å ivareta den enkeltes integritet og rettssikkerhet. Et vedtak om vergemål vil med andre ord ikke kunne frata en person kompetansen til å inngå ekteskap eller overlate denne kompetansen til vergen (jf. også ekteskapsloven § 1 b annet punktum). Personen kan imidlertid som nevnt rent faktisk mangle evne til å inngå ekteskap.

I tillegg til spørsmålet om personens egen evne til å inngå ekteskap er det et spørsmål om det for personer som er satt under vergemål, bør kreves samtykke fra vergen. Dette er regulert i ekteskapsloven § 2. Etter denne bestemmelsen kan umyndiggjorte bare inngå ekteskap hvis vergen samtykker. Det samme gjelder personer som har fått oppnevnt hjelpeverge, "dersom det faller innenfor hjelpevergens oppdrag å gi slikt samtykke". Dersom vergen eller hjelpevergen nekter, kan fylkesmannen likevel gi tillatelse hvis det ikke er rimelig grunn for nektelsen.

Spørsmålet om det bør kreves samtykke fra vergen når umyndiggjorte og personer under hjelpevergemål skal inngå ekteskap, er drøftet i NOU 1986: 2 side 27-28 og Ot.prp. nr. 28 (1990-91) side 15-16. Som begrunnelse for samtykkekravet for umyndiggjorte ble det i forarbeidene vist til at et ekteskap vil ha betydelige rettsvirkninger, og at grunnlaget for umyndiggjøringen nettopp er at den umyndiggjorte mangler evnen til å dra omsorg for seg og sitt gods. Det ble vist til at kravet om samtykke vil innebære en beskyttelse av den umyndiggjorte mot uoverveide ekteskapsinngåelser og mot mulig utnyttelse av den annen part. Ekteskapsutvalget pekte samtidig på at ekteskapsinngåelse er et personlig anliggende, og at det er et argument som taler mot en regel om at vergen må samtykke.

Når det gjelder hjelpevergemål, uttalte departementet i den nevnte proposisjonen at hvis hjelpevergemålet er gjort generelt, er det grunn til å anta at personen vanligvis vil mangle evne til å forstå hva en ekteskapsinngåelse innebærer og evne til normal motivering for å inngå ekteskap. Hvis hjelpevergens oppdrag er begrenset til spesielle områder, måtte det avgjørende etter departementets syn være om samtykke til ekteskap naturlig faller innenfor hjelpevergens oppdrag.

Et krav om samtykke fra vergen for "[d]en som er gjort umyndig" eller "den som har fått oppnevnt hjelpeverge", kan ikke videreføres når den nye vergemålsloven trer i kraft, jf. punkt 1.2. Spørsmålet blir da om man skal videreføre et krav om samtykke fra vergen for personer som er under vergemål, og hvis samtykkekravet videreføres, hvilke vergemål samtykkekravet skal gjelde for.

Etter departementets syn er det fortsatt behov for en regel om at vergen i visse tilfeller må samtykke for at en person som er satt under vergemål, skal kunne inngå ekteskap. For noen personer vil det klart være behov for en slik beskyttelse som samtykkekravet innebærer. Det foreslås samtidig en videreføring av bestemmelsen om at fylkesmannen, hvis vergen har nektet samtykke, likevel kan

gi tillatelse til ekteskapsinngåelsen hvis det ikke er rimelig grunn for nektelsen. En slik regel gjør at et krav om vergesamtykke blir mindre betenkelig.

En mulighet kunne være en regel om at visse former for vergemål utløser et krav om samtykke. Man kunne for eksempel tenke seg en regel om at dersom vergemålet gjelder det økonomiske området, kan personen ikke inngå ekteskap uten samtykke fra vergen. Ekteskapsinngåelse har imidlertid betydning for partene både på det personlige og det økonomiske området. I noen tilfeller kan det være de økonomiske konsekvensene av ekteskapet som er problematisk, i andre tilfeller kan det være mer personlige forhold som gjør at vergen bør ha en rolle. En slik regel ville derfor neppe treffe særlig godt.

Videre vil det være slik at uansett hvilket område vergemålet gjelder, og om det er med eller uten fratakelse av rettslig handleevne, trenger det ikke å være noen sammenheng mellom vergemålet og personens evne til å ivareta egne interesser når det gjelder spørsmål om ekteskap. En person som for eksempel har fått oppnevnt verge fordi han eller hun har et bistandsbehov når det gjelder visse økonomiske disposisjoner, kan fullt ut være i stand til å treffe en fornuftig beslutning om ekteskapsinngåelse.

Ekteskapsinngåelse er et svært personlig anliggende. På et område som dette er det særlig grunn til å legge vekt på den enkeltes egne valg og retten til å bestemme over eget liv. Dette kan tale for at en regel med krav om vergesamtykke bør begrenses til vergemål der det faller innenfor vergens oppdrag å gi slikt samtykke. Se i denne forbindelse punkt 1.2.4. Dette innebærer at fylkesmannen eller retten i forbindelse med vedtaket om vergemål må ta stilling til om det skal omfatte ekteskapsinngåelse i den forstand at vergen må samtykke til at personen under vergemål kan inngå ekteskap. Departementet antar at dette vil være uaktuelt i de fleste saker om vergemål, men det vil for eksempel kunne være aktuelt å vurdere for enkelte yngre personer med psykisk utviklingshemming.

Endringen av § 7 er en ren konsekvensendring som følge av endringen av § 2.

De foreslåtte endringene i § 8 *fjerde ledd* må ses på bakgrunn av forslagene om endring av skifteloven §§ 53 og 79.

§ 16 *sjette ledd tredje punktum* oppheves og § 27 *annet ledd bokstav c* endres som følge av at hjelpevergeordningen ikke er videreført i den nye vergemålsloven.

Ekteskapsloven § 28 gjelder blant annet partsrettigheter for umyndig ektefelle i saker om separasjon og skilsmisse. Etter *første ledd* kan slike saker reises av eller mot en umyndig ektefelle, men vergen kan opptre til støtte for denne ektefellen i saken. Det foreslås at bestemmelsen endres slik at den, i tillegg til mindreårige, får anvendelse i alle tilfeller der en ektefelle helt eller delvis er fratatt rettslig handleevne, jf. punkt 1.2.

Tredje ledd gjelder ektefelle med oppnevnt hjelpeverge. Bestemmelsen gir adgang for vergen til å opptre til støtte for en umyndig ektefelle etter reglene i første ledd og på visse vilkår på vegne av en ektefelle uten rettslig handleevne ”hvis det faller innenfor hjelpevergens oppdrag å opptre i eller fremme sak om separasjon eller skilsmisse eller ekteskapsak”. Det foreslås at bestemmelsen endres slik at den får anvendelse i tilfeller der ektefellen er satt under vergemål uten å være fratatt

rettslig handleevne. Forutsetningen om at det må ligge innenfor vergens mandat å opptre i eller fremme sak som nevnt i bestemmelsen, foreslås videreført. I Ot.prp. nr. 28 (1990-91) antas det på side 102 at dersom hjelpevergens oppdrag er begrenset til enkelte særlige anliggender, vil det bare unntaksvis falle innenfor oppdraget å opptre eller fremme sak etter § 28. Det vises til at saker om separasjon og oppløsning av ekteskap er meget personlige anliggender, selv om de kan få store økonomiske konsekvenser. Videre uttales det at hvis hjelpevergens oppdrag utelukkende knytter seg til rene økonomiske anliggender, vil det normalt ikke falle innenfor hjelpevergens oppdrag å opptre i eller å fremme sak om oppløsning av ekteskapet eller separasjon. Tilsvarende synspunkter må legges til grunn etter endringsforslaget. Hvis det viser seg at vergens mandat er for snevert i forhold til behovet, vil det etter de alminnelige reglene i vergemålsloven være mulig for fylkesmannen å treffe vedtak om en utvidelse av mandatet.

Den nåværende bestemmelsen i *fjerde ledd annet punktum* skriver seg fra tvistemålsloven 1915 § 419 tredje punktum. Bestemmelsen gjaldt hjelpeverger, forutsatt at det falt innenfor hjelpevergens oppdrag å tre inn i saken, og bestemmelsen henviste til reglene i tvistemålsloven §§ 38 og 39. Tvistemålsloven § 39 er nå videreført i tvisteloven 2005 § 2-4 tredje ledd. Henvisningen til tvistemålsloven § 38 innebar at hjelpevergen fikk de samme prosessuelle rettighetene som en verge hadde etter denne bestemmelsen, blant annet en rett til å tre inn i saken. Tvistemålsloven § 38 er ikke videreført i tvisteloven 2005. Den nåværende henvisningen i *første punktum* til tvisteloven § 2-3 synes å skyldes en inkurie, og det foreslås å oppheve bestemmelsen. Departementet foreslår etter dette ikke noen bestemmelse som gir vergen særlige prosessuelle rettigheter i saker om bidrag og økonomiske spørsmål. Mangler ektefellen rettslig handleevne på området, følger det av tvisteloven § 2-3 at vergen er ektefellens stedfortreder. Dersom ektefellen er under vergemål, men med den rettslige handleevnen i behold, har vergen ikke egne prosessuelle rettigheter.

Ekteskapsloven § 47 gjelder umyndige personers adgang til å inngå avtaler etter ekteskapsloven §§ 42 til 46 (blant annet avtale om særøie), og det er et krav at vergen samtykker til en slik avtale. For personer med oppnevnt hjelpeverge kreves det samtykke fra hjelpevergen hvis det faller innenfor hjelpevergens oppdrag å gi slikt samtykke. Det foreslås at samtykkekravet videreføres for mindreårige. For voksne foreslås det at det skal gjelde et krav om samtykke fra vergen hvis personen er fratatt rettslig handleevne på det økonomiske området. Dette innebærer at avtaler som nevnt i ekteskapsloven §§ 42 til 46 ikke trenger å være uttrykkelig nevnt i vedtaket om fratakelse av handleevnen og i vergens mandat. Hvis personen først er fratatt handleevnen helt eller delvis når det gjelder disposisjoner som må anses å gjelde det økonomiske området, vil kravet om vergesamtykke få anvendelse.

I ekteskapsloven § 54 *første ledd femte punktum* er henvisningene til umyndighet og hjelpevergeordningen tatt ut, jf. punkt 1.2. Bestemmelsen regulerer ikke i hvilke tilfeller det stilles krav om vergesamtykke, men stiller formkrav for ektepakter i de tilfeller der det følger av andre regler at vergen skal samtykke. Det foreslås på den bakgrunn en forenklet utforming av bestemmelsen.

I § 57 første ledd bokstav c annet punktum om når en ektefelle kan kreve deling av felleseie, foreslås en tilsvarende endring som i § 47.

Til nr. 34 (endringer i sosialtjenesteloven)

§ 4A-3 annet og tredje ledd er endret som følge av at ordningen med hjelpevergemål ikke er videreført i den nye loven, jf. punkt 1.2. I stedet for å oppnevne hjelpeverge i saker om bruk av tvang og makt etter bestemmelsen vil det etter den nye loven være aktuelt å oppnevne verge, eventuelt med et mandat som er begrenset til de oppgaver vergen har etter bestemmelsen. Se for øvrig punkt 1.4 der det reises spørsmål om hvem som bør stå for vergeoppnevningen etter § 4A-3 tredje ledd første punktum.

I fjerde ledd første punktum foreslås det at kravet om at barn og søsken må være myndige for å regnes som pårørende, endres til at de må være over 18 år. Det synes ikke å være tilstrekkelig grunn til at regelen skal utelukke personer som er fratatt rettslig handleevne fra å kunne regnes som pårørende. Et slikt krav gjelder heller ikke for andre familiemedlemmer som er regnet som pårørende. I § 6-1 a annet ledd første punktum er det gjort en tilsvarende endring.

I §§ 4A-7, 4A-8, 4A-11 og § 4A-12 er alternativet hjelpeverge tatt ut, jf. punkt 1.2.

Til nr. 35 (endringer i bygdeallmenningsloven)

Det foreslås i § 4-2 tredje og fjerde ledd at begrepet ”umyndig” endres, jf. punkt 1.2, slik at bestemmelsene får anvendelse på personer som er mindreårige eller er ”fratatt rettslig handleevne på det økonomiske området”. Når det gjelder det sistnevnte uttrykket, vises til merknaden til ekteskapsloven § 47.

Til nr. 36 (endringer i lov om skogsdrift m.v. i statsallmenningene)

§ 3-2 foreslås endret på samme måte som bygdeallmenningsloven § 4-2, se merknaden til denne bestemmelsen.

Til nr. 37 (endringer i lov om autorisasjon av regnskapsførere)

§ 4 stiller krav for autorisasjon som regnskapsfører. Nr. 5 foreslås endret slik at det at en person er mindreårig eller helt eller delvis er fratatt rettslig handleevne, vil være til hinder for autorisasjon. Se punkt 1.2.

Til nr. 38 (endringer i lov om europeiske økonomiske foretaksgrupper)

Det foreslås å endre begrepet ”umyndig” i § 3 slik at bestemmelsen får anvendelse på mindreårige og personer som helt eller delvis er fratatt rettslig handleevne etter vergemålsloven § 22, jf. punkt 1.2.

Til nr. 39 (endringer i folketrygdloven)

Forslaget er begrunnet i Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) på side 60.

Til nr. 40 (endringer i eierseksjonsloven)

Det foreslås en endring av begrepet ”umyndig” i eierseksjonsloven § 38 annet ledd tredje punktum, se punkt 1.2.5.

Til nr. 41 (endringer i aksjeloven)

Det foreslås en endring av § 6-8, se punkt 1.2.5 og sammenhengen med § 6-11 annet ledd.

Til nr. 42 (endringer i allmennaksjeloven)

Det foreslås en endring av § 6-8, se punkt 1.2.5 og sammenhengen med § 6-11 annet ledd.

Til nr. 43 (endringer i passloven)

Begrepet ”umyndig” må endres, jf. punkt 1.2. Når det gjelder voksne under vergemål, foreslås det at samtykkekravet får anvendelse for personer som helt eller delvis er fratatt rettslig handleevne.

Til nr. 44 (endringer i finansavtaleloven)

Forslaget til endring av § 25 er det samme som endringen som allerede er vedtatt ved den nye vergemålsloven, se § 102 nr. 7 slik bestemmelsen nå lyder. Om bakgrunnen for endringen, se Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 228-229 med videre henvisninger.

Til nr. 45 (endringer i pasientrettighetsloven)

Forslaget i § 1-3 bokstav b annet punktum om å føye til fremtidsfullmektig i listen over hvem som skal anses som pårørende, er i samsvar med endringen som allerede er vedtatt ved den nye vergemålsloven, se § 102 nr. 8 slik bestemmelsen nå lyder. Om bakgrunnen for endringen, se Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) side 229 med videre henvisninger. Det foreslås i tillegg at kravet om at barn og søsken må være myndige for å regnes som pårørende, endres til at de må være over 18 år. Det synes ikke å være tilstrekkelig grunn til at regelen skal utelukke personer som er fratatt rettslig handleevne, fra å kunne regnes som pårørende. Et slikt krav gjelder heller ikke for andre familiemedlemmer som er regnet som pårørende.

Kapittel 4 i pasientrettighetsloven har regler om pasientens samtykke til helsehjelp. Hovedregelen om samtykkekompetanse følger av § 4-3 første ledd. Bokstav a i denne bestemmelsen fastslår at myndige personer i utgangspunktet har samtykkekompetanse. Mindreåriges samtykkekompetanse er regulert i bokstav b. Begrepet ”myndig” i bokstav a må endres som følge av den nye vergemålsloven, jf. punkt 1.2. Det foreslås at bestemmelsen endres til å gjelde personer over 18 år, og at den nåværende reservasjonen for umyndiggjorte i stedet tas inn ved en særskilt henvisning til § 4-7 (som også foreslås endret).

I bokstav b foreslås en terminologisk endring for å tilpasse ordlyden til bokstav a.

Det følger av § 4-3 annet ledd at en pasient som i utgangspunktet har samtykkekompetanse etter § 4-3 første ledd, kan mangle samtykkekompetanse hvis han eller hun på grunn av fysiske eller psykiske forstyrrelser, senil demens eller psykisk utviklingshemming åpenbart ikke er i stand til å forstå hva samtykket omfatter. § 4-6 har regler om adgangen til å yte helsehjelp i slike tilfeller. § 4-6 gjelder etter ordlyden ”myndig” pasient som ikke har samtykkekompetanse. Det foreslås å sløyfe ordet ”myndig” (jf. punkt 1.2), og i stedet presisere at bestemmelsen bare gjelder personer over 18 år. Videre foreslås en henvisning til

§ 4-3 annet ledd for å få frem at bestemmelsen ikke gjelder personer som mangler samtykkekompetanse på grunn av fratakelse av rettslig handleevne på det personlige området. Denne gruppen personer er regulert i forslaget til § 4-7.

Nåværende § 4-7 bestemmer at personer som er umyndiggjort, i så stor utstrekning som mulig selv skal samtykke til helsehjelp. Hvis dette ikke er mulig, skal vergen samtykke. Det foreslås å endre bestemmelsen slik at den får anvendelse på personer som er fratatt rettslig handleevne på det personlige området. Samtykke til helsehjelp vil typisk være en disposisjon som faller innenfor begrepet ”personlige forhold” etter vergemålsloven § 22 tredje ledd. Etter departementets vurdering kan det ikke være aktuelt å la bestemmelsen omfatte alle personer som er fratatt rettslig handleevne. En fratakelse av handleevnen bare på det økonomiske området, trenger ikke å ha noe å si for evnen til å bestemme over helsemessige forhold. Og uansett kan § 4-3 annet ledd få anvendelse hvis personen mangler evne til å forstå hva samtykket omfatter.

At bestemmelsen gjelder pasienter som er ”fratatt rettslig handleevne på det personlige området”, innebærer at den gjelder i alle tilfeller der fratakelsen gjelder en eller annen form for personlige forhold, jf. vergemålsloven § 22 tredje ledd. Det er ikke nødvendig at det i vedtaket er presisert at fratakelsen gjelder helserelaterte forhold.

I § 4-9 er det foreslått en endring av *tredje ledd* for å tilpasse bestemmelsen til endringen av § 4-7.

Til nr. 46 (endringer i angrerettloven)

Det foreslås i § 7 a *tredje ledd annet punktum* at ordet ”umyndig” erstattes med ”personer uten rettslig handleevne”, jf. punkt 1.2. Bestemmelsen gjennomfører Europaparlaments- og rådsdirektiv 2002/65/EF, og den foreslåtte ordlyden synes å være best i samsvar med artikkel 3 nr. 2 i dette direktivet.

Til nr. 47 (endringer i stiftelsesloven)

Etter den nye vergemålsloven er det fylkesmannen, og ikke overformyndieriet, som står for den finansielle forvaltningen. § 21 *annet ledd bokstav a* er justert som følge av dette.

Den foreslåtte endringen av § 27 *første ledd annet punktum* er av samme art som endringen av aksjeloven § 6-8 første ledd. Det vises til merknaden til denne bestemmelsen.

Til nr. 48 (endringer i verdipapirregisterloven)

I § 8-2 nr. 3 *første punktum* foreslås det at ”umyndiggjort” erstattes av ”person som er fratatt rettslig handleevne”, jf. punkt 1.2.

Til nr. 49 (endringer i bustadbyggjelagslova)

Det foreslås en endring av § 6-7 *første ledd annet punktum*, se punkt 1.2.5 og sammenhengen med § 6-1 første ledd annet punktum.

Til nr. 50 (endring i lov om alternativ behandling av sykdom)

I § 7 tredje ledd første punktum foreslås det at ordet ”myndig” tas ut. Bestemmelsen henviser uansett til reglene om samtykkekompetanse i pasientrettighetsloven § 4-3 første og annet ledd, jf. § 4-7 (se forslaget om endring av disse bestemmelsene).

Til nr. 51 (endring av bioteknologiloven)

Bioteknologiloven § 2-5 annet ledd tredje punktum bestemmer at man må være myndig for å kunne samtykke til assistert befruktning. For mindreårige ser departementet ingen grunn til å gjøre noen endring. Når det gjelder voksne, foreslås det et krav om at personen ikke må være fratatt rettslig handleevne på det personlige området, se punkt 1.2. Den samme endringen foreslås i § 2-9 første ledd første punktum som gjelder krav for å kunne være sædgiver.

Til nr. 52 (endringer i straffeloven 2005)

Det foreslås i § 261 første ledd at begrepet ”umyndig” erstattes av ”mindreårig”. Endringen er den samme som endringen av den tilsvarende bestemmelsen i straffeloven 1902 § 216. Det vises til merknaden til denne bestemmelsen.

Til nr. 53 (endringer i tvisteloven)

Reglene i tvisteloven kapittel 2 om i hvilken grad umyndige er prosessdyktige må endres som følge av den nye vergemålsloven, jf. punkt 1.2.

Det følger av tvisteloven § 2-2 første ledd at man med prosessdyktighet mener evnen til selv å opptre i rettssak, herunder reise og ta imot søksmål. Myndiges og umyndiges prosessdyktighet er regulert i henholdsvis annet og tredje ledd.

Når det gjelder voksne under vergemål, mener departementet at prosessdyktigheten bør korrespondere med personens rettslige handleevne. Forslaget innebærer etter dette for det første at en person som er under vergemål, men uten å være fratatt rettslig handleevne, er prosessdyktig på samme måte som andre voksne. Dette følger av annet ledd som bestemmer at ”myndige personer” i utgangspunktet er prosessdyktige. Departementet foreslår ingen endring av denne bestemmelsen. Det vil være naturlig å forstå ”myndig” på samme måte som etter legaldefinisjonen i vergemålsloven § 2 tredje ledd.

Videre innebærer forslaget at en person som er fratatt rettslig handleevne, som hovedregel ikke er prosessdyktig hvis saken gjelder et forhold som faller innenfor det området der personen er fratatt handleevnen, jf. nytt *annet punktum i tredje ledd*. Domstolene må foreta en konkret vurdering av i hvilken grad saksanlegget må sies å falle innenfor eller utenfor området for fratakelsen av handleevnen.

Reguleringen av mindreåriges prosessdyktighet foreslås videreført i *tredje ledd første punktum*.

I *fjerde ledd første punktum* foreslås det å fjerne ordet ”myndig” blant annet fordi det er unødvendig ut fra sammenhengen. I annet punktum er ”hjelpesverge” erstattet av ”verge”.

Endringen av § 2-3 *annet ledd* svarer til endringen av § 2-2 fjerde ledd.

I § 2-4 er *første ledd første punktum* omformulert slik at bestemmelsen knyttes direkte til virkeområdet for § 2-2 tredje ledd. *Annet punktum* gjelder bare mindreårige og er omformulert for å unngå ordet ”umyndig”.

Nåværende *tredje ledd* gir en særregulering for tilfeller der søksmålet gjelder midler som forvaltes av overformyndieret. Reglene om offentlig forvaltning av vergetrengendes midler er langt på vei videreført i vergemålsloven kapittel 7, men blant annet med den forskjell at det er fylkesmannen som skal forvalte midlene.

Nåværende tredje ledd har regler om at søksmålet skal forkynnes for fylkesmannen, og at fylkesmannen har rett til å tre inn i saken. Når det gjelder den nåværende bestemmelsen, har det vært reist spørsmål om den får anvendelse i tilfeller der den umyndige unntaksvis er prosessdyktig, se Schei m.fl.: *Tvisteloven*, bind I, side 126.

Departementet går i lovforslaget inn for at stevningen skal forkynnes for fylkesmannen i alle de tilfeller der søksmålet gjelder midler som er til forvaltning hos fylkesmannen. Det vil si også i de tilfeller der personen selv er prosessdyktig. Adgangen for fylkesmannen til å tre inn i saken er imidlertid begrenset til tilfeller der personen ikke er prosessdyktig. Regelen om forkynning sikrer at fylkesmannen blir gjort kjent med søksmålet og kan vurdere om vergemålet skal utvides slik at fylkesmannen kan tre inn i saken hvis dette anses nødvendig.

Forkynning for fylkesmannen kommer i tillegg til forkynning for saksøkte (eventuelt ved dennes verge), jf. § 2-4 første ledd. Det foreslås å ta inn ordet ”også” for å få dette klarere frem.

Til nr. 54 (endringer i reindrifstloven)

Det foreslås i § 10 *tredje ledd annet punktum* at ”umyndige barn” endres til ”mindreårige barn”, se punkt 1.2.

Til nr. 55 (endringer i samvirkeoven)

Det foreslås å oppheve bestemmelsen i § 8 *annet ledd annet punktum* om at umyndige ikke kan være stiftere av samvirkeforetak. I annen selskapslovgivning er det ikke en slik uttrykkelig regulering av adgangen for umyndige til å være stifter. Dette vil følge av de alminnelige reglene i vergemålsloven.

Det foreslås også en endring av § 72 *første ledd annet punktum*, se punkt 1.2.5 og sammenheng med § 64 første ledd annet punktum.

Til nr. 56 (endringer i helseforskningsloven)

De foreslåtte endringene i § 17 *første og sjette ledd* er av samme art som endringene av pasientrettighetsloven §§ 4-3 og 4-7. Det vises til merknaden til disse bestemmelsene.

FORSLAG TIL LOV OM ENDRINGER I VERGEMÅLSLOVEN

I lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål gjøres følgende endringer:

§ 26 skal lyde:

§ 26 *Faste verger*

Fylkesmannen kan engasjere faste verger. Den som engasjeres som fast verge, skal legge frem *en politiattest. Opplysningene fra politiattesten skal inngå i egnethetsvurderingen etter § 28 første ledd første punktum.* I attesten skal det *anmerkes* om personen er siktet, tiltalt, har vedtatt forelegg eller er dømt for overtredelse av straffebud om økonomisk kriminalitet og *de straffebud som følger av barneomsorgsattesten, jf. politiregisterloven § 39 første ledd.* Attesten skal *være uttømmende i samsvar med politiregisterloven § 41 nr. 1.* Kongen gir i forskrift nærmere regler om kravet om politiattest, herunder hvilke straffebud om *økonomisk kriminalitet* som skal omfattes av attesten, og kan også gi regler om kvalifikasjonskrav, organisering og godtgjøring *for faste verger.*

§ 54 første ledd skal lyde:

Kongen kan i forskrift gi regler om at når en mindreårig eller en person som er fratatt den rettslige handleevnen, tilføres eiendeler, skal offentlige forvaltningsorganer, finansinstitusjoner, *forsikringselskaper, pensjonsforetak, fondsforvaltningsselskaper, verdipapirregistre* og verge gi melding til fylkesmannen om dette.

§ 54 tredje ledd skal lyde:

Vergen og fylkesmannen har, *uten hinder av taushetsplikt,* rett til innsyn i *opplysninger hos skattemyndighetene om personer under vergemål og om personer som er begjært satt under vergemål, når slikt innsyn er nødvendig for at vergen og fylkesmannen skal kunne ivareta sine oppgaver etter loven her.* *Skattemyndighetene skal gi melding til den sentrale vergemålsmyndigheten om mindreåriges finansielle eiendeler som skattemyndighetene har innhentet opplysninger om fra tredjepart, når disse eiendelenes verdi overstiger den grensen som følger av forskrift etter vergemålsloven § 49 første ledd første punktum.* *Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om gjennomføringen av meldeplikten, herunder om meldepliktens omfang.*

§ 77 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Fratakelse av den rettslige handleevnen kan ikke gjøres gjeldende overfor den som i god tro har inngått avtale med vedkommende om eiendeler som nevnt i *første ledd bokstav b* før den påbudte meldingen er innført i dagbok eller register.

§ 101 nr. 3 og 4 skal lyde:

3. En fullmakt som oppfyller kravene til en fremtidsfullmakt etter lovens kapittel 10, men som er opprettet før loven her trer i kraft, skal fra lovens ikrafttredelse ha de rettsvirkninger som følger av loven her.

4. Midlene i sikkerhetsfondene opparbeidet som en del av fellesmassene etter lov 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyndige § 73 skal fra ikrafttredelsen av

loven her utgjøre et nasjonalt sikkerhetsfond når fellesmassene er avvirket. Kongen kan i forskrift gi nærmere regler for det nasjonale sikkerhetsfondet, herunder nærmere regler for organisering, tilsyn, avsetning og utdeling.

Nåværende § 101 nr. 3 blir nytt nr. 5

§ 102 skal lyde:

§ 102 Endringer i andre lover

Fra den tid loven trer i kraft gjøres følgende endringer i andre lover:

1. Lov 28. november 1898 om Umyndiggjørelse oppheves.

2. I Almindelig borgerlig Straffelov 22. mai 1902 nr. 10 gjøres følgende endringer:

§ 78 første ledd skal lyde:

For fornærmede som er under 18 år eller helt eller delvis fratatt rettslig handleevne, gjelder reglene i straffeprosessloven § 93 g tilsvarende for adgangen til å begjære påtale. Er fornærmede over 15 år, kan det ikke mot hans uttalte vilje begjæres påtale i saker om legemsfornærmelse og ærekrenkelse.

§ 216 første ledd skal lyde:

Med fengsel inntil 3 år straffes den som bevirker eller medvirker til at en *mindreårig* ulovlig unndras eller holdes unndratt fra sine foreldres eller andre vedkommendes omsorg.

§ 300 første punktum skal lyde:

Med Bøder straffes den, som ved Sagsanlæg eller ved Trusel derom eller om nogenslags Fortræd søger enten hos den anden Part selv eller hos nogen Tredjemand at inddrive et ugyldigt Krav, som han har erhvervet ved i vindesyg Hensigt at *misbruge Letsind* eller Uerfarenhed *hos person under vergemål*, eller som medvirker hertil.

3. I lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene skal § 106 nr. 4 lyde:

4. når han er *verge for* noen, som står i slikt forhold til saken som nevnt under nr. 1, eller har vært *verge for* en part, etter at saken begynte;

4. I lov 31. mai 1918 nr. 4 om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer gjøres følgende endringer:

§ 22 skal lyde:

§ 22. Blir fullmaktsgiveren på grunn av sinnslidelse, herunder demens, eller alvorlig svekket helbred ute av stand til å inngå rettslig bindende disposisjoner, får en disposisjon fullmektigen deretter foretar, ikke annen virkning enn den ville ha hatt om fullmaktsgiveren selv hadde foretatt den, med mindre noe annet følger av reglene i vergemålsloven kapittel 10.

Blir fullmaktsgiveren fratatt den rettslige handleevnen etter vergemålsloven § 22, får en disposisjon fullmektigen deretter foretar, ikke annen virkning enn den ville ha hatt om fullmaktsgiveren selv hadde foretatt den.

Blir fullmaktsgiveren satt under vergemål, kan vergen innenfor sitt mandat kalle tilbake fullmakter.

§ 24 skal lyde

§ 24. Selv om fullmaktsgiveren er *i en tilstand eller situasjon som nevnt i § 22 første eller annet ledd* eller hans bo som dødsbo eller konkursbo er kommet under offentlig skiftebehandling, kan fullmektigen likevel i kraft av fullmakten foreta de rettshandler, som er nødvendige for å beskytte *vedkommende* eller boet mot tap, inntil vergen eller bestyrelsen kan vareta deres tarv.

5. I lov 17. juli 1925 nr. 11 om Svalbard gjøres følgende endringer:

§ 14 oppheves.

§ 15 oppheves.

6. Lov 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyndige oppheves.

7. I lov 21. februar 1930 om skifte gjøres følgende endringer:

§ 8 fjerde ledd skal lyde:

Skifte av arvelodd som er tildelt en fraværende arving og *forvaltes etter reglene i vergemålsloven*, foretas av tingretten på det sted hvor arven først falt.

§ 19 skal lyde:

§ 19 Med hensyn til forvaltningen av boets eiendeler er retten bundet av loddeiernes beslutning forsåvidt de alle er enige og retten ikke finner at beslutningen strider *mot fraværende* arvingers eller mot kreditorenes tarv.

§ 39 annet ledd første punktum skal lyde:

Er det gitt *utlegg til person under vergemål* eller *til noen* hvis midler skal forvaltes som foreskrevet i § 19 i lov om forsvunne personer mv., og *utlegget* i verdi svarer til eller overstiger det beløp som er fastsatt i medhold av *vergemålsloven § 49* første ledd, skal skifteforvalteren uoppholdelig sende utskrift av utloddingsprotokollen til *fylkesmannen* som forvaltningen av midlene hører under.

§ 53 første ledd nr. 3 skal lyde:

3. hvis noen av ektefellene er under atten år eller *fratatt rettslig handleevne*, med *mindre vergen skriftlig samtykker i at boet skiftes privat*,

§ 61 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Retten skal påse at avgjørelsen ikke blir til skade for loddeier som er under *vergemål*, eller som er forhindra fra sjølv å gjøre sine ønsker gjeldende eller fra å være personlig til stede under skiftet.

§ 65 annet ledd annet punktum skal lyde:

Dersom det stilles fullgod sikkerhet, kan lodd til en *person som er under 18 år eller fratatt rettslig handleevne*, også i andre tilfeller legges ut ved en fordring på den som overtar eiendelen eller rettigheten.

§ 79 skal lyde:

§ 79. Er noen av loddeierne *under 18 år*, må vergen skriftlig samtykke i at boet blir skiftet privat. *Det samme gjelder om noen av loddeierne er fratatt rettslig handleevne*. Retten skal skriftlig varsle *fylkesmannen* om at boet skiftes privat. *Person som nevnt i første og annet punktum representeres* under skiftebehandlingen av vergen, og vergen har på dennes vegne de rettigheter som tilkommer en loddeier. *Ved vergemål uten fratakelse av den rettslige handleevnen* får vergen de samme rettighetene som nevnt i *fjerde punktum* hvis representasjon under skifte ikke faller utenfor *vergeoppdraget*.

Er alle loddeierne *i en situasjon som nevnt i første ledd første og annet punktum*, kan det skiftes privat hvis vergen overtar ansvaret for avdødes forpliktelser. Er det flere verger, hefter de fullt og solidarisk for gjelden. Regelen i første ledd *tredje punktum* gjelder tilsvarende.

§ 84 annet ledd skal lyde:

Fylkesmannen og verge kan kreve offentlig skifte på vegne av en mindreårig loddeier eller loddeier som er fratatt rettslig handleevne. *Fylkesmannen* har rett til å kreve offentlig skifte selv om privat skifte er avsluttet, hvis *fylkesmannen finner at størrelsen på arvelodd som tilkommer en person som nevnt i første punktum, ikke er tilfredsstillende*.

§ 87 skal lyde:

§ 87. Boet skal skiftes offentlig hvis det er bestemt av arvelateren i gyldig testament, eller hvis arvelateren har bestemt at arv som tilfaller noen av arvingene, skal forvaltes etter reglene i vergemålsloven kapittel 7, og arven for den eller de arvinger det gjelder, antas å *overstige grensen etter vergemålsloven § 49 første ledd første punktum*.

§ 98 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Hvis arvingene eller deres verger ikke vedtar denne oppgave, eller skifteforvalter på vegne av *arving under vergemål* finner særlig grunn til å dra oppgavens riktighet i tvil, kan de kreve nærmere opplysninger, og i fornødent fall registrering og takst.

§ 123 skal lyde:

§ 123. Med hensyn til vergemål under offentlig skifte for arvinger som er forsvunnet etter arvefallet eller hvis oppholdssted ikke kjennes, får *vergemålsloven kapittel 5 og § 34* tilsvarende anvendelse.

8. I lov 17. februar 1939 nr. 1 om gjeldsbrev skal § 17 lyde:

§ 17. Utgjevaren kann likeins gjera gjeldande

at gjeldsbrevet er falskt eller forfalska, underskrive på hans vegner utan fullmakt eller ugildt på grunn av grov tvang (§ 28 i avtalelova), *manglande rettsleg handleevne* eller sinnssjukdom,

at gjeldsbrevet er sagt maktlaust, eller at kravet er bortfalle eller brigda etter reglane om deponering, forelding, preklusjon eller tvangsakkord.

9. I lov 23. mars 1961 nr. 1 om forsvunne personer mv. gjøres følgende endringer:

§ 3 første ledd annet punktum skal lyde:

Midlene forvaltes *etter reglene i vergemålsloven*.

§ 13 første punktum skal lyde:

Er det gått 10 år siden siste tidspunkt da en vet at den forsvunne var i live, uten at midler som forvaltes *etter vergemålsloven eller verge eller fullmektig* er skiftet, skal den som har forvaltningen, gi melding til tingretten, som da behandler midlene som om den forsvunne var død.

10. I lov 24. mai 1961 nr. 1 om sparebanker gjøres følgende endringer:

§ 13 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Heller ikke kan det velges noen som er *mindreårig eller fratatt rettslig handleevne*, eller som står i samarbeids-, underordnings- eller avhengighetsforhold til eller er gift med eller i rett opp- eller nedstigende linje eller i første sidelinje er beslektet eller besvogret med styremedlem, varamedlem til styret, revisor eller overordnet tjenestemann i sparebanken.

§ 35 første ledd skal lyde:

Den som er *mindreårig eller fratatt rettslig handleevne*, eller hvis bo er under konkursbehandling, akkordforhandling eller privat administrasjon, kan ikke være revisor.

11. I lov 24. mai 1961 nr. 2 om forretningsbanker skal § 13 første ledd lyde:

En forretningsbank skal ha en kontrollkomité med minst tre medlemmer og minst ett varamedlem med en funksjonstid på to år. Medlemmer og varamedlemmer velges av generalforsamlingen. Et medlem av komiteen skal tilfredsstillende krav som stilles til dommere etter lov av 13. august 1915 nr. 5 om domstolene § 54 annet ledd. Valget av dette medlem skal godkjennes av Finanstilsynet.

Finanstilsynet kan dispensere fra bestemmelsene i de to foregående punktum. Kontrollkomiteen velger selv sin formann og nestformann hvis ikke vedtektene legger denne myndighet til generalforsamlingen. Medlem av komiteen som skal velges av generalforsamlingen, må fylle vilkårene for valg til representantskapet. Representantskapets formann og nestformann, styremedlem, varamedlem til styret, revisor eller tjenestemann i banken kan ikke velges til medlem eller varamedlem av kontrollkomiteen. Heller ikke kan det velges noen som er *mindreårig eller fratatt rettslig handleevne*, eller som står i samarbeids-, underordnings- eller avhengighetsforhold til eller er gift med eller i rett opp- eller nedstigende linje

eller i første sidelinje er beslektet eller besvogret med styremedlem, varamedlem til styret, revisor eller overordnet tjenestemann i banken. Heller ikke kan det velges noen som er gått konkurs, har åpnet gjeldsforhandling eller er under privat administrasjon. Inntreer forhold som gjør at vedkommende ikke lenger er valgbar, trer han ut av kontrollkomiteen. I stedet for medlem som trer ut, velges ved første anledning nytt medlem for resten av hans valgperiode. For avdelinger med eget styre kan velges lokale kontrollkomiteer for stedlig kontroll under tilsyn av hovedkomiteen.

12. I **lov 9. juni 1961 nr. 1 om skytevåpen og ammunisjon mv.** skal § 7 femte ledd lyde:

Søknad fra *mindreårig eller person som er fratatt rettslig handleevne*, må være tiltrådt av verge.

13. I **lov 19. juni 1964 nr. 14 om avgift på arv og visse gaver** gjøres følgende endringer:

§ 9 tredje ledd skal lyde:

Ved fastsettelsen av tiden for rådighetservervet sees det bort fra arvelaters eller givers bestemmelse om at midlene skal behandles *etter reglene i vergemålsloven* eller være undergitt lignende rådighetsinnskrenkning.

§ 25 tredje ledd annet punktum skal lyde:

For en *person under vergemål* er vergen meldepliktig.

14. I **lov 5. juni 1970 nr. 35 om utlevering for å få iverksatt vedtak om frihetsinngrep truffet av myndighet i annet nordisk land** skal § 5 fjerde ledd lyde:

Dersom hensynet til den som kreves utlevert tilsier det, skal det oppnevnes *verge*.

15. I **lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv m.m.** gjøres følgende endringer:

§ 9 annet ledd tredje punktum skal lyde:

For arving som er *mindreårig eller fråteken rettsleg handleevne på det økonomiske området*, må også *fylkesmannen samtykke etter første punktum*, og *fylkesmannen må* i tilfelle også samtykke i avtale med arvingane som nemnd i andre punktum.

§ 10 annet og tredje punktum skal lyde:

Er den særskilde livsarvingen *mindreårig eller fråteken rettsleg handleevne på det økonomiske området*, krevst det samtykke også fra *fylkesmannen*. *Fylkesmannen* bør som regel berre samtykke når *fylkesmannen* meiner det vil være til gagn også for den særskilde livsarvingen at attlevande ektemake får rett til uskifte.

§ 13 annet og tredje ledd skal lyde:

Ektemake som er *fråteken rettsleg handleevne på det økonomiske området*, har ikkje rett til uskifte. Så langt det er nødvendig for at ektemaken og heimeverande barn kan få forsvarleg underhold og halde heimen oppe, kan retten likevel med

samtykke frå *fylkesmannen* gjere vedtak om at ektemaken skal ta over buet eller ein del av det uskift.

Ein mindreårig ektemake har berre rett til uskifte når *fylkesmannen* samtykkjer.

§ 15 første punktum skal lyde:

Er ein arving *under verjemål* og attlevande ektemake verja hans, skal retten syte for at det blir oppnemnt setteverje.

§ 16 annet ledd skal lyde:

Er attlevande ektemake eller nokon av arvingane *under verjemål*, skal retten sende *fylkesmannen på staden der personen under verjemål* bur, slik oppgåve, status eller registrering og verdsetjing som er nemnd i § 14.

§ 21 første ledd annet punktum skal lyde:

For arvingar som er mindreårige eller fråtekne rettsleg handleevne på det økonomiske området, må også fylkesmannen samtykkje.

§ 22 første ledd annet punktum skal lyde:

Trengst det for rett til uskifte samtykke frå *arvingane*, tar desse likevel arv utan omsyn til om dei lever på den tid som er nemnd.

§ 23 annet ledd skal lyde:

Det same gjeld når attlevande ektemake *er fråteken rettsleg handleevne på det økonomiske området*, likevel slik at føresegna i § 13 andre ledd andre punktum gjeld tilsvarande.

§ 24 tredje og fjerde ledd skal lyde:

Har attlevande ektemake overtatt buet uskift med førstavdødes særskilde livsarvingar og *desse var mindreårige eller fråtekne rettsleg handleevne på det økonomiske området*, kan desse krevje skifte for seg sjølve når dei er blitt myndige. Døyr ein *slik* livsarving, plikter ektemaken å skifte med livsarvingene hans dersom dei ikkje samtykkjer i at uskiftet held fram. Paragraf 10 andre og tredje punktum gjeld tilsvarende. Om ein særskilt livsarving kan krevje arveoppgjer etter desse føresegnene, fører ikkje det til at attlevande ektemake mister retten til å sitje i uskifte med resten av buet.

Er ektemaken eller arvingen mindreårig eller fråteken rettsleg handleevne på det økonomiske området, er det verja som med samtykke frå *fylkesmannen* reiser krav om skifte.

§ 32 annet ledd første punktum skal lyde:

Etter slikt testament skal arven heilt eller delvis styrast *etter reglane i vergemålsloven kapittel 7*, eller på annan måte som gir god nok trygd og avkasting.

§ 32 annet ledd femte punktum skal lyde:

Dersom arven skal styrast *etter reglane i vergemålsloven kapittel 7*, kan det fastsetjast at tillitsmann ikkje skal oppnemnas.

§ 45 annet ledd oppheves. Nåværende tredje ledd blir nytt annet ledd.

§ 48 tredje ledd skal lyde:

Er det vedteke verjemål for testator, bør erklæring frå lege om tilstanden til testator leggjast ved testamentet.

§ 56 annet ledd annet punktum skal lyde:

Vil nokon som er *under verjemål* gjere arvepakt, krevst dessutan samtykke frå *fylkesmannen* i den mon arvepakta gjeld midlar som *personen* ikkje rår over sjølv.

§ 74 annet ledd oppheves. Nåværende tredje ledd blir nytt annet ledd.

16. I lov **14. juni 1974 nr. 39 om eksplosive varer** skal § 25 fjerde ledd tredje punktum lyde:

Søknad fra *person som er fratatt rettslig handleevne*, må være tiltrådt av verge.

17. I lov **28. juni 1974 nr. 58 om odelsretten og åsetesretten** gjøres følgende endringer:

I § 20 a skal paragrafoverskriften lyde:

§ 20 a. Frist og formkrav mv.

§ 20 a tredje ledd skal lyde:

Er det mindreårige eller personar som heilt eller delvis manglar rettsleg handleevne mellom dei som det er aktuelt å gi eit slikt tilbod, skal tilbodet også sendast fylkesmannen.

§ 74 annet ledd skal lyde:

Føresegna i første stykket gjeld tilsvarande dersom saksøkjaren misser si rettslege handleevne før løysingssaka er slutført, og *fylkesmannen* fråfell saka på hans vegner.

18. I lov **13. juni 1975 nr. 50 om svangerskapsavbrudd** skal § 4 tredje ledd lyde:

Er kvinnen uten verge i tilfelle som nevnt i første ledd tredje punktum eller annet ledd, skal tingretten etter begjæring fra hennes lege eller nemnda (jfr. § 7) oppnevne *verge*.

19. I lov **3. juni 1977 nr. 57 om sterilisering** skal § 4 fjerde ledd lyde:

Er en person uten verge i tilfelle som nevnt i annet eller tredje ledd, skal tingretten etter begjæring fra vedkommende lege eller nemnda (jfr. § 6 annet ledd) eller rådet (jfr. § 6 første ledd), oppnevne *verge*.

20. I lov **10. juni 1977 nr. 71 om anerkjennelse og fullbyrding av nordiske dommer på privatrettens område** skal § 7 nr. 1 bokstav a lyde:

a) avgjørelse eller forlik om oppheving av formuesfellesskapet, separasjon, skilsmisse, omstøting av ekteskap, stiftelse eller oppheving av adopsjonsforhold, *hel eller delvis fratakelse av rettslig handleevne eller endring av vedtak om dette*, eller om deling av formue eller erstatning i forbindelse med separasjon, skilsmisse eller omstøting av ekteskap, for så vidt gjelder fullbyrding får loven dog anvendelse på avgjørelse som har bindende virkning her i landet etter artikkel 22 i konvensjon 6 februar 1931 mellom Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige angående internasjonal-privatrettslige bestemmelser om ekteskap, adopsjon og vergemål,

21. I lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer skal § 12 nr. 1 bokstav a lyde:

a) *person under vergemål mot verge, eller*

22. I lov 13. juni 1980 nr. 24 om ligningsforvaltning skal § 4-5 nr. 2 lyde:

2. For *skatteyster som er mindreårig eller fratatt rettslig handleevne*, skal selvangivelse m.v. leveres av vergen. Dette gjelder ikke barn som har nådd den alder da det etter skatteloven anses som selvstendig skattyter og leverer selvangivelse selv.

23. I lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp skal § 16 første ledd lyde:

Fri sakførsel innvilges uten behovsprøving i saker som nevnt i § 11 første ledd nr. 4, 5 og 7, samt i følgende tilfeller:

1. for den vernepliktige i militærnektersaker etter lov 19. mars 1965 nr. 3 om fritaking for militærtjeneste av overbevisningsgrunner,
2. for den et tvangstiltak retter seg mot i saker om overprøving av administrative tvangsvedtak i helse- og sosialsektoren etter tvisteloven kapittel 36,
3. for den private part i saker hvor søksmål er anbefalt av Stortingets ombudsmann for forvaltningen,
4. for utlending i tilfeller som nevnt i utlendingsloven § 92 tredje ledd annet punktum og fjerde ledd eller for den som har rett til fri sakførsel etter statsborgerloven § 27 sjuende ledd annet punktum,
5. til den som er begjært *fratatt rettslig handleevne*, eller som begjærer *et vedtak om fratakelse av rettslig handleevne* opphevet etter *vergemålsloven*,
6. til den det oppnevnes advokat for i medhold av barneloven § 61 første ledd nr. 5.

24. I lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre gjøres følgende endringer:

§ 6 annet punktum skal lyde:

Er barnet *mindreårig*, vert saka reist av oppnemnd verje.

§ 29 c skal lyde:

§ 29 c. *Stillinga til verja*

Verja kan ikkje reise slektskapssak for ein *person under verjemål* som har fylt 15 år, utan samtykke frå *personen* med mindre *personen ikkje er i stand til å forstå kva eit samtykke førar med seg*.

§ 33 skal lyde:

§ 33. *Barnet sin sjølvråderett.*

Foreldra skal gje barnet stendig større sjølvråderett med alderen og fram til det fyller 18 år.

25. I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker gjøres følgende endringer:

§ 83 skal lyde:

§ 83. Er siktede under 18 år, har også hans verge partsrettigheter. Dersom vergen ikke kan eller vil vareta siktetes tarv i saken, skal *fylkesmannen oppnevne en midlertidig verge som har partsrettigheter i stedet for den opprinnelige vergen*.

§ 84 annet ledd fjerde punktum skal lyde:

Har han ikke verge, skal det oppnevnes *verge*.

Ny § 93 g skal lyde:

§ 93g. Rettigheter som etter loven her tilkommer fornærmede og etterlatte, utøves av vergen når den fornærmede eller etterlatte er under 18 år, med mindre noe annet følger av lov. Er vergene uenige seg imellom om utøvelsen av rettighetene, skal det oppnevnes en setteverge.

En mindreårig som har fylt 15 år, kan på ethvert tidspunkt i saken selv utøve rettighetene som fornærmet eller etterlatt, med mindre den mindreårige er i en tilstand som beskrevet i vergemålsloven § 20.

Rettigheter som nevnt i første ledd utøves av vergen når den fornærmede eller etterlatte fullt ut er fratatt den rettslige handleevnen. Det samme gjelder en fornærmet eller etterlatt som delvis er fratatt den rettslige handleevnen når fratakelsen av handleevnen må anses å omfatte det å utøve prosessuelle rettigheter.

§ 409 tredje ledd skal lyde:

Er fornærmede *under 18 år, helt eller delvis fratatt den rettslige handleevnen*, antas å være i en tilstand som nevnt i straffeloven § 44, eller er han død, gjelder reglene i straffeloven § 78.

26. I lov 19. november 1982 nr. 66 om helsetjenesten i kommunene skal § 6-8 nr. 1 lyde:

1. Ledelsen for sykehjem skal ha fullmakt til å disponere kontantytelser etter lov om folketrygd for pasient som ikke er i stand til å disponere midlene selv. Midlene skal nyttes slik at de kommer pasienten personlig til gode. Oppsparte midler som overstiger 3/4 av folketrygdens grunnbeløp, forvaltes ikke av institusjonen. Reglene i *vergemålsloven* får ikke anvendelse på midler som institusjonen forvalter. *Fylkesmannen skal ha kopi av vedtak etter første punktum. Hvis*

fylkesmannen treffer vedtak om vergemål for pasienten etter reglene i vergemålsloven, kan fylkesmannen beslutte at midlene i stedet skal forvaltes av vergen. Er pasienten allerede under vergemål, må vergen samtykke til vedtak som nevnt i første punktum hvis forvaltning av midlene hører under vergens mandat.

27. I lov **17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr** skal § 10 første ledd nr. 7 lyde:

7. sak om *fratakelse av den rettslige handleevnen etter vergemålsloven,*

28. I lov **8. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett** gjøres følgende endringer:

§ 3-4 første ledd første punktum skal lyde:

Når en overdrager tar forbehold som nevnt i § 3-1 eller § 3-2, skal han oppnevne en bank, en advokat eller etter nærmere regler *fylkesmannen* som tillitsmann.

§ 3-4 tredje ledd skal lyde:

Kongen kan gi nærmere regler om *fylkesmannens* adgang og plikt til å være *tillitsmann* og om tillitsmannens forvaltning av beslagsfrie midler, derunder om den godtgjøring som tillitsmannen har krav på.

§ 3-7 annet ledd annet punktum skal lyde:

Slikt samtykke gis av *fylkesmannen* dersom *fylkesmannen* er tillitsmann, og ellers av Stiftelsestilsynet.

§ 3-8 annet ledd skal lyde:

Forvaltningsloven gjelder likevel for *fylkesmannen* som tillitsmann. For vedtak truffet av *fylkesmannen* er Stiftelsestilsynet klageinstans.

29. I lov **28. februar 1986 nr. 8 om adopsjon** gjøres følgende endringer:

§ 4 skal lyde:

§ 4. *Personer som er fratatt rettslig handleevne*, kan bare adoptere med samtykke fra sin verge.

§ 8 skal lyde:

§ 8. *Personer som er fratatt rettslig handleevne*, kan ikke adopteres uten samtykke fra vergen.

30. I lov **10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner** skal § 1-3 første ledd nr. 2 lyde:

2. fylkesmannen ved forvaltning av finansielle eiendeler etter vergemålsloven og stiftelser som ikke har til formål å drive næringsvirksomhet

31. I lov **16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler** gjøres følgende endringer:

§ 17-1 femte ledd tredje punktum skal lyde:

Tilsvarende gjelder dersom forsikringstakeren blir *fratatt rettslig handleevne*, jf *vergemålsloven § 77 første ledd bokstav b*.

§ 17-6 annet punktum skal lyde:

Dette gjelder likevel ikke dersom ugyldigheten skyldes falsk, *forfalskning, sinnssykdom, grov tvang* som nevnt i avtaleloven § 28, *mindreårighet eller vergemål med fratakelse av rettslig handleevne*.

32. I lov 15. mars 1991 nr. 3 om meglings i konfliktråd gjøres følgende endringer:

§ 12 annet ledd annet punktum skal lyde:

Dersom vergen ikke kan eller vil vareta partens tarv i saken, skal *fylkesmannen oppnevne en midlertidig verge som skal opptre i stedet for den opprinnelige vergen under konfliktrådsbehandlingen*.

§ 13 tredje ledd skal lyde:

Er en part mindreårig, eller er en part satt under vergemål og mangler rettslig handleevne til å inngå slik avtale, må avtalen godkjennes av vergen.

33. I lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap gjøres følgende endringer:

§ 2 skal lyde:

§ 2. *Adgangen for personer under vergemål til å inngå ekteskap.*

Den som er *satt under vergemål*, må ha samtykke fra vergen for å inngå *ekteskap dersom* det faller innenfor *vergens oppdrag* å gi slikt samtykke. *Nekter vergen, kan fylkesmannen likevel gi tillatelse hvis det ikke er rimelig grunn for nektelsen.*

§ 7 bokstav c skal lyde:

c. Er noen av brudefolkene *satt under vergemål og det faller innenfor vergens oppdrag å samtykke til ekteskap*, skal det godtgjøres at det er gitt samtykke eller tillatelse til ekteskapet etter § 2 første punktum, jf *andre* punktum.

§ 8 fjerde ledd skal lyde:

Erklæring som nevnt i første ledd kan ikke gis av noen som er under 18 år eller *fratatt rettslig handleevne*, hvis ikke vergen har gitt samtykke til privat skifte etter skifteloven § 53 første ledd nr. 3 eller § 79.

§ 16 sjette ledd tredje punktum oppheves.

§ 27 annet ledd bokstav c skal lyde:

c. når sak om separasjon eller skilsmisse blir reist av *vergen etter* § 28.

§ 28 skal lyde:

§ 28. *Partsrettigheter for ektefelle under vergemål mv.*

Sak for fylkesmannen om separasjon eller skilsmisse og ekteskaps sak for domstolene reises av eller mot en ektefelle personlig også når han eller hun er *mindreårig eller fratatt rettslig handleevne etter vergemålsloven § 22*. Når sak er reist, kan vergen opptre til støtte for *denne ektefellen*. Vergen skal varsles om

saken av fylkesmannen. Er sak reist for domstolene, skal stevning også forkynnes for vergen.

En verge kan fremme sak på vegne av en ektefelle som mangler rettslig handleevne, dersom det er påtrengende nødvendig av hensyn til denne ektefellen. Disse sakene behandles i alle tilfeller av domstolene, som også avgjør om det er grunnlag for saksanlegget.

Dersom en ektefelle er *satt under vergemål uten å være fratatt rettslig handleevne*, og det faller innenfor *vergens* oppdrag å opptre i eller fremme sak om separasjon eller skilsmisse eller ekteskapssak, gjelder reglene i første og annet ledd tilsvarende for *vergen*.

§ 47 skal lyde:

§ 47. Personer med manglende rettslig handleevne

En ektefelle som er *mindreårig eller fratatt rettslig handleevne på det økonomiske området*, må ha samtykke av verge for å inngå avtaler i samsvar med reglene i §§ 42 til 46.

§ 54 første ledd femte punktum skal lyde:

Kreves det for *en ektefelle* samtykke av *verge*, må dette samtykket gis på samme måte.

§ 57 første ledd bokstav c annet punktum skal lyde:

Dersom ektefellen er *mindreårig eller fratatt rettslig handleevne på det økonomiske området*, må vergen samtykke.

34. I lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester mv. gjøres følgende endringer:

§ 4A-3 annet, tredje og fjerde ledd skal lyde:

Tjenestemottakeren, pårørende og *verge skal* høres før det treffes vedtak om bruk av tvang og makt etter reglene i dette kapitlet og gis informasjon om adgangen til å uttale seg i saker som skal overprøves, klageadgang og adgangen til å bringe vedtaket inn for tilsynsmyndighet og tingretten.

Dersom *verge ikke* allerede er oppnevnt der kommunen anser det aktuelt å fatte vedtak om bruk av tvang og makt etter reglene i dette kapitlet, skal *verge* oppnevnes. Kommunen skal begjære oppnevning av *verge* dersom ikke oppnevning er begjært av andre som kan framsette slik begjæring, jf. vergemålsloven § 56. Opplysninger om personlige forhold som *vergen* mottar, kan bare gis videre dersom det er nødvendig for å utføre *vergeoppdraget*.

Som pårørende regnes ektefelle, samboer, barn *over 18 år*, foreldre, *søsken over 18 år* og besteforeldre. Det gjelder et prioritetsforhold i den rekkefølgen som er angitt, med mindre særlige grunner foreligger.

§ 4A-7 første ledd fjerde punktum skal lyde:

Det skal straks sendes melding om beslutningen til den faglig ansvarlige for tjenesten, Fylkesmannen, *verge og pårørende*, eller på den måten Fylkesmannen beslutter.

§ 4A-7 fjerde ledd annet punktum skal lyde:

Vedtaket skal samtidig sendes spesialisthelsetjenestene, *verge og pårørende* som kan avgi uttalelse til Fylkesmannen.

§ 4A-8 annet ledd skal lyde:

Fylkesmannen skal gi *vergen og pårørende* opplysning om klageadgangen etter § 4A-11 annet ledd.

§ 4A-11 første ledd første punktum skal lyde:

Beslutning etter § 4A-5 tredje ledd bokstav a kan påklages av tjenestemottakeren, *verge og pårørende* til Fylkesmannen.

§ 4A-11 annet ledd første punktum skal lyde:

Vedtak etter § 4A-5 tredje ledd bokstavene b og c som er overprøvd av Fylkesmannen etter § 4A-8, kan påklages av tjenestemottakeren, *vergen og pårørende* til fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker.

§ 4A-12 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Søksmål kan også reises av pårørende *eller verge*.

§ 6-1 a annet ledd første punktum skal lyde:

En persons pårørende etter første ledd er ektefelle, person som lever i ekteskapslignende eller partnerskapslignende forhold med vedkommende, foreldre *og barn og søsken over 18 år*.

35. I lov 19. juni 1992 nr. 59 om bygdeallmenninger skal § 4-2 tredje og fjerde ledd lyde:

For person som er mindreårig eller fratatt rettslig handleevne på det økonomiske området, utøves stemmeretten av vergen.

Ingen kan avgi mer enn to stemmer. I tilfelle hvor både vergen og *person som nevnt i tredje ledd* har stemmerett, kan likevel vergen stemme både for seg selv og *personen han eller hun er verge for*.

36. I lov 19. juni 1992 nr. 60 om skogsdrift mv. i statsallmenningene skal § 3-2 tredje og fjerde ledd lyde:

For person som er mindreårig eller fratatt rettslig handleevne på det økonomiske området, utøves stemmeretten av vergen.

Ingen kan avgi mer enn to stemmer. I tilfelle hvor både vergen og *person som nevnt i tredje ledd* har stemmerett, kan likevel vergen stemme både for seg selv og *personen han eller hun er verge for*.

37. I lov 18. juni 1993 nr. 109 om autorisasjon av regnskapsførere skal § 4 første ledd nr. 5 lyde:

5. ikke være *mindreårig eller fratatt rettslig handleevne etter vergemålsloven*,

38. I lov 22. desember 1995 nr. 85 om europeiske økonomiske foretaksgrupper ved gjennomføring av EØS-avtalens vedlegg XXII nr. 10 (rådsforordning (EØF) nr. 2137/85) skal § 3 lyde:

§ 3. Ingen kan være forretningsfører i en foretaksgruppe når vedkommende er *mindreårig eller fratatt rettslig handleevne*, eller det inntreer slik hindring for vedkommende som nevnt i konkursloven § 142.

39. I lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd skal § 22-4 første ledd lyde:

For den som er innlagt i en helseinstitusjon for langtidspasienter, og som ikke er i stand til å disponere ytelsen selv, skal ytelsen utbetales til institusjonen.

Helseinstitusjonen skal forvalte midlene til beste for den som har rett til ytelsen.

Reglene i *vergemålsloven* får ikke anvendelse på midler som institusjonen forvalter. *Fylkesmannen skal ha kopi av vedtak etter første punktum. Hvis fylkesmannen treffer vedtak om vergemål for personen etter reglene i vergemålsloven, kan fylkesmannen beslutte at midlene i stedet skal forvaltes av vergen. Er personen allerede under vergemål, må vergen samtykke til vedtak som nevnt i første punktum hvis forvaltning av midlene hører under vergens mandat.*

40. I lov 23. mai 1997 nr. 31 om eierseksjoner skal § 38 annet ledd tredje punktum lyde:

Bare myndige personer kan være styremedlemmer.

41. I lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper skal § 6-8 første ledd annet punktum lyde:

Det samme gjelder hvis et styremedlem blir *fratatt rettslig handleevne* eller blir satt i konkurskarantene etter konkursloven §§ 142 og 143.

42. I lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper skal § 6-8 første ledd annet punktum lyde:

Det samme gjelder hvis et styremedlem blir *fratatt rettslig handleevne* eller blir satt i konkurskarantene etter konkursloven §§ 142 og 143.

43. I lov 19. juni 1997 nr. 82 om pass skal § 4 lyde:

§ 4. Pass til mindreårige og personer som er fratatt rettslig handleevne

Til barn under 18 år utstedes ikke pass uten samtykke fra den eller de som har foreldreansvaret. Har foreldrene felles foreldreansvar, må begge samtykke. Pass kan likevel utstedes til barn med bare den ene av foreldrenes samtykke i tilfelle der vedkommende i henhold til barneloven har anledning til å ta med barnet ut av landet uten den annens samtykke. Dersom barneverntjenesten har overtatt omsorgen for barnet etter barnevernloven § 4-8 eller § 4-12, skal samtykke kun innhentes fra barneverntjenesten.

Til *person som er fratatt rettslig handleevne*, utstedes ikke pass uten samtykke fra vergen.

Pass kan i særlige tilfeller utstedes til *person som nevnt i første og annet ledd* uten samtykke dersom det er åpenbart ubetenkelig.

44. I lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag skal § 25 lyde:

§ 25. Kontohaver under vergemål

(1) En mindreårig som har fylt 15 år, kan inngå avtale om konto for midler han eller hun har rett til å disponere over, jf. vergemålsloven § 12. Den mindreårige kan selv disponere over en slik konto ved kontante innskudd og uttak, med mindre institusjonen har fått melding fra fylkesmannen om at den mindreårige er fratatt rådigheten over midlene etter vergemålsloven § 12 tredje ledd.

(2) Midler som etter vergemålsloven eller vedtak om vergemål bare kan disponeres av vergen eller fylkesmannen, skal ikke settes inn på konto som personen under vergemål har rett til å disponere over på egen hånd.

(3) En verge kan inngå avtale om konto i den mindreåriges navn uten den andre vergens samtykke. Ved avtaleinngåelsen skal vergen opplyse om det finnes andre verger for den mindreårige. Dersom det finnes flere verger, skal institusjonen informere den andre vergen om opprettelsen av kontoen.

(4) Har en kontohaver under vergemål flere verger, disponerer de kontoen i fellesskap med mindre de skriftlig har gitt melding om noe annet, fylkesmannen har besluttet at en av vergene skal disponere kontoen, jf. vergemålsloven § 18 fjerde ledd, eller en gaveyter eller arvelater har besluttet at arven eller gaven skal forvaltes på en bestemt måte, jf. vergemålsloven § 95.

(5) Opplysninger som institusjonen etter loven her skal meddele kontohaveren, skal gis verge eller fylkesmannen med mindre opplysningene gjelder midler personen under vergemål har rett til å disponere over på egen hånd.

45. I lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasientrettigheter gjøres følgende endringer:

§ 1-3 bokstav b annet punktum skal lyde:

Dersom pasienten er ute av stand til å oppgi pårørende, skal nærmeste pårørende være den som i størst utstrekning har varig og løpende kontakt med pasienten, likevel slik at det tas utgangspunkt i følgende rekkefølge: ektefelle, registrert partner, personer som lever i ekteskapslignende eller partnerskapslignende samboerskap med pasienten, barn *over 18 år*, foreldre eller andre med foreldreansvaret, søsken *over 18 år*, besteforeldre, andre familiemedlemmer som står pasienten nær, verge eller fremtidsfullmektig med kompetanse på det personlige området.

§ 4-3 første ledd skal lyde:

Rett til å samtykke til helsehjelp har:

- a) *personer over 18 år*, med mindre annet følger av § 4-7 eller annen særlig lovbestemmelse, og
- b) *personer mellom 16 og 18 år*, med mindre annet følger av særlig lovbestemmelse eller av tiltakets art.

I § 4-6 skal overskriften lyde:

§ 4-6. Om pasienter over 18 år som ikke har samtykkekompetanse

§ 4-6 første ledd skal lyde:

Dersom en pasient over 18 år ikke har samtykkekompetanse etter § 4-3 annet ledd, kan den som yter helsehjelp, ta avgjørelse om helsehjelp som er av lite inngripende karakter med hensyn til omfang og varighet.

§ 4-7 skal lyde:

§ 4-7. Om pasienter som er fratatt rettslig handleevne på det personlige området

Pasient som er fratatt rettslig handleevne på det personlige området etter vergemålsloven § 22 tredje ledd, skal i så stor utstrekning som mulig selv samtykke til helsehjelp. Dersom dette ikke er mulig, kan vergen samtykke på vegne av pasienten.

§ 4-9 tredje ledd skal lyde:

Helsepersonell må forsikre seg om at pasient som nevnt i første og annet ledd er over 18 år og ikke er fratatt rettslig handleevne på det personlige området, og at vedkommende er gitt tilfredsstillende informasjon og har forstått konsekvensene for egen helse ved behandlingsnektelsen.

46. I lov 21. desember 2000 nr. 105 om opplysningsplikt og angrerett mv. ved fjernsalg og salg utenfor fast utsalgssted skal § 7 a tredje ledd annet punktum lyde:

Det skal tas særskilt hensyn til behovet for beskyttelse av personer uten rettslig handleevne, som for eksempel mindreårige.

47. I lov 15. juni 2001 nr. 59 om stiftelser gjøres følgende endringer:

§ 21 annet ledd bokstav a skal lyde:

a) eiendeler som etter vedtektene eller styrets beslutning forvaltes av *fylkesmannen* etter vergemålsloven § 97, og

§ 27 første ledd annet punktum skal lyde:

Det samme gjelder mindreårige, personer som er fratatt rettslig handleevne, og personer det har inntrådt slik hindring for som nevnt i konkursloven § 142.

48. I lov 5. juli 2002 nr. 64 om registrering av finansielle instrumenter skal § 8-2 nr. 3 første punktum lyde:

Tingretten og namsmannen har rett til å få opplyst hvilke registrerte finansielle instrumenter som tilhører en saksøkt, en skyldner eller en person som er fratatt rettslig handleevne, og om det er øvrige begrensede rettigheter i disse.

49. I lov 6. juni 2003 nr. 38 om bustadbyggjelag skal § 6-7 første ledd annet punktum lyde:

Det same gjeld dersom ein styremedlem blir *fråteken rettsleg handleevne* eller blir sett i konkurskarantene etter konkursloven §§ 142 og 143.

50. I lov 27. juni 2003 nr. 64 om alternativ behandling av sykdom mv. skal § 7 tredje ledd første punktum lyde:

Bestemmelsen i første ledd gjelder ikke dersom behandlingen skjer i samarbeid eller samforståelse med pasientens lege, og *pasienten har* samtykkekompetanse etter pasientrettighetsloven § 4-3 første og andre ledd.

51. I lov 5. desember 2003 nr. 100 om humanmedisinsk bruk av bioteknologi m.m. gjøres følgende endringer:

§ 2-5 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Bare personer over 18 år som ikke er fratatt rettslig handleevne på det personlige området, kan gi slikt samtykke.

§ 2-9 første ledd første punktum skal lyde:

En sædgiver skal være over 18 år og ikke fratatt rettslig handleevne på det personlige området.

52. I lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff skal § 261 første ledd lyde:

Den som alvorlig eller gjentatte ganger unndrar en *mindreårig* eller holder denne unndratt fra noen som i henhold til lov, avtale eller rettsavgjørelse skal ha den *mindreårige* boende fast hos seg, straffes med bot eller fengsel inntil 2 år. På samme måte straffes den som urettmessig unndrar den *mindreårige* fra noen som har fått omsorgen etter vedtak om omsorgsovertakelse.

53. I lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile saker gjøres følgende endringer:

§ 2-2 tredje og fjerde ledd skal lyde:

(3) *Mindreårige* er bare prosessdyktige når det følger av særlig lovbestemmelse. *Personer som er fratatt rettslig handleevne etter vergemålsloven § 22, er bare prosessdyktige hvis saken gjelder eiendeler, disposisjoner eller forhold utenfor området for fratakelsen av handleevnen, med mindre noe annet følger av særlig lovbestemmelse.*

(4) *En person* som på grunn av sin psykiske helsetilstand ikke er i stand til å vareta sine egne interesser under saken, er ikke prosessdyktig. Har ikke personen *verge*, skal retten sørge for at *det oppnevnes verge*.

§ 2-3 annet ledd skal lyde:

(2) *For personer* som mangler prosessdyktighet etter § 2-2 fjerde ledd, er *vergen* stedfortreder.

§ 2-4 skal lyde:

§ 2-4 *Stedfortreder for mindreårige og personer som er fratatt rettslig handleevne mv.*

(1) For personer som mangler prosessdyktighet etter § 2-2 tredje ledd, er vergen stedfortreder. Er en mindreårigs foreldre verge i fellesskap, får vergemålsloven § 18 anvendelse.

(2) En mindreårig over 15 år skal varsles til rettsmøtene. Retten skal opplyse om at den mindreårige har rett, men ikke plikt, til å være til stede i rettsmøtet. Den mindreårige skal meddeles prosesskriv samtidig med vergen, hvis ikke den mindreårige selv har erklært at det er unødvendig. For mindreåriges rett til innsyn i dokumenter gjelder § 14-1 første ledd.

(3) Gjelder søksmålet midler som forvaltes av fylkesmannen etter vergemålsloven kapittel 7, skal stevningen forkynnes også for fylkesmannen. Fylkesmannen har rett til å tre inn i saken dersom personen mangler prosessdyktighet etter § 2-2 tredje ledd. Fylkesmannens prosesshandlinger kommer i så fall personen til gode selv om de strider mot personens egne prosesshandlinger.

54. I lov 15. juni 2007 nr. 40 om reindrift skal § 10 tredje ledd annet punktum lyde:

Mindreårige barn hvis foreldre ikke lever sammen, har likevel adgang til å eie rein i siidaandel både hos fars slekt og hos mors slekt.

55. I lov 29. juni 2007 nr. 81 om samvirkeforetak gjøres følgende endringer:

§ 8 annet ledd annet punktum oppheves.

§ 72 første ledd annet punktum skal lyde:

Det same gjeld dersom ein styremedlem blir *fråteken rettsleg handleevne* eller blir sett i konkurskarantene etter konkursloven §§ 142 og 143.

56. I lov 20. juni 2008 nr. 44 om medisinsk og helsefaglig forskning gjøres følgende endringer:

§ 17 første ledd skal lyde:

Rett til å samtykke til deltakelse i medisinsk og helsefaglig forskning har:

- a) *personer over 18 år*, med mindre annet følger av sjette ledd, og
- b) *personer mellom 16 og 18 år*, med mindre annet følger av særlige lovbestemmelser eller av tiltakets art.

§ 17 sjette ledd skal lyde:

For personer som er *fratatt rettslig handleevne på det personlige området etter vergemålsloven § 22 tredje ledd*, gjelder pasientrettighetsloven § 4-7 tilsvarende.

FORSLAG TIL FORSKRIFT TIL VERGEMÅLSLOVEN

Kapittel 1 Vergemålsmyndigheten

§ 1 Fylkesmannens opplærings-, veilednings- og bistandsplikt

Fylkesmannen skal sørge for at de oppnevnte vergene i vergemålsdistriktet får den opplæringen som er nødvendig for å kunne utføre vervet på en forsvarlig måte. Vergene skal få opplæring ved oppnevningen, og de skal få opplæring også senere dersom det er behov for det. Opplæringen skal tilpasses vergeoppdragets innhold og omfang.

Fylkesmannen skal gi vergene i vergemålsdistriktet nødvendig veiledning og bistå vergene ved behov. Fylkesmannen skal sette seg inn i saken og så langt som mulig gi et konkret råd i den aktuelle situasjonen. Om nødvendig må det også gis bistand slik at vergen kan følge rådet.

§ 2 Fylkesmannens tilsyn med vergene

Fylkesmannen skal føre tilsyn med at de oppnevnte vergene utfører vergeoppdraget i samsvar med lov, forskrift og vedtak.

Som ledd i tilsynet skal fylkesmannen gi veiledning og bistand og løpende følge med på vergens utførelse av vergeoppdraget, herunder kontrollere vergeregnskapet, jf. kapittel 2 og årsrapport utarbeidet av fast verge.

Dersom fylkesmannen finner grunn til det, skal fylkesmannen foreta nærmere undersøkelser av hvordan vergen utfører oppdraget. Ved behov skal fylkesmannen finne egnede tiltak for å sikre at vergeoppdraget løses i henhold til lov, forskrift og vedtak, herunder sørge for ytterligere veiledning og bistand, vurdere vergeoppdragets omfang på nytt og foreta en fornyet vurdering av vergens egnethet.

§ 3 Tilsyn med uskiftebo der arving er under vergemål

Det skal oppnevnes en midlertidig verge (setteverge) når det er arvinger under vergemål til uskifteboet og gjenlevende ektefelle er vergen til arvingene, jf. arveloven § 15. Fylkesmannen skal orientere den midlertidige vergen og gjenlevende ektefelle om bestemmelsene i arveloven som er av betydning for retten til å sitte i uskiftet bo. Fylkesmannen skal i den utstrekning det er nødvendig gjennomgå med verge bo som en gjenlevende ektefelle har overtatt uskiftet.

§ 4 Organisering av vergeberedskap

Fylkesmannen skal sørge for å ha en beredskapsordning som sikrer at verge kan oppnevnes omgående. Om fylkesmannen har engasjert faste verger, skal fylkesmannen sørge for at én eller flere av de faste vergene i vergemålsdistriktet deltar i en slik ordning.

§ 5 Utpeking av den sentrale vergemålsmyndigheten

Statens sivilrettsforvaltning har oppgaven som sentral vergemålsmyndighet.

§ 6 Den sentrale vergemålsmyndighetens oppgaver

Den sentrale vergemålsmyndigheten skal behandle klager over fylkesmannens vedtak etter vergemålsloven.

Den sentrale vergemålsmyndigheten skal videre drive opplæring og føre tilsyn med fylkesmannens oppgaver etter vergemålsloven. Tilsynet skal særlig rettes inn mot en kontroll av at oppgavene utføres i samsvar med lov og forskrift, og at det sikres enhetlig praksis som skaper rettssikkerhet og rettslikhet. Den sentrale vergemålsmyndigheten skal føre tilsyn med at det er etablert systemer og rutiner som sikrer at de eiendelene som forvaltes av fylkesmannen etter vergemålsloven, forvaltes på en forsvarlig måte, og at eventuelle økonomiske misligheter forebygges og avdekkes.

Den sentrale vergemålsmyndigheten skal utarbeide en årsmelding for sin virksomhet der det gis en løpende vurdering av vergemålsområdet. Årsmeldingen skal gjøres offentlig tilgjengelig.

Kapittel 2 Vergemålsmyndighetens regnskapsplikt. Kontroll av vergeregnskapene. Revisjon

§ 7 Regnskapsplikt for eiendeler underlagt fylkesmannens forvaltning

Fylkesmannen har plikt til å føre regnskap over eiendelene som forvaltes av fylkesmannen med hjemmel i vergemålsloven § 48. Eiendelene skal holdes atskilt fra fylkesmannens egne midler.

Regnskapsplikten omfatter bokføring og pliktig rapportering. Regnskapet skal gi grunnlag for å kontrollere at de forvaltede eiendelene disponeres i tråd med lov, forskrift og vedtak truffet om forvaltningen.

Regnskapet skal overleveres til den sentrale vergemålsmyndigheten innen utgangen av mars måned hvert år.

§ 8 Bokføring av eiendeler forvaltet av fylkesmannen

Eiendelene som er underlagt fylkesmannens forvaltning, skal bokføres slik at det til enhver tid fremgår hva som forvaltes for den enkelte person under vergemål. Fylkesmannen bestemmer hvordan organiseringen av bokføringen skal legges opp innenfor rammen av de bestemmelser, reglement og instruks som gjelder på området. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet fastsetter instruks for å sikre en trygg og forsvarlig regnskapsføring av de midlene som er underlagt fylkesmannens forvaltning.

§ 9 Systemer for intern kontroll

Fylkesmannen skal etablere systemer og rutiner som sikrer at eiendelene som forvaltes etter vergemålsloven, forvaltes på en forsvarlig måte og at eventuelle økonomiske misligheter forebygges og avdekkes.

§ 10 Fylkesmannens kontroll av vergeregnskapene

Fylkesmannen skal gå gjennom vergenes regnskap, jf. forskriften kapittel 5. Fylkesmannen kan kreve ytterligere opplysninger og fremleggelse av bilag knyttet til vergens økonomiske disposisjoner på vegne av personen under vergemål. Fylkesmannen kan innkalle vergen til møte for å ta imot og gjennomgå regnskapet

og for fremvisning av verdipapirer eller andre formuesgjenstander for å kontrollere at disse er i behold.

§ 11 Revisjon og desisjon

Vergeregnskapene legges ved fylkesmannens regnskap for eiendeler under forvaltning og revideres sammen med dette.

Utpekt revisor skal utføre nødvendig revisjon. Revisor skal påse at forvaltningen og regnskapsførselen er i samsvar med vergemålslovens regler og regler fastsatt med hjemmel i lov, forskrift eller instruks.

Revisor kan kreve innsyn i alle opplysninger som er nødvendige for revisors kontroll.

Den årlige revisjonsberetningen skal stiles til den sentrale vergemålsmyndigheten. Beretningen skal konkludere med forslag til desisjonsvedtak. Kopi av beretningen sendes fylkesmannen. Den sentrale vergemålsmyndigheten foretar desisjonen av regnskapene.

§ 12 Forvaltning av eiendeler som ikke tilhører personer under vergemål

Bestemmelsene i kapitlet her gjelder tilsvarende for fylkesmannens forvaltning av midler som ikke tilhører personer under vergemål, jf. vergemålsloven §§ 96 og 97.

Kapittel 3 Saksbehandlingsregler

§ 13 Nærmere regler om begjæring av vergemål

Begjæring om opprettelse av vergemål etter vergemålsloven § 56 skal begrunnes. Begrunnelsen skal inneholde en beskrivelse av tilstanden til personen som begjæres satt under vergemål, samt en vurdering av på hvilke områder det antas at personen har behov for bistand fra verge.

Første ledd gjelder tilsvarende ved begjæring om endring av eksisterende vergemål.

§ 14 Nærmere regler om meldeplikten

Melding om behov for vergemål etter vergemålsloven § 57 skal begrunnes. Begrunnelsen skal inneholde en beskrivelse av tilstanden til personen som det antas har behov for vergemål, samt en vurdering av på hvilke områder det antas at personen har behov for bistand fra verge. Meldingen skal også inneholde en vurdering av hvorvidt det er behov for fratakelse av rettslig handleevne, jf. vergemålsloven § 22.

Meldingen skal om mulig inneholde forslag til en eller flere personer som anses egnet til å være verge.

Meldeplikten gjelder tilsvarende ved behov for endring av eksisterende vergemål.

Fylkesmannen skal sørge for å informere om meldeplikten og dens innhold til de ansvarlige for den krets av personer og organer som meldeplikten gjelder for etter vergemålsloven § 57 første ledd.

§ 15 Nærmere regler om fylkesmannens rett til å få fremlagt dokumentasjon mv.

Fylkesmannen kan kreve fremlagt dokumentasjon som nevnt i vergemålsloven § 59 første ledd bokstav a eller c. Fylkesmannen kan sette en frist for fremlegging av slik dokumentasjon.

Erklæring fra lege eller annen sakkyndig, jf. vergemålsloven § 59 første ledd bokstav a, skal gis på egen blankett og sendes fylkesmannen i det vergemålsdistriktet personen bor om ikke annet er avtalt. Kostnaden ved utarbeidelse av erklæringen dekkes av fylkesmannen etter avtalte satser. Kostnaden kan bare dekkes hvis blanketten er fullstendig utfylt. Legen eller annen sakkyndig kan ikke kreve nytt honorar dersom erklæringen returneres fordi den ikke er fullstendig utfylt eller erklæringen på annen måte er uegnet til fylkesmannens bruk.

§ 16 Vilkår for lån fra midler som tilhører person under vergemål

Fylkesmannen kan samtykke til å låne ut midler som tilhører den som er under vergemål etter reglene i vergemålsloven § 39 første ledd bokstav j. Fylkesmannen kan bare samtykke til slike lån om det stilles betryggende sikkerhet for kravet. Om det stilles sikkerhet i fast eiendom, skal det utstedes en pantobligasjon som tinglyses på eiendommen og overleveres fylkesmannen for sikker oppbevaring.

Kapittel 4 Verger

§ 17 Kravene til politiattesten

I politiattesten for oppnevnte verger skal det anmerkes om personen er siktet, tiltalt, har vedtatt forelegg eller er dømt for overtredelse av straffeloven §§ 255 til 258 og § 261 om underslag og tyveri mm, §§ 266 til 267 om utpresning og ran, §§ 270 til 272, § 274 og §§ 275 til 278 om bedrageri, utroskap og korrupsjon, §§ 281 til 287 om forbrytelser i gjeldsforhold, §§ 317 og 318 om heleri og hvitvasking, §§ 391 a, § 404 om betrodde midler og § 405 a om forseelser mot formuesrettigheter. I tillegg skal straffesanksjonerte brudd på lov 17. juli 1998 om årsregnskap mv. anmerkes.

§ 18 Godtgjøring til vergen

For vergeoppdrag som bare omfatter økonomiske forhold, ytes det en fast årlig godtgjøring på kr 3500 til alminnelige verger og kr 7500 til faste verger.

For vergeoppdrag som bare omfatter personlige forhold, ytes det en fast årlig godtgjøring på kr 2000 til alminnelige verger og kr 4500 til faste verger.

Omfatter vergeoppdraget både økonomiske og personlige forhold, ytes det en fast årlig godtgjøring på kr 4000 til alminnelige verger og kr 10000 til faste verger.

Dersom omfanget av oppdraget tilsier det, kan det i stedet gis godtgjøring time for time etter en timesats på kr 130 for alminnelige verger og kr 400 for faste

verger. Advokater som oppnevnes som verge, lønnes etter den offentlige salærsats, jf. forskrift 12. mars 1997 nr. 1441 om salær fra det offentlige til advokater mv.

§ 2. Vergen må godtgjøre at en fast årlig sats ikke gir en rimelig dekning, og dokumentere timeforbruk for vergearbeidet. Fylkesmannen kan i det enkelte tilfelle sette en grense for hvor mange timer som kan brukes til oppdraget.

§ 19 Godtgjøring til nærstående

Godtgjøring til oppnevnte verger som er forelder til, barn av eller ektefelle eller samboer til den som er under vergemål, jf. vergemålsloven § 30 første ledd annet punktum, gis etter § 18 bare hvis særlige grunner taler for det.

Ved vurderingen av om det foreligger særlige grunner etter vergemålsloven § 30 første ledd fjerde punktum, skal det legges vekt på omfanget og varigheten av vergemålet.

§ 20 Dekning av vergens utgifter

Alternativ 1:

Den sentrale vergemålsmyndigheten fastsetter en fast årlig sats til dekning av vergens utgifter.

Dersom vergen har utlegg i forbindelse med utføringen av vergeoppdraget som i vesentlig grad overstiger den faste utgiftsdekningen etter første ledd, kan vergen søke fylkesmannen om dekning av slike utgifter.

Alternativ 2:

Den faste utgiftsdekningen utgjør årlig kr 900.

Dersom vergen har nødvendige utlegg i forbindelse med utføringen av vergeoppdraget som i vesentlig grad overstiger den faste utgiftsdekningen etter første ledd, kan vergen søke fylkesmannen om dekning av slike utgifter.

§ 21 Inntekts- og formuesgrensen for dekning av vergens godtgjøring og utgifter

Fylkesmannen skal dekke godtgjøringen og utgiftene til vergen etter §§ 18 til 20 dersom personen under vergemål

- a) har en bruttoinntekt som er lik eller lavere enn minstepensjonen etter folketrygdloven § 3-4 annet ledd, og
- b) har en formue på kr 50 000 eller mindre.

Er personen under vergemål gift eller lever sammen med og har felles økonomi med en annen person, skal fylkesmannen dekke godtgjøringen og utgiftene til vergen dersom disse personene til sammen

- a) har en bruttoinntekt som er lik eller lavere enn minstepensjonen for ektefeller etter folketrygdloven § 3-4 tredje ledd, og
- b) har en formue på kr 75 000 eller mindre.

Ved vurderingen av formuen etter første og annet ledd skal nettoformuen legges til grunn. Dersom det av hensyn til sammensetningen av formuen vil være urimelig at personen under vergemål skal dekke godtgjøringen og utgiftene til vergen, kan fylkesmannen gjøre unntak fra formuesgrensen etter første ledd bokstav b og annet ledd bokstav b i det enkelte tilfellet.

Kapittel 5 Vergens regnskapsplikt

§ 22 Vergens regnskapsplikt

Når en oppnevnt verge forvalter formue på vegne av den som er under vergemål, har vergen regnskapsplikt for denne delen av formuen. Regnskapsplikten oppfylles ved at vergen årlig oversender følgende informasjon til fylkesmannen:

- a) kontoutskrifter for alle årets 12 måneder for bankkonti vergen disponerer på vegne av personen under vergemål
- b) årsoppgaver for konti nevnt i bokstav a
- c) årsoppgaver for aksjer, obligasjoner, fond og andre verdipapirer som vergen disponerer på vegne av personen under vergemål
- d) opplysninger om fast eiendom og gjeld pr. 31.12 som forvaltes, eller kopi av (forhåndsutfylt) selvangivelse der disse opplysningene fremgår korrekt
- e) opplysninger om øvrige aktiva som forvaltes.

Der hvor det ikke klart fremgår av bilagsteksten på utskriftene, jf. bokstav a, hva beløpene gjelder, må vergen selv påføre forklaringen med penn eller redegjøre for dette på annen måte.

Kvitteringer og andre bilag til vergeregnskapet skal ikke sendes fylkesmannen, men skal oppbevares som dokumentasjon i tre år etter utløpet av regnskapsåret.

§ 23 Adgang til å pålegge utvidet regnskapsplikt

Fylkesmannen kan i det enkelte tilfellet pålegge utvidet regnskapsplikt. Fylkesmannen skal pålegge utvidet regnskapsplikt når vergemålet omfatter drift av fast eiendom eller annen ervervsvirksomhet.

§ 24 Frist for å sende inn regnskap mv.

Frist for å sende inn vergeregnskapet er 1. mars. For vergeoppdrag som avsluttes i løpet av året, skal vergeregnskap sendes inn så snart som mulig og senest innen to måneder etter avslutningen av oppdraget.

Vergemålsmyndigheten kan fastsette en annen frist enn det som følger av første ledd.

Regnskapet skal sendes til fylkesmannen i det vergemålsdistriktet der personen under vergemål bor.

§ 25 Adgang til å fritas for regnskapsplikt

Når ektefellen eller samboeren til personen under vergemål er oppnevnt som verge, skal vedkommende fritas for regnskapsplikt, med mindre særlige grunner taler imot dette.

Fylkesmannen kan fritas for regnskapsplikt i tilfeller der den som er under vergemål bor hos sine foreldre og en av eller begge foreldrene er oppnevnt som verge.

Fylkesmannen kan fritta for regnskapsplikt i tilfeller der regnskapsplikt ikke synes nødvendig sett hen til omfanget av den formuen og den inntekten som vergen forvalter.

§ 26 Regnskapsplikt for andre midler

Reglene i kapittelet her gjelder tilsvarende for formue som etter lov skal forvaltes på samme måte som midler tilhørende personer under vergemål, eller som etter gyldig bestemmelse av arvelater eller giver skal forvaltes av fylkesmannen, jf. vergemålsloven §§ 95 og 96.

Kapittel 6 Nærmere regler om finansiell forvaltning

§ 27 Grensen for hvilke midler som forvaltes av fylkesmannen

Grensen for når fylkesmannen plikter å forvalte finansielle eiendeler som nevnt i vergemålsloven § 48 for personer under vergemål, settes til et beløp lik to ganger folketrygdens grunnbeløp (G), beregnet på grunnlag av folketrygdens grunnbeløp per 1. januar hvert år.

§ 28 Vergens meldeplikt

Når en mindreårig eller en person som er fratatt den rettslige handleevnen, tilføres eiendeler, og den samlede formuen til vedkommende overstiger beløpsgrensen fastsatt i § 27, skal vergen så snart som mulig gi fylkesmannen melding om dette.

§ 29 Melding om opplysninger fra skattemyndighetene om mindreåriges formue

Skattemyndighetene skal gi den sentrale vergemålsmyndigheten melding om de personene som fyller 17 år eller mindre i det året meldingen gis, og som har finansielle eiendeler som skattemyndighetene har innhentet opplysninger om fra tredjepart. Slik melding skal likevel bare gis dersom verdien av de finansielle eiendelene samlet overstiger den grensen som følger av forskriften § 27, jf. vergemålsloven § 49 første ledd første punktum.

Meldingen gis innen 15. mai hvert år til den sentrale vergemålsmyndigheten.

Meldingen skal inneholde opplysninger om personenes navn, adresse, fødselsnummer og en oversikt over de finansielle eiendelene nevnt i første ledd, samt hvor midlene er plassert. Opplysningene kan brukes som grunnlag i fylkesmannens saksbehandling etter vergemålsloven.

§ 30 Meldeplikt ved forsikringsutbetalinger mv..

Forsikringsselskap, pensjonsforetak, staten eller en kommune skal uoppfordret gi melding til fylkesmannen om utbetaling om erstatningsoppgjør til en mindreårig. Meldingen skal gis fylkesmannen i det vergemålsdistriktet den mindreårige er bosatt. Meldingen skal gis før utbetalingen foretas. Skal utbetalingen skje i terminer, er det tilstrekkelig at det gis én melding om den samlede utbetalingen.

Melding om utbetaling etter første ledd skal inneholde:

- a) navn, adresse og fødselsnummer til den mindreårige
- b) hva utbetalingen gjelder
- c) Oversikt over samlet forsikrings- eller skadeserstatningsbeløp
- d) utbetalingstype
- e) navnet på den som gir meldingen

Opplysningene kan brukes som grunnlag i fylkesmannens saksbehandling etter vergemålsloven.

Kapittel 7 Forskjellige bestemmelser

§ 31 Nærmere regler om stadfesting og registrering av fremtidsfullmakt

Stadfesting av fremtidsfullmakter skjer etter reglene i vergemålsloven § 84 første ledd. Dersom det fremkommer innvendinger mot fremtidsfullmakten, eller andre særlige forhold tilsier det, skal fylkesmannen innhente slik dokumentasjon som anses nødvendig ut fra innvendingen mot fremtidsfullmakten eller de særlige forholdene i saken.

Fullmektigen sørger for at stadfestingen registreres i samsvar med vergemålsloven § 77 første ledd.

Dersom en stadfestet fremtidsfullmakt erstattes helt eller delvis av vedtak om vergemål for fullmaktsgiveren, skal fylkesmannen sørge for at registrering av fremtidsfullmakten i registrene nevnt i vergemålsloven § 77 første ledd endres eller slettes i samsvar med vedtaket. Erstattes fullmakten helt eller delvis av dom om vergemål, skal retten på samme måte sørge for at registreringen av fremtidsfullmakten slettes eller endres i samsvar med dommen.

§ 32 Nærmere regler om forvaltningen av legatmidler mv.

Dersom styret for en stiftelse ber om det, kan fylkesmannen etter en nærmere vurdering overta forvaltningen av stiftelsens midler, samt andre midler som fylkesmannen etter vergemålsloven ikke har plikt til å forvalte. Fylkesmannen kan videre vedta at en eksisterende forvaltning skal opphøre.

Fylkesmannen kan medvirke til at midlene til stiftelser og andre midler med lokal tilknytning overføres til forvaltning i den kommunen som har sterkest tilknytning til saken, samt til andre forvaltere i samsvar med stiftelsens beslutning.

Kapittel 8 Virkeområde. Svalbard

§ 33 Opplæring, veiledning og bistand for vergene på Svalbard

Sysselemannen på Svalbard har ansvaret for at vergene på Svalbard får opplæring, veiledning og bistand i samsvar med § 1. Dersom Sysselemannen begjærer det, skal fylkesmannen i Troms bistå Sysselemannen ved utføringen av disse oppgavene.

§ 34 Tilsynsmyndigheten på Svalbard

Sysselemannen på Svalbard fører tilsyn med vergene og uskiftebo på Svalbard i samsvar med §§ 2 og 3. Dersom Sysselemannen begjærer det, skal fylkesmannen i Troms bistå Sysselemannen ved utføringen av tilsynsoppgavene.

§ 35 Forvaltning av finansielle eiendeler for personer under vergemål bosatt på Svalbard

Fylkesmannen i Troms har ansvaret for forvaltningen av de finansielle eiendelene som tilhører personer under vergemål bosatt på Svalbard, i samsvar med vergemålsloven §§ 48 til 54 og bestemmelser gitt i medhold av disse. En person regnes som bosatt på Svalbard i samsvar med forskrift 4. februar 1994 nr. 111 om register over befolkningen på Svalbard § 2.

Kapittel 9 Overgangsordninger

§ 36 Avvikling av overformynderiene. Regnskap

Overformynderiene skal bestå frem til oppgavene etter lov 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyndige, samt oppgavene etter overgangsbestemmelsene etter forskriften her, er sluttført eller overført til fylkesmannen.

Overformynderiene skal sørge for å overføre alle pågående saker til fylkesmannen, med de unntak som følger av bestemmelsene i forskriften her.

Overformynderiene skal avgi avsluttende regnskap for de midlene de har til forvaltning frem til [dato. måned. år][ikrafttredelsen av den nye vergemålsloven]. Regnskapet skal innen tre måneder etter ikrafttredelsen sendes til fylkesmannen. Fylkesmannen kan forlenge fristen om overformynderiets arbeidsbyrde krever det.

Overformynderiene skal kontrollere regnskapene for vergenes og hjelpevergenes forvaltning frem til [dato.måned. år] (ikrafttredelsen av den nye loven). Regnskapene skal vedlegges overformynderiets eget regnskap over forvaltningen, jf. tredje ledd.

Overformynderienes arbeid med regnskapene skal skje etter reglene i eller i medhold av lov 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyndige, samt eventuelle regler fastsatt av kommunen eller overformynderiet, så langt ikke annet følger av forskriften her.

§ 37 Hjelpevergenes og vergenes plikt til å levere avsluttet regnskap mv.

Vergene, hjelpevergene og midlertidige verger skal, med mindre overformynderiet har fritatt dem for regnskapsplikt, utarbeide regnskap [dato.måned.år][per datoen for ikrafttredelsen av lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål].

Regnskapet skal leveres til overformynderiet senest [dato. måned. år][to måneder etter ikrafttredelsen av lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål]. Overformynderiet kan samtykke til utsatt frist når særlige grunner tilsier det.

Regnskapene skal føres, revideres og desiseres slik det følger av regler i eller i medhold av lov 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyndige.

§ 38 Godtgjøring og utgifter

Om vergen eller hjelpevergen har krav på godtgjøring eller dekning av utgifter for oppdraget frem til lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål er trådt i kraft,

kan overformynderiet fastsette en frist for når dette kravet må være fremmet. Overformynderiet tar stilling til kravet og sørger eventuelt for utbetaling.

§ 39 Avvikling av fellesmassene

Dersom forvaltningen i fellesmasse etter lov 22. april 1927 nr. 3 om vergemål for umyndige § 69 ikke er avviklet ved ikrafttredelsen av lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål, kan den sentrale vergemålsmyndigheten overta forvaltningen av fellesmassene med sikte på avvikling. Forvaltningen skal overtas dersom én eller flere av kommunene med forvaltning i fellesmasse krever det. Den sentrale vergemålsmyndigheten kan avtale med de aktuelle kommunene at en eller flere kommuner skal beholde forvaltningsansvaret i en avgrenset avviklingsperiode. Når fellesmassen er avviklet, skal midlene plasseres som bankinnskudd på individuelle konti i bank i samsvar med vergemålsloven § 51 første ledd.

Det organ som er ansvarlig for forvaltningen, kan kreve en forvaltningsavgift på seks prosent av midlenes avkastning i regnskapsåret.

I avviklingsperioden skal midlene i fellesmassene plasseres i tråd med reglene i forskrift 8. februar 2000 nr. 119 om plassering av umyndiges midler.

FORSLAG TIL ENDRING I FORSKRIFT OM BEGRENSNING AV LØNNSOPPGAVEPLIKTEN

Forskrift 30. desember 1983 nr. 1974 om begrensning av lønnsoppgaveplikten § 1 skal lyde:

§ 1. Når samlede lønnsutbetalinger til en person i løpet av inntektsåret ikke overstiger kr 1.000, kreves dette ikke lønnsinnberettet. Samlede lønnsutbetalinger som ikke overstiger kr 4.000, kreves likevel ikke innberettet når utbetalingene bare gjelder arbeid i tilknytning til betalerens eget hjem eller fritidsbolig, *eller arbeid som verge som godtgjøres etter vergemålsloven § 30.*